

Mikko Ahonen

Muisteluksia

Toim. Seija Ahonen-Siivola

Kansi: Seija Ahonen-Siivola

Taitto ja painatus: Julkaisuapu Oy Delta, Helsinki

ISBN: 978-952-93-3569-5 (nid.)

ISBN: 978-952-93-3570-1 (PDF)

Julkaisu oikeudet: Mikko Ahosen perikunta ja Seija Ahonen-Siivola, Hyvinkää

SISÄLTÖ

Tyttären alkusanat (*Seija Ahonen-Siivola*) 6

I KOULUPOIKA AUNUKSESSA

Lukijalle	11
Tulo Aunukseen	12
Puumiehiä	17
Sotjärvellä	21
Sääskiä ja tupakkaa	25
Ruokalassa	30
Korttipeliä	32
Tulo Äänislinnaan	37
Elämää Äänislinnassa	41
Kotiinpäin	44
Junassa	50
Jessoilan eloa	54
Veitsenterällä	58
Kutsunnat Äänislinnassa	60
Karhumäen matka	63
Jessoilan sotajoulu	69

II SULOISESSA SUOMESSAMME. SUKUTARINOITA

Osa 1. NÄLKÄVUOSIEN AIKAAN

Lukijalle	72
Talvipäivää töllissä	73
Rovastilassa	76

Metsäurakka	79
Kesäisiä töitä	82
Tobias-pojan ristiäiset	86
Suven satoa	90
Osa 2. ITSENÄISYYDEN KYNNYKSELLÄ	
Kirje Pietarista	92
Laulutarina	94
Viaporin kapinan aikaan	98
Arvon suuri päivä	102
Osa 3. MIKKO-POJAN KOKEMUKSIA	
Nikkelimarkka oli arvossaan	104
Pikkurengin elämää	112
Tietöissä	116

III SINUN KADUILLAS, KOULUTIE. MUISTELUKSIA

Lukijalle	120
Kouluun,kouluun oli meikäpojan mieli	121
Kello-Ulla ja tavauskone	
<i>(Tellervo Ahonen)</i>	124
Olipa maata kaatavat synttärit	127
”Kaksituhatta pommikonetta tulossa” eli tarua ja totta sota-ajalta	
<i>(Tellervo Ahonen)</i>	131
Työssä kului koulupojan sotavuodet	136
Vaikeuksien kautta voittoon	138
Nuori opettaja Cygnaeuksen poluilla	142
Lapin lasten laitumilla	145

Ja niin pykättiin nobelistin torni	149
Tulkoon valkeus!	151
Viidellä puikolla opettajaksi	
<i>(Tellervo Ahonen)</i>	153
Hammastarhat syynillä	154
Virkkuumies nimeltään Jussi-Matti	
<i>(Tellervo Ahonen)</i>	156
Oppilaiden jälkikirjoitus – muistopuhe Mikko Ahoselle 2.2.2013	
<i>(Pirkko Hautamäki ja Maria-Leena Kuivanto)</i>	158
Isälle	
<i>(Seija Ahonen-Siivola)</i>	165

Tyttären alkusanat

Isäni, opettaja Mikko Veli Ahonen (1926 -2013) oli oiva tarinaniskijä. Hänen juttujaan oli hauska kuunnella. Itse asiat oli kuultu moneen kertaan, mutta aina niistä löytyi joku uusi sutkaus tai peräti uusi näkökulma.

Kun isä vietti sairaalassa pari viikkoa syksyllä 2003, vein hänelle viihdykkeeksi ruutulehtiön ja kynän. Sanoin, että kirjoitapa muistiin vaikkapa tapauksia niiltä jatkosodan ajoilta, kun olit veeärrän töissä Aunuksessa. Heti seuraavana päivänä sain isältä ensimmäisen tarinan puhtaaksikirjoitettavaksi. Isän jutuista tuli sitten moniste nimeltä "Koulupoika Aunuksessa".

Isä innostui kirjoittamisesta. Vuonna 2004 syntyi moniste, jossa oli myös jokunen äitini, Ulla Tellervo Ahosen, o.s. Paasiluoto, (1926 - 2010) kertomus. Se kooste sai nimekseen "Sinun kaduillas', koulutie. Koulutarinoita". Isä ja äitihän tekivät pitkän uran opettajana. Siinä monisteessa on pieniä kertomuksia heidän koulunkäynnistään ja sattumuksia kummankin opettajanuralta 80-luvulle saakka.

Seuraavana vuonna isä ryhtyi vielä kirjoittelemaan sukukertomuksia 1860 - 1930 -luvuilta, osin Suomen historiaan linkitettyinä. Se kooste sai nimekseen "Suloisessa Suomessamme. Erään suvun tarinoita".

Isän viimeisenä elinvuotena oli usein puhetta siitä, että niistä monisteista kootaan kyllä vielä oikea kirja. Lupasin tehdä sen heti, kun olen toimittanut äidin postuumin kirjan, jossa hän muistelee lapsuuskesiään Helsingissä.

Isä-Mikko menehtyi varsin yllättäen tammikuun alussa 2013. Niinpä hänenkin kertomuskirjansa julkaistaan nyt postuumisti.

Puolisoni Kari Siivola on huolehtinut perhealbumeista kirjan kuvitetuksi valittujen otosten jälleenkuvauksesta. Alkuperäiset kuvaajat ovat jääneet tuntemattomiksi. Kansien taustakuvatkin ovat Karin käsialaa.

Kun kirjan toimitustyö alkoi huhtikuussa 2013, löytyi myös toinen kuvalähde. Puolustusvoimien ja Kansalliskirjaston kuvaprojektin tuloksena Puolustusvoimat julkaisi SA-kuva-arkistossa noin 170 000 sodanaikaista valokuvaa. Arkistosta löytyi useita tämän kirjan I-osaan sopivia kuvia.

Veljenpoika Sami Ahoselta sain kirjan takakannessa olevan valokuvan isä-Mikosta. Lisäksi ystäväni Anita Söderström ja Klaus Otto Burmeister ovat piirtäneet muutamia kirjan kertomuksiin sopivia kuvia. Kirjassa on myös pari Tellervo-äidin piirrosta. Toisen hän on piirtänyt lapsena ja toinen on 1990-luvulta, osa hänen runokirjansa Tämä on ihmisen laulu kuvitusta. Ja mahtuupa mukaan myös minun pikkutyttönä tekemäni piirros äiti-opettajasta...

Isä-Mikon sisar Mirja Torra on kertonut minulle pari isään liittyvää tapausta. Otin ne mukaan jälkisanoina sivulle 20 ja sivulle 111.

Isän ja äidin oppilaat 70-luvulta, Pirkko Hautamäki ja Maria-Leena Kuivanto, laativat isän muistojuhlaan 2.2.2013 hienon muisteluksen isästä (ja äidistäkin) opettajana. Olen liittänyt muisteluksen koulutarinoiden loppuun. - Lämmin kiitos yhteistyöstä Pirkolle ja Maria-Leenalle, Karille, Niitulle, Burrelle, Mirja-tädille ja Samille!

Kun pidin isästä muisteluspuheen hänen muistojuhlissaan, luonnehdin häntä seuraavasti: hän oli lämminhenkinen isä ja opettaja, sitkeä pohjalainen, isänmaan ystävä, antelias ihminen ja huumormies. Nämä piirteet käyvät minusta varsin hyvin ilmi hänen kirjoituksistaankin. - Eläköön isän muisto valoisana myös näissä pikku kertomuksissa!

Hyvinkäällä 4.1.2014

Seija Ahonen-Siivola
Mikon tytär

KOULUPOIKA AUNUKSESSA

MIKKO AHONEN

2003

*Ahosen lapset 30-luvun alussa Maija-äidin kuvaamina.
Takarivissä Mauno ja Mirja. Keskirivissä Martta, Mikko, Marjatta
ja Mauri. Eturivissä Maire, Maija ja Matti.*

Lukijalle

Viime vuosina ovat suvun nuoret joskus kyselleet, että millaista siellä Itä-Karjalassa eli Aunuksessa oikein oli jatkosodan aikana. Olihan meitä samasta perheestä kolme siellä rautatiehommissa aika pitkään, yhteensä kuutisen työvuotta.

Näistä kirjoitetuista liuskoista käy ilmi, että melkoisen helppoa elämä suomalaisille siviileille siellä oli. Työn puolesta saattoi vaikka kesälomastakin puhua.

Monenlaista pientä siellä Jessoilassa kyllä sattui, joskus erikoistakin. Olen nyt koonnut muistelukset näihin viiteentoista kertomukseen.

Suuret kiitokset vaimolleni Tellervolle ja tyttärelleni Seijalle oikoluku- ja puhtaaksikirjoitustyöstä!

31.10.2003

Mikko Ahonen

Seija-tyttären lisäys Mikon alkusanoihin:

Jessoila (tai *Essoila*, karjalaksi *D'essoilu*) oli jatkosodan aikaan Suomen miehittämä. Jessoila kuuluu nykyään Venäjän Karjalan tasavaltaan. Jessoilan taajama sijaitsee Säämäjärven etelärannalla. Siellä on yhä nähtävissä myös paljon vanhaa karjalaista puuarkkitehtuuria, esimerkiksi koristeellisesti veistettyjä talonpäätyjä.

Tulo Aunukseen

Juna IT-vaunuineen jyttyttää verkkaan kohti itää. Mikko, 15-vuotias koulupoika, on matkalla kohti Aunusta ja kesätyötä. Vanja on tehnyt sotarataa Äänislinnasta Hautavaaraan, joka on itäisin asema Suojärven pitäjässä. Siitä siis alkaa vallatun Itä-Karjalan osuus. Mutkainen rata oli valmistunut välirauhan aikana.

Pian Hautavaaran jälkeen kailottaa joku jermu: "Pojat, nyt on vanha raja!" Ikkunat päitä täyteen. Ensikertalaisia riittää joka ruutuun. Raja on vain maantien levyinen hakattu linja, ei muuta. Kartasta Mikko on katsonut, että pian tulisi Veskelys, sitten Sotjärvi, jossa hän viettäisi tulevat kesäkuukaudet. Moteittain katkaistuja halkoja näkyy olevan pinottuna Sotjärvellä raiteitten väliin. Niillä ruokitaan veturit. Janonsa nämä tyydyttävät vesitornista. Yksi veturi juo kerralla kuutioittain vettä, joka nousee sitten höyryllä säiliöön. Mikko tulisi oppimaan säiliön käytön kesän mittaan.

Tärkein asema oli vielä edessä. Jessoila! Siellä olisivat Arvo Kustaa -isä ja Matti-veli. Arvo Kustaa oli tullut Sotjärvelle jo ensimmäisenä sotasyksynä. Vanja oli tehnyt perääntyessään rataakiskoista kiharoita.

Suomen pojat veivät kiskot katkaistuina Imatralle. Muutaman päivän jälkeen ne tuotiin H-vaunuissa uudensinertävinä tälle sotaradalle. Radankorjausjunat ja niiden miehistöt tekivät täällä pyöreitä päiviä

Mikko muistelee erästä isänsä tarinaa. Arvo Kustaa ja Eino Valdemar, junanlähettäjiä molemmat, olivat lähteneet eräänä iltana Sotjärveltä Jessoilaaan. Parikymmentä kilometriä kävellä kippasivat! Jessoilasta oli tullut pääteasema moneksi päiväksi, kunnes taas saatiin lisää rataa valmiiksi.

Sekä Arvo Kustaalle että Eino Valdemarilla oli kummallakin konepistooli puskaryssien varalle. Sotapoliisin tarkistusasemat oli neuvottu myös ja käsketty pitää aseet selässä asemaa lähestyttäessä. Sotapoliisit leikkivät mielellään sota, kun näkivät epäilyttäviä siviilejä.

Perillä peninkulman kävelijöitä odotti sotainen rautatieupseeri, jota tulijain olisi pitänyt puhutella asennossa. "Seis, miehet! Paikallisilla siviileillä on ilmoittautumispakko - ymmärrätkö suomea", upseeri mellasti.

"Se on kokonaan niitten siviilien asia", tokaisi Arvo Kustaa tulijoista vanhempana. "Kuka itse olet?" - "Paperit", rautatieupseeri karjaisi. "Tässä olis aluksi", Eino Valdemar virnuili ja ojensi pulleaa salkkua.

"Tarkoitan henkilöllisyyttä!" - "Sekin selviää salkusta. Näytä meille parakki. On kai täällä sellainen, vai eikö ole?"

Nolostunut paperinvaatija muistikin, että juuri näitä miehiä oli heille luvattu oikean, varman liikenteen alkuun saattamiseksi. Niin hän enempää mellastamatta näytti tulijoille parakin.

Mikko erottaa jo selvästi Jessoilan aseman harmaat parakit ja ratapihan tavaravaunut toukokuun hämärästä. Joku sotilas on tullut herrojansa vastaan. Onhan Jessoila varuskunta, on viestikenttämakasiini, on Syvärin suunnan ammushuolto ja ruotsinkielisten HTK-pataljoona. Monet takalinjan jermut tulevat lomajunaan Jessoilan kautta, ja sitten liian pian takaisin sijoituspaikkaansa pitkästyään - ehkä joskus viihtymäänkin.

Mikko marssii asemakonttorin tapaiseen. Sisällä loistaa riittävän tuntuisesti öljyvaloja ja asemamiehen karbidilamppu. Mikko huomataan, ja asemamies antaa ohjeensa asiallisesti: "Mene tuonne odotushuoneeseen. Sen luukusta saa asiansa hoidetuksi, kun vähän huikkaa tai kopistaa." Mikkoa vähän huvittaa, koska niin hän juuri oli aikonutkin tehdä - mutta edessäpä seisookin tuttu, lyhyenvanterra mies, Arvo Kustaa.

"Jaaha, sitä ollahan jo täällä!" - Isä AaKoo ei ole halaajatyyppeä, mutta rauhallinen ja kelpo mies. Kymmenisen vuotta hän on elättänyt ja kouluttanut kymmentä lastaan yksin vaimonsa kuoleman jälkeen. Suomeen ei mahdu kovin monta niin sitkeää ja niin kovia kokenutta miestä kuin AaKoo.

"Minä jo neuvoin tätä poikaa tuonne luukulle. Tässäkö se nyt on se Sotjärven puumies", asemamies naureskelee. AaKoo nyökkää.

Varikkomiestä sanotaan puumieheksi - Mikko pitää tulevaa titteliään pilailuna, mutta se taisi myöhemmin esiintyä palkkalistoillakin.

"On mulla täällä tuliaisiaki", Mikko pääsee sanomaan. AaKoo availee ison, ruskean pussin sisältä voileipäkäärön. "Ja käänttyä ja kääretorttuaki", hän ihastelee. Ei kun korvike kiehumaan ja kuulumisia kertomaan.

Siskoo-Martta ja naapurin avulias Oloka olivat leiponeet. He muonittivat huushollityönsä ohella muitten Nurmon lottien kanssa muonavarikon sotilaita, "Nurmoon valloittajia". Nimitys oli tarkoitettu lieväksi halveeraukseksi. Tosin nämä sotilaat tiedetään sodan särkemiksi B-miehiksi. Heidän sotansa on käyty, mutta työ jatkuu.

Mikolta kysellään koulukuulumisia. Hän saa ilokseen vastata: "Minä se siirryn viimeiselle keskikoululuokalle!"

Taisi jo päiväkin vaihtua, ennen kuin Mikolle näytetään yöpunkka: "Oot ohittanut Matin junan jossakin Pieksämäellä, taitaa Matti jo olla perillä kotona. Hänen peti on vapaa vaikka pitempäänkin viipyisit."

Mikko tietää alkavansa työt Sotjärvellä jo huomenissa.

Karjalaistalo (SA-Kuva)

Puumiehiä

Arvo Kustaan toiseksi vanhin poika Mikko ei ole outo sotatoimialueella. Edellisenä syksynä heitä "perkeleen paimenpoikia", kuten joku suunsoittajakorpraali heitä kutsui, otettiin eri puolille Karjalaa perunannoston nimikkeellä. Martta-sisko härnäsi Mikkoa myöhemmin kutsumalla häntä perunajääkäriksi. Se nimitys liittyy Pommerin sodasta Suomeen palanneisiin ruotusotilaihin, joilla oli taskut täynnä "kartoffeleita". Niillähän alkoi huiman tärkeä Suomen perunanviljely. Martta ei siis saanut nimittelystänsä motoonsa...

Mikko laskeutuu reppuineen Sotjärven asemalle, laiturivaihteelle.

Mistähän moinen nimihirviö kuin LAITURIVAIHDE? Kovin pieni on asemaparakki Jessoilan asemaan verrattuna, mutta täyttää sellaisenaan paikkansa. Punalakkista talonväkeä ei näy, vain tummaa vormulakkia.

Kaikki sotatoimialueen rautatieläiset ovat ylimääräisiä. Useita odottaa virka "kotsuomessa", kuten asia enemmistö murteella sanotaan.

Nämä "puumiehet" ovat, kuten Mikko pian huomaa, ikääntyneitä, valtion tuntitöissä tai Pohjois-Karjalan metsissä leipänsä hankkineita miehiä. Kareinen – lue: Karreinen – on siellä pomona. Mikon ainoa ikätoveri on Ville, pomon

siskonpoika, venäläiseltä nimeltään Vasili. Mikko huomaa pian, että pomo kohtelee Villeä kaltoin, pläsittääkin.

Järven rannalla on iso, matala hirsirakennus, sisältä kuin ankeannäköinen luokkahuone. Miksi tuollainen on rakennettu, sitä ei varmuudella tiedetä, arvellaan puna-armeijan vanhaksi kasarmiksi. Iso, tallattu kenttä on pihan jatkeena. SA:n paperikankaiset patjat ja tynnyt ovat tarjolla talon puolesta, muu majoitustarvike tulee löytyä itseltä. Villeltä ei löytynyt. Hänen peittonaan on vanjan vanha mantteli.

”Tuo se vielä kummittelee”, pojalle viisastellaan. Villeä ei mikään kuitenkaan paina, iloinen ja mukautuvainen orpopoika kun on.

Melkein kaikki työt tehdään urkolla. Halonpuolikkaat kärrätään ja pinotaan, joskus aumataan, se on: tehdään talonnäköinen ladelma. Siinä Kareinen on mahtava mittamies. ”Luuletko sie, korsto, etten mie ossaa mitata, kuutioida”, on hänen runkosanontansa. ”Ossaat sie, ei sinun tarvitse muuta osatakaan”, sanoi siihen työmaan iäkkäin mies, Vesonen.

Takanapäin hiukan hähätellään, kun työhön tulee koululainen, ”herraspoika”, kuten he sanovat. Ittekin herraspoika: Mikko on aikaisemmin ollut topparoikan luiskan lapiojana ja palovahtina kotipuolessa! Puhumattakaan talon ja mökin töistä vanhempien kotitaloissa.

No, pian hän pääsee laanin tasoitukseen, kun uusille varastoauomoille tarvittiin lisätilaa.

Herraspojasta ei puhuta enää tavuakaan – eihän sellaista ollutkaan. Pian aletaan kysyä, että noinko hulluja työmiehiä siellä Pohjanmaalla on. Poika ei osaa siihen vastata, koska tuntee vain omat ahtaat ympyränsä.

Halkojen antaminen vetureille tuo vaihtelua yksitoikkoiseen purkamiseen ja pinon tekoon. Jo kaukaa näkyy kurkkiva pää veturista. Koivupuu on arvossaan, maamme muita puulajeja kuin koivua kutsutaan hutalepuuksi. Jos lavalla on motit koivua ja hutalepuuta, koivu kelpaa ensin ja hutale sitten, jos on pakko ottaa. Jos on märkää haapaa, niin veturiäijät sanovat: ”Njet, pidä pinos, tenterillä on puuta Kutismaan asti, ei siellä sen huonompaa tavaraa oo.” – Näin siis sanotaan, jos on varaa.

Radankorjauskomppanialla eli tuttavallisesti RKK:lla on puuvaunut tai hiilisellaiset mukanaan. Ottavatpa ne puuta radanvarsimetsästäkin, mutta silloin on miehiä ja työkalut matkassa. Veturiäijät saavat vain kehua tai haukkua puiden antajia, jos sitten uskaltavatkaan...

Kaikkea tätä johtaa oululainen varastokirjanpitäjä Äänislinnan toimistostaan. Komea toimisto, sähkövalot ja kaikki – ei mitään yhteistä Sotjärven puumessin kanssa.

SEIJAN JÄLKIKIRJOITUS (2013):

Isän Mirja -sisko kertoi hiljakkoin minulle, että nuoren ikänsä vuoksi isä ei aluksi voinut olla virallisesti VR:n virassa Jessoilassa. Siksipä hän toimi varikkomiehenä eli puumiehenä. Martta-sisko kuulemma osoitti sitten joskus kirjeenkin Mikko-veljelleen tittelillä ”puumies”. Mikkopa oli siitä harmistunut – liekö joku ollut irvailut asiasta hänelle...?

Sotjärvellä

Sotjärven kylä järven ympärillä on osittain autioitunut. Ei näy kylvöpeltoja, ja viljelyhommat ovat pääsevä vauhtiin vastaa kesällä -43.

Sotaherrat lähettävät kalamiehiä komennukselle Sotjärvellekin. Ne kortteeraavat Davidovilla, jossa asuvat sisarukset Anna ja Jussi. Tyttö on vähän vanhempi veljeään. Jussi on Mikon ikätoveri, sangen terävä poika, kaksikielinen kuten Annakin. Saatu aatekasvatus on saanut Jussissa pysyvän asuinsijan. Kaihtamatta hän vaahtoa kommunistiansa veturinruokkijoille, jotka hän vaistoa Suomen kapitalismijärjestelmän köyhimmiksi. Sehän oli melkein kymppin arvaus! Siitä huolimatta Davidovin Jussia ollaan lähettämässä Orismalaan viljelyoppiin sen klausuulin pohjalta, joka karjalaisille oli suotu.

Jälkeenpäin Mikko huomaa, ettei heistä kukaan ilmiantanut Jussia paikallispäällikölle. Jussi olisi joutunut poliittisten puheittensa vuoksi Äänislinnan leirille, ja elo olisi taatusti pudonnut miinuksille.

Davidovin Anna, pieni, tummatukkainen neito, ymmärtää jo "finski soldaatin" päälle, selvä se - niin ainakin kalastajaurhot ja RKK:n pojat vihjailevat. No, näiden puheet kävivät joskus kauas ohi totuuden! Olisiko se arvio oikea tässäkin, että jutut pitää jakaa viidellä ja tulokseenkin suhtautua varoen...

Mutta yksi korni juttu kuitenkin tapahtuu, ja se on enemmän kuin totta. Käy niin, että Annalta ja Jussilta kuolee ikivanha mummo vai oliko se peräti mummonmummo. Mutta ei se mitään! Kun kerran tanssit oli sattumalta sovittu juuri siksi illaksi, niin eihän niitä peruta. Siitä vaan vainaja nostetaan kamariin, ja "rammari" pistetään soimaan tuvassa!

Kyllä Davidovin tumman Annan kelpaa. Hän on seutukunnan ainoa tyttö, ja jatkuvasti häntä haetaan tanssiin. Toiset tanssahtelevat härkäpareissa, ja kaipa niilläkin hauskaa on. Mutta Annahan valitsee soreimman prihan viihdyttäjäkseen...

No, mummonmummo Davidovin tantsuista on kulunut jokin aika, kun Ville-Vasili äkkiä eräänä iltana pistää rammarin soimaan. "Kuule sie Mikko, nyt olis sit sottiisi vuoro!" - "Mitä? Älä ny, emmä osaa sellaista." Mutta Vasili tulee, repii Mikon penkiltä ja pakottaa tämän tuimaan saksanpolkkaharjoitteluun. Eihän siinä muuta voi, saapasta toisen viereen, että palkit notkuvat ja soittopelin ikäkulu neula käy hyppimään.

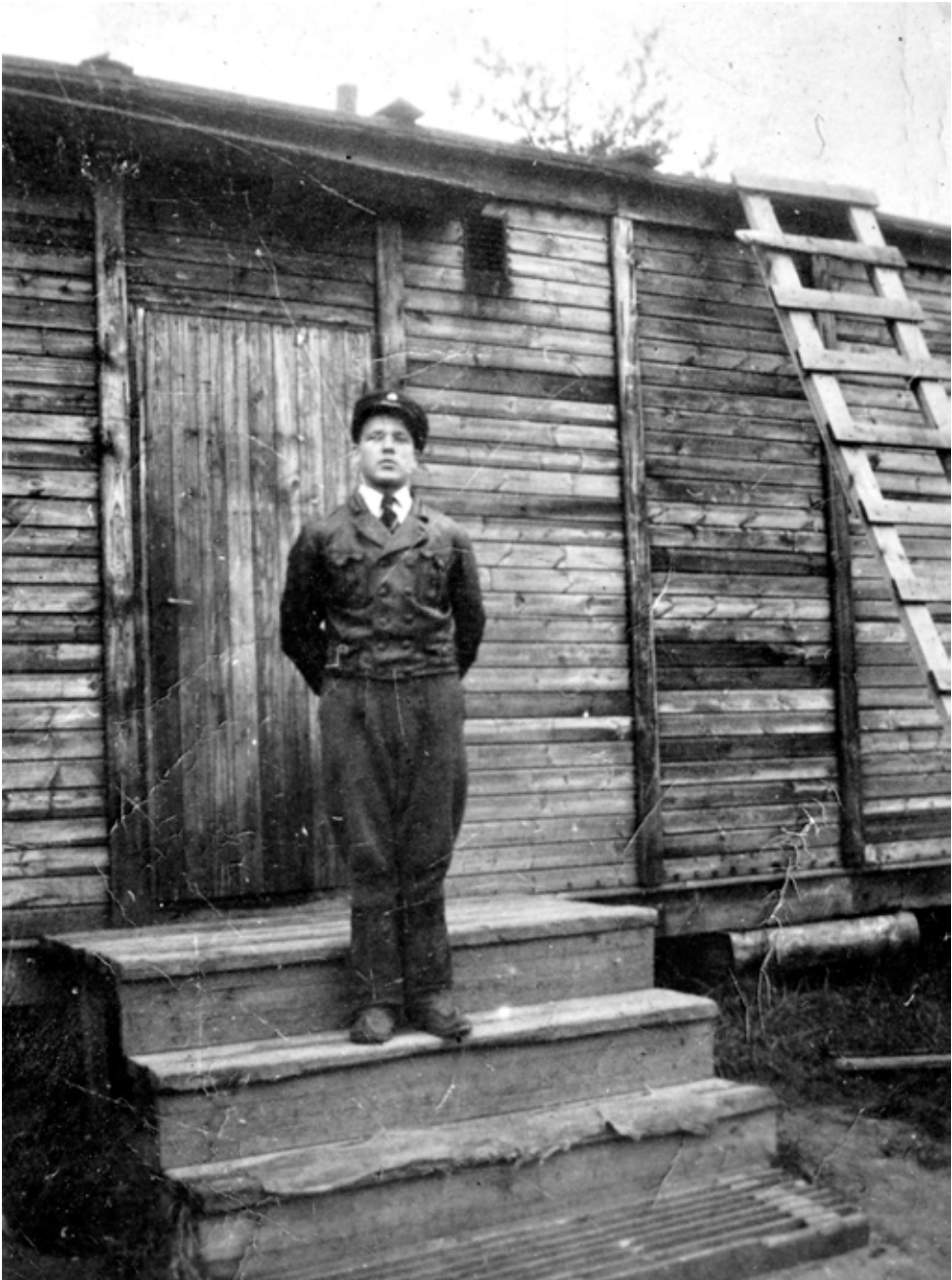
"Oot sie aika hyväoppine, tää on kuulkaa vissi. Näi ja näi vaa!" Ja Sotjärven veljeskunta lyö tahtia ympärillä ja naureksii.

Koittaa sitten kesäkuun neljäs, Marskin syntymäpäivä. Äänislinnan Kuosmanen, muonittaja, on varannut tarjottavaa: leikattua rommia, keksejä ja muutama savuke jokaiselle. Näillä Suomen suurimmilla synttäreillä Mikko

ymmärtää vain keksien päälle. Nautintoaineet tulevat myydyiksi muille, eikä Mikko ole ainoa myyvä osapuoli siinä joukossa.

Poika on nähnyt Marskista vilauksen Vilppulan asemalla kesällä 1938. Hän on muistavinaan, että silloin paljastettiin Vilppulan taistelujen muistomerkki. Miksi siihen juuri Marski tarvittiin? No, Vilppulassahan alkoi itsenäisen kansakunnan kivijalan rakentaminen. Marski tunnetaan Mikon kavereitten kesken valkoisena kenraalina, joka sattumalta tuli Venäjältä Suomea vapauttamaan. Niinpä. Kyllähän Mannerheimin päivää siksi viettää kannattaa!

Millaisia ne puumiehet ovat? Heistä kellään ole koulun päästötodistusta. Vanhemmilla miehillä on merkintä lukusista, ainakin papinkirjat. Mikko siis on "oppinein", asemamiehetkin mukaan lukien. Sellaista asemaa Mikolla ei koskaan myöhemmin elämässään tullut olemaan. Kovasti on koulu täällä valokeilassa. "Viis luokkaa pian käynty, pitäis tuo ny ymmärtää!" - "Herrankoulua käy, eikä saa veturia liikkeelle!"

Mikko Jessoilan aseman portailla

Sääskiä ja tupakkaa

Sääsket ovat Aunuksessa tosi maanvaiva. Niitä oikein pilveilee, hyvä etteivät pimennä aurinkoa ja taivasta.

"Tämä on Pohjolan soisinta aluetta, vedessä ne sääsket sikiävät", selittävät vanhat viisaat. "Siellä kotpuolessa päriää iltamyöhään ja aamuisin metässä...nämei kunnioita mitään", täydentää vielä joku sääskien syntilistaa.

Kovin kauas järvelle sääsket eivät seuraa. Miehet soutelevatkin kalassa ahkerasti. Paitsi sääskikammaa on toinenkin syy kalastamiseen: muona lähetetään kymmenen päivän erissä, ja edellisen lähetyksen lihapuoli "oli lähtenyt itsestään liikkeelle", kuten lihan toukkakannasta kerrotaan. Tosin työmaan vanhin, ronski savottamies Vesonen, on opettanut Silja-emännälle, pohjalaislotalle, miten toukat saadaan karkaamaan lihasta. Eipä vain tahdo löytyä syöjiä lihalle, jolla on toukkamenneisyys...

Tuore kala, jota osataan ottaa järvestä, pelastaa toki nälkäkuurilta. Sekin auttaa, että Jessoilassa tiedetään olevan leipää, ja niin Mikko lähetetään sitä hakemaan.

Punalakkiset herrat ovat sitä asemalle rohmunneet, kukaan ei vain muista, mistä ja miten.

Koivuhalkoja lähetetään Sotjärvelle entistä enemmän, ja se kelpaa veturimiehille. Enää ei ajeta vajaalla "tenterillä" Suojärvelle ja Kutismaan.

Muutamana elokuun alkupäivänä Mikko vetelehtii asemaparakilla ennen Haapamäen pikajunan tuloa. Isän on määrä palata kotilomalta, eikä ole kumma vaikka mukana olisi tuliaispakettikin.

"Mitäs asemamestari täällä, mikset ole töissä tai kortilla", Mikolta udellaan. "Tuleeko sustakin oikea asemaherra isona", pojalta myös kysellään. "En mä vielä tiärä", Mikko tokaisee, kun ei vielä ole niin pitkälle elämäänsä suunnitellut.

Haapamäen pikajuna läähättää jo kohti asemaa. Jokaisessa lomalaisjunassa on runsaasti sotilaita, monet murjottavia ja haluttomia. Vähät viinatkin on usein jo juotu, kun matkaa on tehty lähes kaksi vuorokautta. Pääteasemalle tässä vain istua körötellään. Osa jää sinne. Ja siitä sitten on toisten vielä pakko mennä eteenpäin: etummaisiiin korsuihin ja poteroihin asti.

Pari sotilasta tunnistaa maisemia:

"Kato, tää on Säämäjärven-Sotjärven kannasta. Vanja ei meinannu päästää meitä läpi. Tehtiin komeat motit Jessoilan ja Säämäjärven kylissä!"

"Ettekste kiertäneet tän Sotjärven eteläpuolta?"

"Ei, tän kannaksen kautta myö mäntiin, et sie muista?"

"Minähän tulin täydennykses Suojujoella."

"Ai, niinhän se tais olla."

Mikko tähyilee lähintä toisen luokan vaunua. Niissähän asemaherrat istuvat, niin ja heidän perheenjäsenensäkin. Sieltähän se Arvo Kustaa tuleekin, junan konnarin mukana.

"Onko sulla tupakkia, Joensuussa pääsivät multa jo loppumaan", olivat AaKoon ensimmäiset sanat. "On kämpillä, Lupia ja Tyämiestä, sulle on säästetty. Tuosson resiinakin, ei tupakkien haku kauaa kestä", Mikko tuumii.

Konnari selittää AaKoolle, että pojan pitäisi antaa hakea, ei siinä paljon myöhästyttäisi.

Niin tulee Mikolle ennätysmatka kämpälle ja takaisin. Hiukan kai ratapihalla seisoksivat sotilaat kummeksuvat, kun poikanen sen kun porhaltaa resiinalla paikalle ja sujauttaa toisen junanherran käteen ruskean paperipussin. Pitihän asioita vähän naamioida.

Konnarin pilli vislaa, herrat siirtyvät junailijavaunuun, ja aivan varmasti hehkuu kaksi Työmiestä tupakannälkäisten huulilla lähimmän minuutin sisällä.

Kairi, urheileva asemamies, tökkii vapaa-aikanaan ruohoraudalla raideosuuttaan puhtaaksi. "Piru, kun on päässyt mäntykin juurtumaan ratapihalla. Se iivana ei tainnut välittää näistä hommista."

"Miksi juna seisoi", mies utelee heti mäntyvuodatuksen jälkeen. Mikko kertoo jutun eikä jätä pois omaakaan osuuttaan. "Noinhan pitää talonväen etukin joskus huomioida", Kairi tuumii.

Asemamies Kairi oli yriteltyt koti-Kannaksella käydä viittä luokkaa oppikoulua, mutta ilman tulosta. Kolmannella luokalla totesi jo kunnianhimoisen isäkin, että poika on luotu käytännön hommiin. Siispä Kairin Tuure oli raatajarenkinä isän komennon alla, kunnes armeija ja talvisota pelastivat.

"Ei, piru tökkiköön näitä ruohotukkoja. Mie mään lenkille. Mutta kerro sie, mitä siel koulun voimistelusalissa teil tapahtuu."

"Lyökö hää lehtori mitä turpii?" Mikko selittää, ettei siellä maalla ole varaa lehtoriin. Joku joutilas uffari ilmasotakoulusta tuuraa. Useimmiten keskikoulun käynyt paikallinen poika hoitaa virkaa, karjuu asentoja ja muuta sotilasäksiä. Näyttää temppuja rekillä, jos vielä osaa.

Joskus joku liian tuttavallisesti esiintyvä poika saa opettajalta pläsiinsä. Se siitä, kuuluu kuvioihin ja katsotaan kasvatukselliseksi tapahtumaksi, eikä siitä sen enempää käräjöidä.

"Tulen mukaan ruohontappotalkoisiin", Mikko sanoo arvioiden Kairin hiukan vaatimatonta työsaavutusta. "Vasilikin varmaan tulee." - "No vot, palataan asiaan", Kairi touhuaa.

Mikkoa vähän huvittaa. Leppoisa ruohonleikkuu ei näköjään Kairia kiinnosta, kova juoksulenkki kyllä. Mutta sehän onkin vapaaehtoista!

Näkymä Aunuksesta

Ruokalassa

Iso ruokala täyttyy taas kerran nälkäisistä syöjistä. Kuuluu lusikoiden kilkatusta, ryystämistä. Kukapa olisi näille "maailmanrannan kulkijoille" - kuten he itseään nimittävät - pöytätapoja opettanut. Tai jos armeija jotain koetti opettaa, hukkaan meni koko vaivannäkö.

Lautasetkin ovat täällä entisten vallanpitäjien jäämistöä. "Kas kun eivät särkeneet näitä lähtiessään, olis ollut helppo juttu", Mikko miettii mielessään. Sitten hän huomaa merkillisen lautasen. Se oli "koristeltu" jo tehdasvaiheessa venäläisellä kirjoituksella. "Mitä tuossa sanotaan", Mikko utelee eräältä hiilimieheltä, jonka tietää kaksikieliseksi. Mies hakee hetken vastausta. "URAKKATÖISTÄ LEIPÄ LEVENEET", tulee sitten vastaukseksi.

"Täällä on moni asia toisin kuin meillä Suomessa", kääntäjä lisää. "Minäkin täällä muutaman vuoden reistasin kolhoosihommaa. Aluksi oli sopu erikielisten välillä. Ryssä opeteltiin puhumaan, kaikki oli yhteistä. Myöhemmin vanjat alkoi etuilla, meitä muita ilmiantaa. Läksin livohkaan - Suomeen."

"No, katunutko olet", Mikko kokeilee. Vastaus, räkäinen nauru, tyydyttää kysyjää.

Yhtäkkiä Vasili valpastuu. "Kato, maatuska kaivelee jätetyynnöriä", Vasili huikkaa. Hän istuu

ikkunan ääressä ja pakostakin näkee maatuskan puuhailut. "Jo on perkele", kolhoosimuistelija kiroaa. Hän kävelee ruuanjakajan luo, selittää jotain, josta pojat eivät saaneet selvää.

Ruokaa jakava lotta avaa ikkunan ja huutaa maatuskalle: "Idi sudai!" Muutakin lotta selittää venäjäksi. Pienen pomiloinnin jälkeen lotta saa ikkunasta kuhmuisen läkkikannun, täyttää sen keitolla ja antaa takaisin ulos.

Pöydässä todetaan venäläissiviilien heikko ruokahuolto. "Ei nyt sentään sianruokaa ryssillekään saa antaa", tuntuu olevan mielipiteenä.

Karjalaistalo sisältä (SA-Kuva)

Korttipeliä

"Kolme kurkoa, päittää kolme kirvestä", kessu Pouttu kuuluttaa. "Kolme niinkun sulla on natsoja, vaikkei ne näy", kirveillä hävinnyt toteaa. "Ei näy, mutta joskus kuuluu", nauraa reippaantuntuinen mies, siviilissä ratavartija. Natsoja ei todella näy kessun likaisenharmaasta kesäpusakasta.

On välillä vaihteluakin korpiaseman elämässä. RK-komppania on majoittunut nelosraiteelle ja sukkuloi tynkäjunalla itään ja länteen. Osa miehistä kulkee työhön pumpuilla. Luti, päällikkö, ja vänskä, teollisuuskoulun maa- ja vesirakennuslinjan käynyt herra, veivaavat kevyellä resiinalla. Nämä kaksi ovat siviilissä ratamestareita.

Miehistä valtaosalla on sotaa takanapäin, osalla B-miehen luokka haavoittumisen seurauksena. Enimmäkseen he ovat topparoikkalaisia, jotka osaavat tehdä työtä ja saada valmistakin, kun juna-aikataulu niin vaatii. Mutta osataan siellä "hoitaa terveyttäkin", kuten siviilissä tiesimme sanoa roikan laiskasta työtahdistista. "Kolmekymmentä kilometriä jäi suoran alle", kiroilee Pikku-Matti. Hän näyttää olevan joukon nuorin.

"Se kolme taas", Pouttu tuumii - oli paiskannut kortit lavaan katsomatta aukaisua. "Tulispa kakkospari", Pouttu miettii. "Saisin taas velkamiehiä niin kuin keväällä Kutismas."

"Joka aamu lapaa päähän vetää velkamies...", kessu jatkaa nauraen. Tosiaan, sinä Kustisman iltana

vakinaisen peliringin rahat siirtyivät Pouttu-kessulle, joka vippasi kanttiinirahoja persaukisille, kunnes tilipäivä taas armahti.

”Onkos torrakkavahti hereillä”, Pouttu utelee sitten. Vahdin pitää kiertää RK-junaa ja lisätä klapua veturiin, ettei höyry kokonaan karkaisi. ”Ai, mie se olen vahti nyt täydeltä tunnilta”, Pikku-Matti muistaa. ”Älä nuku, ettei Mörkö pääse sua herättään”, joku pelaajista varoittaa.

Mörkö alias RK-komppanian päällikkö on tunnettu vähäsanaisesta esiintymisestään. Matkaselässä hän oli kuulemma koonnut porukan neliriviin ja puhunut suunnilleen näin: ”Muut pojat ne särkevät rataa ja siltoja, met sitä vain korjaamme.” Ei Mörköä pelätä, hän ei vaadi lapaa päähän. Työ on tärkeintä.

Komppanian miehillä on torrakoita, näkyy jokin konepistoolikin. Herroilla roikkuu vielä pistoolikotelo vyöllä. Oliko siellä ase vai tupakkavehkeet, sitä eivät muut aina tienneet. ”Jos nyt vaikka joku tesantti haluais, niin yks mies pruuuttaa koko meidän porukan vainajiks”, tuntuu olevan joukon käsitys tämän aseenkannon hyödyllisyydestä.

Pumppuresiinoissa torrakoita on kuin halkoja työkalujen seassa! ”Niillä pudottaa joskus hirven tai meton”, sanotaan. Niin aivan varmasti joskus tapahtuikin. Ovatkohan aseet tarkkoja – no kai niillä mieheen osuu. Lähietäisyydeltä...

Itse Matkaselän-Äänislinnan välillä ei radankorjausjunaa häiritä koskaan. Näitä tapahtumia

seuraavana vuonna Mikko oli todistamassa trotyylianpanoksen löytymistä Jessoilan itäpuolelta, aallopista. Miksei panos ollut räjähtänyt, jäi epäselväksi.

Sinä iltana, kun Pikku-Matti on torrakkavahtina, Ville-poika häviää kaikki rahansa. Hän kyllä pitää itseään korttihaina, mutta harhaa sellainen käsitys tuntuu olevan.

"Älä Vasili sure, uutta rahaa on tulossa. Sitten näytetään sortajille", muuan korttirinkiläinen lohduttaa Villeä. "Miksi tuo muutti sun nimes Vasiliksi", Mikko utelee.

"Se on yks korsto, se on miun kotikylästäin. Vasili on miun oikea nimi, tiiäthän että isä oli venäläinen. Meitä ja tuota Vasili-nimeä vieroksuttiin, siks mie käytän Ville-nimeä."

"Osaatko puhua ryssää", Mikko vielä kysyy Vasili-Villeltä. "En, ei huvittanut oppiakaan, nehän ois ristiinnaulinneet miut kotikylässä, jos olis ryssää haastanut." Mikko miettimään, että luulisi karjalaisten tottuneen siihen kieleen...vaikka taitaapa olla kylää myöten.

Korttiporukka lopettaa. Huoltovaunuun jäävät vain "jälistäpelajaajat".

"Mie olisin saanut värin, jos..."

"Vika-aikaan soitin suutain..."

"Piru ko hää sai viis ässää..."

"Jos tunnis ei tuu yhtää voittoa, pitäs ymmärtää heivata..."

"Kellä viel on rahoi, mie nyljen..."

Pojat lähtevät kanttiinivaunulle. Sitä hoitaa vanha mies, Penjami nimeltään, jonka päätyönä on keitellä hernerokat, perunasopat ja aamupuurot. Kas vain, Mikko tuumii taas itsekseen, lotta puuttuu. Miksi, sitä ei Mikko kysele.

”Meille molemmille kaks pektusta ja pari limukkaa”, Mikko touhuu. Hän on kukkaronhaltija Villen puolesta. ”Käviskö korvikkeet keksillä, taisi tulla keitetyksi liikaa”, kokki-Penjami kysyy toiveikkaana. Pojathan tarttuvat syöttiin. Kasvaville pojille olisi saanut tarjota aterian vaikka keskellä yötä.

Mahat täytettyään pojat lampsivat parakille päin. Näköpiiriin sukeltautuu kaksi sotilasta roikottaen keskellään jotakin. Moniaan askeloton jälkeen kannettava osoittautuu miehenmittaiseksi kalaksi.

Pojat kiehuvat uteliaisuudesta. ”Mistä noin iso hauki tuli”, udellaan. ”Ei me ryssän pojille vastata”, toinen kantajista tärkeilee. ”Entäs suamalaasille”, Mikko tiedustaa leveällä murteellaan.

Kansalaisuus taitaa tulla selväksi. Kala ei ole hauki, sillä on komeat viiksetkin. Onnelliset pyyntimiehet touhuavat näyttämään saalistaan RK:n herroille, jos ne nyt edes tietäisivät, mikä kala se on. Jotenkin kala osoittautuu monniksi eli säkiäksi. Se on jäämerestä Aunukseen asti levinnyt, oikea herkkukala, jota köyhät eivät pääse maistamaan! Kasvaa kuulemma runsaissa vesissä satakiloiseksi. ”Ei sellaista ookkaan”, toteaa Vasili, kun asiaa kämpillä vielä puidaan.

Sotjärven kalansaalis (ja Mikon kaunokirjoitusta)

Tulo Äänislinnaan

Loppukesällä selviää, että tilinvälin kuluttua junat voivat puhkua Sotjärven ohitse, jos puusta ja vedestä on kyse. Kutismaan on vankivoimin varastoitu niin paljon koivua, ettei ainakaan lähikuukausina ole pysyvää tarvetta Sotjärven käytölle. Yksi vormulakkinenkin poistuu asemalta, taitaa olla "Ruatikainen". Hän on Napoleonin mittainen, mutta ei yhtä etevä. Mies kehuskelee suurilla voimillaan.

"Yksi korsto miu kotipuolessai väitti, ettei maakivi siirry miu voimillai kivirekkeen. Mie kysyin et mitä sie maksat, jos nousee. Hää väitti, ettei luppaa mittään, mitäpä tyhjäst. Mie poika siirsin paljain käsin kiven rekkeen ja tokasin: SEURAAVA NÄYTÖS ON SIU HEVOSEIS HINTANEN!

Kuulijoita naurattaa.

"Sen korston kai piti kehua hevostaan, joka jaksoi vettä sen siun ison kivveis läjään, vai kuinka, Ruatikainen?"

"No, arvaat sie, mite se toine näytös män? Miehä vejin vielä toisenki reellisen kivvee ja sain ku sainki sen korston konin omaksein!"

Joojoo, Mikko toteaa itsekseen. Jos kehupuhe huvittaa useaa kuulijaa ja ehkä joitakin jurppiikin, on päätys sen väärsti.

Joka tapauksessa Saarnikanto ja pojat siirretään Äänislinnaan, muut Lismaan, ohi Kontupohjan.

Muuttomatka Äänislinnaan ei paljon päättä vaivaa. Reppuun ja vaneriaskiin mahtuu se vähä omaisuus, mitä Mikolla on. Joku asemamiehistä pahoittelee lähtijöiden vaatetusta: on vain rikkinäiset työvaatteet ja ehjät työvaatteet...

Onneksi Vasililla on uusi löytösuikka. "Pankaa poika menemään edeltä, kun yritätte Vakon kuppilaan, muuten ette pääse edes istumaan", joku asemamiehistä neuvoo.

Saarnikanto antaa takaisin:

"Meilläpäin noin suurisuiset myydään ravunsyöteiksi. On kuule tässä oltu Lännen maillakin. Ei me tarvita tuollaisen neuvoja, joka vasta äsken kohosi joutomiehestä asemarengiksi."

Kovaa porukkaa, naureskelevat nuoret pojat takanapäin. Mutta täytyyhän asemamiehen saada vähän vastinetta piruilulleen.

Junassa istuskellaan sitten vaitonaisina. Sotarata ei nähtävyyksiä liiemmälti tarjoile, samaa suota ja puuta joka puolella. Joen ylitys ennen Äänislinnaa virkistää istujia.

Ajetaan tosi hiljaa. Taitaa olla remonttia meneillään. Kas vain, RK-juna seisoo lähiasemalla. Onkohan Mörkö miehineen asialla?

Äänislinnan asemalla on vilinää kuin konsanaan Suomessa. Vasili vilkkaana luonnonlapsena huomaa nopeasti sopeutuvansa uudenlaisiin oloihin. Seuraa iloinen kiekaisu: "Hei, täähä soppii meil!"

Osa kaupungin sotilaista odottelee lomalta palaajia. Tuttu kotipuolen mies tuo ehkä paketin, ehkä tilatun

puukorkkisen putelinkin ja mikä tärkeintä: kuulumisia kotoa. Repusta löytyy vanhaa Karjalaa, Ilkkaa ja Kalevaa luettavaksi, kotitienoosta riippuen.

Pienet ryssänpojat ja -tytöt römpsineen ovat asialla.

”Anna pikku ruoka – anna kymppi – yksi tupakka!”. Mikko tuikkaa vanikkaruutuja pienen resupekan käteen: ”Tuos on ensi hätähän!”

Saarnikanto, Äänislinnassa aikaisemmin oleskelleena, vie Sotjärven pojat lähelle Kuusisen palatsia. ”Katsotaan, onko sopivia vapaita kämppiä. Karan parakeista kyllä löytyisi, mutta tästä olisi mukava kulkea kaupungilla. No niin, löytyy näemmä. Nyt Karan asema jää näkemättä!”

Uusi kortteeri on harmaassa, yksikerroksisessa hirsitalossa, jonka ikkunanpielet on maalattu sinisiksi. Yksi kokonainen huoneisto, pari huonetta ja keittiö, on vapaa. Hella vetää, ja jonkunmoista kalustustakin on poistuneiden asukkaiden jäljiltä, samaten pistävä, erikoinen haju joka huoneessa.

Mikko on ihmeissään kaikesta näkemästään. ”Menöökö tämä lemu pois koskaan, ja miksi nuas ovis on toppaukset?”

”Hajuun pitää kait tottua. Ja mitä ovitoppauksiin tulee, niin haluttiin kai pitää omat puheet salassa. Urkkijoita korva ovesa taisi riittää”, Saarnikanto selvittää, ja kysyjän uteliaisuus tulee taas kerran tyydytetyksi.

Rata valmistuu omien käyttöön (SA-Kuva)

Elämää Äänislinnassa

Verraten vähin raunioin oli Äänislinna jätetty suomalaisille. Tosin korjausjälkiä on näkyvissä monen talon seinissä. Yksi parikerroksinen rakennus on pönkitettykin tukevilla hirsillä. Onkohan vanjan oma virhe paikattu soromnoo-tempulla?

Poikien, Ville-Vasilin ja Mikon, vapaa-ajat kuluvat kaupunkia tallatessa. Urheilukentän aitaus on täynnä järjestelmän merkkimiehiä, useimmin Lenin lippalakkisena tai punalippua kantaen ja Stalin, piippu roihuten tai paraatimarsalkan asussa. Saarikanto muistuttaa, etteivät pojat saa ryhtyä kaupantekoon "alkuasukkaiden" eivätkä omien sotilaidenkaan kanssa. Molemmat kauppaavat armeijalta varastettua tavaraa. Vain kerran "katujyrä" tarkastaa poikien henkilötodistukset. Johtaja on pettyneen näköinen, kun ei pääse sättimään "ryssän poikia". Mikko puhuu vielä varmuudeksi omaa leveää pohjalaismurrettansa.

Työmaalla pojista tulee kottikärryjen siirtolaitteita. Kottikärryt täyttyvät tärkeännäköisten sirkkeliemiesten katkomista pölkyistä. Pojat junnaavat ne pinojen luo, jossa väsyneet, apaattiset maatuskat heittävät pienemmät pölkyt suoraan pinoon, isommat vasta halkaisun jälkeen. Muuan starikka on naisilla pomona, tosin työnteon ohella.

"Tsorts! Saatana!"

Starikka tuntuu usein piruilevan alaisilleen, joilla ei ilmeisesti ollut kanttia antaa takaisin. Mikko ei saa

tietää, maksetaanko maatuskoille rahapalkkaa lainkaan. Leipää heille jaetaan iltaisin töiden päätyttyä. Sitä työn teettäjillä tuntuu olevan runsaasti. Ruokalan säälivät lotat lähettävät Mikon ja Vasilin mukana naisille lisää näkkileipää. Sen saaminen irrottaa vastaanottajilta jonkinmoisen kiitoshymynkin. Ilo ja toivo eivät siis ole aivan kokonaan kadonneet ankarissa elämänkohtaloissa. - Lotat ovat sitä mieltä, että vanhemmat miehet ovat tehneet jonkinlaista luvatonta "vaihtokauppaa" näiden naisten kanssa. Poikasilta asian luonne jää aika hämäräksi...

Eräs mukulakivillä päällystetty katu Äänislinnassa päättyy suoraan Äänisjärveen. Kadun varrella on kasarmirakennuksia. Laguksen jääkärit marssivat tällä kadulla usein ja laulavat komeasti. Noin minuutin välein, salamannopeasti, marssijat hakevat ilma- tai panssarisuoja - komennuksesta.

Äänislinnassa on Otto-Ville Kuusisen palatsi. Vasili ja Mikko saavat käydä siellä oikein sisällä asti. Komeampaa pytinkiä he eivät ole eläissänsä nähneetkään - mitä nyt tietenkin Helsingissä tai Viipurissa...Pojille kyllä juurutaan, että palatsin vesi- ja viemärijärjestelmä ei ota toimiakseen, vaan alan ammattilaiset saavat usein käydä työkalupakkeineen korjauskeikoilla.

Työmaan lähellä on valtaisa tyhjien, pestyjen pullojen varasto. "Varmaan miljoona putelia", Vasili

ihastelee. "Siinä on polsu saanut ottaa toisenkin kännin, ennen kuin tuohon on päästy", Saarnikanto, seurueen ainoa viina-asiantuntija toteaa.

Lähellä komeilee myös valtaisa hiiliröykkiö.

"Olisko tuo tuotu Suomesta tänne", Mikko kyselee, äänessä epäilyä.

"No ei tietenkään, ryssällä on tuota lajia, vaikka Pohjoisnavan sulattais", Saarnikanto toteaa. Ja sitten seuraa tavanomainen tölväisy: "Keskikoululaisen pitäisi tuo kyllä itsekin ymmärtää!"

No olisikin, että jokin asia selviäisi ilman tuota tuttua loppuliturgiaa, Mikko miettii ja päättää pyhästi seuraavalla työmaalla ilmoittautua kansakoulua käymättömien joukkoon...

Kotiinpäin

Matkustuslupa kotiin on tänään haettu Äänislinnan varastokirjurin siististä toimistosta. Siellä Mikko on tehnyt komean kumarruksen. Se luontui hyvin, olihan sitä partiotuvalla harjoiteltukin. Reppuun on haettu asemalta tarkastusleima. Myöhemmin reppuun voi sulloa uusia, pimeästi ostettuja kengänpohjia ja naapurin Kallen lupiaskeja. Eivät kuulemma leimattua reppua junassa kollaa.

Vasili, Mikon paras Itä-Karjalan kaveri, jättää Äänislinnan jo päivällä. Käydään lyhyt sananvaihto: "Hei sitte, nahkurin orsilla tavataan Viihy sie kirjojeis kanssa!" "Pirä Jumala ja puhelinlangat miälessäs!"

Saarnikanto puolestaan on ryypännyt läksiäisiä pitkin päivää eikä ole matkustuskunnossa. Hänelle Mikko kiehauttaa vettä "kippurahäntäisen" ohennusjuomaksi. Onkohan Äänislinnassa viinakauppaa, se ei Mikolle selviä, mutta kovasti viinamäen miestä Saarnikanto näyttää leikkivän pitkän kuivan kauden päälle.

"O-olenko minä kertonu sulle, että olin hyökkäyskesänä so-sotilaskarkurina - tuota - jonkin päivän", hän alkaa. "Taas nuo synnintunnustukset", Mikko miettii itsekseen.

"Olisin ky-kyllä tullut ammutuksi, mutta ilmoittauduin itte pataljoonassa. Se-se majuri kyllä sano että ampua tuollainen mies pitäis, mutta tulee

niin ruma ruumis", sammaltava Saarnikanto selittää tiukkaa tilannetta. "Tämä-tämä majuri kyllä tiesi, että minä olin Hitlerin Aatun miehiä, sen ta-takia kai pääsin hu-huoltoporukkaan ja talven mittaan sitte siviiliin".

Ryppymies siemailee viimeistä lasiaan. "Nanatsatkin ne kuule multa vei..." "Montako?" - "Kaikkiaan ko-kolome." Näin se oli kerrottu Sotjärvelläkin, kaipa se noin suunnilleen oli tapahtunutkin, Mikko pohtii. Nyt pitäisi olla vuorossa se ampumismuistelukin...

"Minä kuule poika kieltolakivuosina olin viinajopparinakin. Me kaverin kanssa omistettiin puoliksi se-sellanen kajuuttavene. Hehe, ei saaneet Suomenlahden kytät kuule meitä kiinni. No, paha kyllä se kaveri pölli multa i-ison rahasumman. Parin uuden Sevroletin hinnan, kuule. Minä ammuin sen. Minä pudotin kuule ruumiin mereen...tu-tunto soimaa aina...aina...Voi poika sano, ma-mahdankos minä joutua sinne helvetin kuumuuteen, tiedätkö sinä kouluja käynyt tätä", Saarnikanto puhuu käheällä äänellä, silmät palaen.

Mikko säpsähtää äkillistä teologin asemaansa. "Iso kirja puhuu vilpittömästä katumuksesta ja anteeksiannosta...", poika vastaa vähän aristellen vaativaa osaansa. "Noin se sotilaspastorikin selitti", Saarnikanto mutisee. "Tämä pa-pastori puhui sun murrettas. Kerrankin se tuli kuule korsuun, kun me olimme ve-ventillä, taisin olla emäntä. Pastori kahto meiän hommia ja kuunteli manaamista...eihän me

pastoria orjailtu. Siinä välissä se sitten sano että
"TEHERHÄN POJAT PIRULLE KIOUSAA JA RUVETHAN
VEISAAMHAN!"

"No te kaivootta resuuset kenttähartauret esihin ja
rupesitta veisaamhan?" - "Niin tapahtu! Sellasia
kirkonmiehiä kuule saatto sietääkin", Saarnikanto
lopettaa tarinan.

Äkkiä tapahtuu jotakin odottamatonta. Saarnikanto
sieppaa hurjistuneena puukon ja alkaa karjuen huitoa
sillä ympäriinsä. Kummallista. Mikon vaisto oli saanut
hänet hetkeä aikaisemmin siirtymään sivummalle. Jos
hän olisi pysynyt siinä, missä oli istunut, hän olisi
saanut puukosta...

"Saatana! Pois siitä! Menkää Hiirenmaalle! PERKELE!"

Vasta Jessoilassa Mikko ottaa kohtauksesta selvää
isältään. "Saarnikanto karhas viinapiruja siinä
patolookises humalas, huitoi pikku-ukkoja tiehensä",
AaKoo selvittää pojalleen.

Mikko ei arvaa nukkua sinä yönä. Kun Saarnikanto
viimein mässähtää, poika piilottaa puukon nukkujan
repun taskuun.

Aamulla ryyppymieskin herää aikanaan, väsyneenä
eikä aivan tolkuissaan. Reput ja laukut on pakattu,
lutikkakämpä voidaan jättää. Ovea ei lukita, sillä
kämpä täyttyy Äänisen karkutukkien kerääjistä.
Tukkeja ovat lahdet täynnään. Kerääjät olivat käyneet
edellispäivänä katsastamassa kämppää ja
hyväksyneet armollisesti sen kortteerikseen.

Miesten puheista sai sen käsityksen, että he olivat Suomen seuraavat miljonäärit, siksi tuottoisaa muka on tukkien vangitseminen Onegan rannoilla...

Matkalla asemalle Saarnikanto äkkää kaksi joutilasta starikkaa ja pysähtyy sopimuksen tekoon. Hän kaivaa posastaan pari yhtä suurta seteliä ja ojentaa ne neuvottelukumppaneilleen. Rahaa saa aikaan kohtalaiset kumarrukset, ja matkatavarat siirtyvät starikoiden huostaan. Lyhyt jäljellä oleva matka taittuu Saarnikannon astellessa etummaisena kuin viidakon tutkija. Palkatut vanjat korvaavat tässä neekerikantajat, ja viimeisenä astelee Mikko, jolle vähäisen omaisuuden kantaminen ei tuota vaikeuksia.

Jessoilassa Matti-veli on melkein katkaissut selkensä. Hän pääsee aivan vaivoin, irvistäen ja hitaasti ylös laverilta. Mikosta tulee Matin matkakumppani, repunkantaja ja paikanvaraaja.

AaKoolla on pitkäsiima Säämäjärvässä. Mikko kelpuutetaan soutajaksi kovasti kuoppaiselle järvelle. AaKoo on suvereeni siiman nostaja ja haavimies. Veljekset eivät tiedä, että isä on nuoruutensa vuosina kalastanut Keurusselällä. Kalaa tulee Säämäjärvestäkin paljon, haukea, ahvenia, kuhanvonkaleita. Ne perataan ja suolataan huomiseksi, Matin pakaasia varten.

Kotimatka! Mukava juttu! Huomattavan tärkeä seikka on se, miten Mikko piilottaa koko kesän ansionsa, melkoisen setelinipun: povitasku sullotaan täyteen

täyteen ja suljetaan tiiviisti kahdella hakaneulalla. Ei ole pelkoa arvopapereiden hukkaantumisesta. Jokainen seteli tarvitaankin Mikon tuleviin opiskeluihin.

Selkäänsä poteva Matti on saanut junassa penkin maataksen. Hän kävelee vaikeasti vaihtojunaan Pieksämellä ja samoin Haapamäellä. Jälkimmäisellä asemalla nuori konnari suosittelee omaa vaunuansa Matille. Siellä on selkävaivaisille omat paarit. Mikko lyöttäytyy veljensä matkaan.

Kotiasemalla on Martta-sisko vastassa melkein luudanvarsi kourassaan vaatimassa matkalaisia heti saunareissulle. Taloon ei haluta Itä-Karjalan täikantaa. Saunaan painutaankin, ja niin saavat Venäjän sitkeähenkiset mönkijät kuolemantuomion.

Kolme edellistä yötä ovat olleet Mikolle kovasti katkonaisia, mitä nukkumiseen tulee. Korvikepöydässä poika nukahtaakin, hoippuu sitten hetekalle ja putoaa tajuttomaan uneen. Kaksi kellon ympärikäyntiä tarvitaan, ennen kuin nuori keho selviää normaaliin elämänsäkuuluun. Yhden kerran tuona aikana Mikko saadaan herätetyksi syömään. Vaikka hän puhuukin aivan järkeviä, hän ei itse muista myöhemmin tuosta ateriahetkestä yhtään mitään!

Jälkiviisas sanoisi, ettei nuoria pojankloppeja saa kovin kauas kotoaan päästää. Ammuskelkoot kotona katajapyssyillään ja juuskoot annettuja tehtäviä karkuun. Siinä sitä on aivan passelia valmennusta sen ikäisille veikoille.

Jessoilan aseman miehiä

Junassa

Vapun tienoilla -43 Mikko istuu Haapamäki-Äänislinna -pikajunassa. Matkaa on taitettu jo tuntitolkulla, ollaan jo sivu Pieksämäen. Matkustajissa on runsaasti siviilejä. Ennestään tiedetään, että vasta Matkaselässä käy kirjava siviilinvärinen matkustajisto vähiin. Harmaa väri on vallitseva sieltä pääteasemalle asti.

Koska Mikko on suorittanut viimeisen keskikoululuokan kotpuolella, Aakoo-isä on hommannut hänelle viidennen ylimääräisen asemamiehen toimen Jessoilaan. Ikä ei oikeastaan riitä, mutta aikaisempi työkokemus Aunuksesta ja keskikoulu tasoittavat tien.

Matkaa tehdään kolmannen luokan vaunussa. Mikon päässä jököttää asemamiehen vormulakki. Ennen Mikko ajeli - virkamiehen poika kun oli - komeasti vieterisohvavaunussa, mutta nyt se on onneksi "Eldankaa". Kolmannessa luokassa näkee ja varsinkin kuulee kaikenlaista, ei pitkästy, kuten vieterisohvaosastossa tuppaa käymään.

Kaksi haitarinsoittajaa on jo käynyt testaamassa istujien korvia. Joku avulias sotilas kerää omaan lakkiinsa kolehdin. Ottaako apuri vaivihkaa kymmenykset, sitä ei Mikko näe, mutta asiaan sekin taitaisi kuulua.

Toinen kurttumiehistä, punaposkinen ja isokokoinen, yrittää parantaa esitystään laulamalla, mutta lopettaa, kun muuan "hyväntuulinen" sotilas

lyö häntä olalle ja mörisee: "Kuule, et sinä päriää äänelläs tuollen haitarillen...mutta soita, poika, soita!"

Muuan pyhäpukuinen mies nuokkuu juovuksissa ja on vähällä lysähtää pois penkiltä. Toisessa kädessä mies puristaa paksua setelinippua. Onneksi hänellä on mukanaan rippikouluikäinen poika, kai oma. Tämä ottaa setelinipun isänsä kädestä ja sulloo sen resuisen näköiseen laukkuun.

"Isä myi kaksi hevosta Huutokoskella, se on vähän viinaanmenevä", poika selittää. Ei kai aivan vähänkään, Mikko miettii. Poika yrittää myydä Mikolle rannekelloa, joka ei käy. "Pidä sä tua kello vaan ranteessas, se on komia koriste, kun menet nurkkatansseihin!" - Neuvo näyttää menevän yli myyjän horisontin, tai sitten tällä oli niin kutsutusti papin jalat: jalat, joilla ei tanssita...

Mustalaiseukko, jolla on siniselle paistava tukka ja kirjava shaali harteilla, kärttää sotilaita hankkimaan povauspalveluita. "Hai, nosta poika kortti ja ajattele yhtä asiaa...", eukko neuvoo. "Mitä pitää ajatella? Sitäkö sun...", kysyy aiemmin mainittu hiprakkasotilas. Suorasukainen vihje suututtaa eukon, joka nousee. "Tule, Miranda-aa", hän tokaisee laulavalla äänellä pienelle tyttärelleen, joka luuhaa penkin alla, konnaria piilossa. "Myö männään ystävällisempään vaunuosastoon!"

Hiprakassa oleva saa moitteita kanssamatkustajilta: mukava pieni vaihtelu jää kokematta. Hän ei siitä

välitä vaan alkaa laulaa Äänisen aaltoja seiskan äänellä, vaikka äsken toppuutti haitaristilta laulamisen.

Joku kuuluttaa asiantuntijan elkein: "Tullaan pian Joensuuhun. Tääl on maan paras kanttiini. Lihasoppa on ku upseeriruokalas!" Sen muistaa Mikkokin, että Joensuusta ei jatketa matkaa nälän hiukomana, jos vain on ruokasätti eli hintaa taskun pohjalla. Ja karjalanpiirakoitakin näkyy olevan, myyköhän ne mukaankin? Mikko kiirehtii jonoon. Jääköhän vaunuihin ketään?

"Mitä nuo on", joku utelee vierustoveriltaan ja viittoilee naisryhmään päin. "Nuoko? Ne tekee panokauppaa sotilaitten kanssa." - "Lotatko", utelija jatkaa kiinnostuneena. Samassa vastaajakaverikin huomaa muutaman lotan reppuselkäisen ryhmän. "Nuo lotat on kyllä varmaan itään matkalla, vartovat johtajaa ja litteroita. Tuossa, kato, tuossa lehtiputkan tykönä on niitä rahanaisia. Kiinnostaako?"

Mikkohan tietää nuo puheet ennestään. Niitä taritsevat elämän riemuista osattomiksi jääneet. Mielikuvitusta, ei muuta - taitaa olla kyse surrogaatiosta; Mikko muistelee, että siitähän oli koulussakin puhuttu terveysopin tunnilla.

Sotapoliisit rientävät parakkiinsa, toisia tulee junan kupeelle. He pitävät järjestystä yllä pääteasemalle asti. Jos partio penkoo reppuja ja takavarikoi pullot

ja liiat voit, tulee riitaa. Poikkeuksetta kaikki lomalaiset pitävät yhtä. Paljon niistä penkomisista Mikkokin on kuullut. Kertomusten totuusarvo vain taitaa olla sama kuin lomalaisten naisseikkailujen.

Loppumatka on korttipeliä, nuokkumista ja nukkumista. Vain ensikertalaiset erottaa joukosta. Heitä on vähän, ja he osoittelevat toisillensa ratavarren vähäisiä sotajäänteitä:

"Kato, tuolla rinteessä on luhistunut pottukellari!" -
"Ei se semmonen kyllä voi olla, noin kaukana viljelyksistä. Kuule, se on kyllä varmasti korsu!"

Sitten tulee uusi katsomisen kohde: "Hei, mikä tuo on? Näyttäs vanhalta vartiotornilta. Mitähän varten vangit täällä asti mahto olla...ne rakensi varmaan tätä rataa." Keskustelua kuunnellut karjalaispoika, vilkastuu: "No vot, oikein hää arvas!"

Naamioitu veturi (SA-Kuva)

Jessoilan eloa

Jessoilan kylä sijaitsi Säämäjärven ja suuren hetesuon kapeikossa. Nykyisin tunnetumpi maamerkki on Jeltsinin datsha, joka sijaitsee aika lähellä Jessoilaa. Sotien aikaan väki tuli siellä toimeen kalastuksella ja miksei metsästykselläkin; ansoilla, sillä hyviä ampuma-aseita ei karjalaisille löytynyt.

Maailmansotien välissä nuutui karjalaiselo heikoksi. Stalin siirsi Itä-Karjalan alueelle slaaveja, ja karjalaismiehet joutuivat pakkotöihin kaivamaan kanavaa ja parantamaan Muurmanskin rataa. Näistä savotoista ei palattu.

"A missä mies? Ga ryssä vei pakkotöihin." Vastaaja katsoo väsyneesti kysyjään, sitten maahan. - "Ei robottanut kirjettä, ga kaput taitaa olla."

"Miten elätte nyt?" - "Ga paremmin nyt ruotsien aikana kuin ennen."

Vai ruotsien...Jessoilan Uhmoilassa oli ollut aina ruotsinkielinen HTK-pataljoona. Kun se lähetettiin Syvärille, tilalle tuotiin Suomesta uusi. Mutta suomalaistahan nimitettiin jo Vaasa-kuninkaitten aikana ruotsiksi. - "Pagise mitä pagiset, ga ruotsin priha olet", sanotaan pohjalaispojallekin.

Paljon paremmin eivät ole venäläistenkään asiat. Siellä susirajan takana nekin elävät. Liebuska on vähissä ja pakkotyöuhka edessä. Ikävä on Volgalle ja Krimille ja ties minne.

"Tulevat meikalaiset Oneginin takaa, ajavat teidat pois", kuuluu pehmeällä kielellä. "Toivotteko te sitä", Mikko kysyy. "Njet." Toistuva päänpudistus vahvistaa kiellon. Kahdesta pahasta tämä nykyinen järjestys tuntuu olevan pienempi...

Jessoilan itälaidalla on hiljattain raivattu peräti 15 000 hehtaaria viljelysmaata. Turvetta on pelloissa runsaan metrin verran. Ojatkin ovat aivan priimakunnossa. Mutta eipä oltu viljelyyn varattu ruplia eikä sovhoosiväkeä, ja niin raivio vain odottaa aikaa parempaa.

Jokunen opettaja kulkee Jessoilan aseman kautta jonnekin korpeen työtehtäviin. Aakoo majoittaa usein yöksi tutun lapualaisen opettajan. Opettaja joutuu ajamaan pyörällä muutaman kymmenen kilometrin matkan työpaikalleen. Pitkä on tämä mies, se sana on nimensä edessäkin. Puolisen metriä on hänellä pyörän satulan ja rungon väli!

Sairaalajuna odottaa milloin Sotjärvellä, milloin Jessoilassa lastiaan. Se lasti, suomalaiset haavoittuneet, löytyy sitten aikanaan Karhumäestä, Äänislinnasta ja Latvasta, ja kai Syvärin virralta saakka.

Junassa on kanttiini, josta aseman väki saa ostaa Pectusta ja Sisua, toki muutakin. Tekevät siellä ostoksia muutkin kyläläiset. – Mutta se Pectus, sehän vaikuttaa ihmisiin kuin paratiisin tuuli. Taitaa

Suomen pojilla vennään kieli vähän kangerrella, mutta pääasia on, että babuskat ja starikat saavat joskus Pectusta.

Mennen tullen käydään viivytystaistelua Jessoilassa ja Säämäjärvellä. Syksyllä 1941 viivyttivät vanjat, kesällä 1944 vuorostaan finski-soldaatit. Onpa viivyttäjiä joukossa "ruotsejakin" - ruotsinkielinen komppania vetäytyy Syvärin ja Laatokan yhtymäkohdasta ja on linjassa Jessoilassakin. Ennen sitä tuodaan asemalle rekkalasti kaatuneita suomalaisia.

"Ette voi jättää niitä tänne", selittää Paavo Laitinen, sähköttäjä, autokuskille. "Enää yksi juna, siis viimeinen, on tulossa, ja siinä ei ole tavaravaunuja. Ajakaa nyt äkkiä Suojärvelle, sieltä ei enää peräännytä."

"Mulla on tämä määräys. Pitää olla parin tunnin päästä ammuskuorman teossa", selittää väsynyt kuski. - Niin puretaan murheellinen kuorma, ja on vaikea sanoa, saatiinko ne kaatuneet koskaan kuljetettua Suomeen.

Sähköttäjä Laitinen puki myöhemmin Suojärvellä vänrikin kampeet ylleen ja osallistui joukkueineen Ilomantsin mottitaisteluihin. Samoin muuttui asemamies Olavi Hatara kersantiksi. Hän jäi taistelujen tauottua rauhanajan rajajoukkoihin.

Tsasouna Jessoilassa (SA-Kuva)

Veitsenterällä

On koleahko lokakuun myöhäisiltä. Kylmä tuuli puhaltaa Äänisen yli ja on Jessoilan korkeudella, muutaman kymmenen kilometrin matkaneena, yhä kalseanlainen.

Junanlähettäjä Lappalainen ja Mikko värjöttelevät laiturilla odottaen tavarajunaa numero 24, jonka pitää saada heiltä kohtauslappu Säämäjärvelle. Tavarajunaa vastaan on tulossa Helsingin pikajuna, suurten toiveiden lomalaisjuna.

Juna kolkutteleekin päärataa pitkin ja saa kohtaamista varten Mikolta rottinkipiiskan yläosan. Veturimies irrottaa siihen kirjoitetun viestin ja palauttaa rottinkirenkaan vaihdekojun kohdalle, josta vaihdemies korjaa sen talteen. - Tuolloin sota-aikana ei vielä kännyköidä; vain miehistökuljetuksessa on tapsipuhelimet, jos niissäkään.

Mikko kulkee verkkaan asemaparakkiin. Äkkiä kaikki rauha katoaa kuin savuna ilmaan! Punalakkinen Lappalainen kysyy Mikolta hätääntyneenä: "Annoitko varmasti kohtauslapun?" - "Se onnistui kyllä, näin rottinkipyörän lentävän radanpenkalle. Ja kuulithan varmaan pienen merkkisoiton veturista."

Kuitenkin juna 24 AJAA VAIHTEEN YLI! Veturin miehet ehtivät siis kai nukahtaa. Onneksi Lappalainen saa heti yhteyden Pölkkyyn, joka on RK-sotilaiden vartiopaikka. Molempiin suuntiin, niin tavarajunan kuin pikajunankin tuloreitille, on menossa paukkuopasteet. Nyt vain jännätään, että

ehtivätkö veturimiehet herätä ajoissa ja vielä pysäyttääkin rautaheponsa.

Kuluu pari kolme minuuttia. Sitten Lappalainen juoksee parakista Mikkoa kohti, tanssii loppumatkan. - PELASTUS, PELASTUS! Nyt tulee Helsingin pikajuna tänne ja juna 24 jatkaa kohti Kutismaa. Olipas Luojan onni, että Pölkyn pojat olivat paikalla ja toimintakykyisiä. Jumala on sittenkin olemassa!

Tällaista tapahtuu vähäisin seurauksin vain harvoin. Myöhemmin siviilissä Mikko tulee tapaamaan Lappalaisen usein. Mikkoa harmittaa se, että mikään kunniamerkki Lappalaiselle tai RK-miehille ei koskaan ollut harkinnassakaan. Mitäpä pienistä! Olisivatpa miehet olleet majureita, niin mitali olisi lohjennut!

Veturimiesten vaikeudet sodan aikana ovat tiedossa. Ei löydy tarpeeksi tulijoita sotatoimialueelle. Jos tauot ja nukkuma-ajat tuntuvat liian pieniltä, palataan kuuden kuukauden kuluttua kotsuomeen. Vähän tavallista paksumpi inflaatorahanippu palkkapussissa ei enää houkuttele tarpeeksi.

Toisin on asemien henkilöstön laita. Pienellä esikoulutuksella saadaan 17-18 -vuotiaita alokkaiksi. He pysyvät töissä asemilla, kunnes Äänislinnan kutsuntaviranomaiset valitsevat heidät kolmannen luokan nostomiehiksi.

Asemilla ei kyllä olla pelkästään näiden nuorukaisten varassa. Reservi-ikäisiä rautatieläisiä kun ei otetakaan armeijaan, ettei Suomen ainoa liikennejärjestelmä heikentyisi. Niinpä se toimii sota-aikanakin hyvän ja tyydyttävän rajoilla.

Kutsunnat Äänislinnassa

Sodan viimeisenä kevättalvena armeija kelpuuttaa ikäluokan -26 17-vuotiaat kutsuntaan Äänislinnaan.

Mikolle ei tarvitse isosti neuvoa kutsuntapaikkaa. Se on Vienankadun puolivälissä entisessä Laguksen jääkäripataljoonien majapaikoissa.

"Kuuntelet vain isoa meteliä, kun linnoituspataljoonan huonokuuloiset miehet kertovat valeita toisilleen", joku paikallisista kehottaa Mikkoa muka tosissaan.

"Miksi ne ovat niin huonokuuloisia?"

"Ne käyttävät ahkerasti trotyyliä, niin säästyy lapiotyötä!"

Niin kai, tuumii Mikko itsekseen ymmärtäen nämä jutut suunsoitoksi.

Kutsuntapaikka löytyykin. Näitä Onegan rantateitä oli kävelty ahkeranpuoleisesti. Yhtään autokyytiä ei Mikko muista saaneensa. Rautatieläisillä on käytössä vain rata-auto. Sen kyytiin eivät jaksonpäällikköä pienemmät herrat pääse, eivät edes asemapäälliköt.

"Lue ittes herraksi, niin saat ajaa tuolla kumittomalla härvelillä", Mikkoa kiusoitellaan. - Ei tullut Mikosta herraa, mutta kaikkien ennustuksien vastaisesti auton tuomat ilot ja varsinkin riesat tulivat hänelle vuosikymmenien mittaan kovin tutuiksi...

Kutsuntapaikalla muuan neljän natsan sotaherra käskeä kailottaa nuoria tarjokkaita siirtymään

sivuhuoneeseen. "Teitähän on yhtä paljon kuin Jukolan veljeksiä", sotaherra toteaa. "Täällä teidän tavaranne säilyvät, kun vaan aina joku teistä on vahtimassa."

"Selvä on, herra ylikersantti", karjaisee sotilaspojan asuun pukeutunut tarjokas sotilaallisesti vieden sormensa ohimolle. "Ei täällä vielä tarvita muodollisuuksia", muistuttaa ylikersantti naurahtaen. "Tulee vielä tikkuja sormeen!"

Tuleva alokas on mitä ala-arvoisin olio. Voisi kai sanoa epäonnistunein, sellainen jota ei saisi koskaan ottaa armeijaankaan, mutta kun on pakko.

"Sammakko hyppii neljällä jalallaan siroasti, mutta te, epäsikiöt, te ette osaa kahdellakaan. Näyttäkääs, alokas Ala-Aivo. - Voi minun nauruhermojeni!" Tämäntapaista ovat sadattuhannet mokut kuulleet viisaan korpraalin suusta.

Jokaiselle kolmannen luokan nostomiehellekin annetaan tilaisuus toivoa aselajinsa. "Kotipitäjäsi et näköjään pääse", asiaa hoitava kersantti sanoo ja puhuu samaa murretta kuin Mikko. "Ilmavoimiin ei oteta alokkaita." - "Jalkaväki passaa", päättää Mikko.

Tarjokkaat ovat kaikki muut savokarjalaisia paitsi Mikko, pohojalaanen.

"Olet sie tappanu mitä ketään puukolla" utelee muuan siirtolaispoika Mikolta. "En oo vielä", vastaa Mikko tarkoituksella, ja toisia poikia naurattaa.

"Hei, mistä sais käänttykahvit", eräs karjalaispoika utelee. "Käänttykorvikkeet myö saahaan Vakon kuppilast", toinen muistuttaa. "Mie opastan!"

Pihalla savuttelee joukko uurrenaamaisia, arkipukuisia linnoittajia.

"Noista tehdään meille vielä kovia kurittajia. Uimme vielä lumihangesa ja kiillotamme sähköpylvään nuppeja", veistelee joku linnoittajista kutsuntaporukkaa katsellen. "Ei ehi. Sillon ryssä on jo kävellynnä Atlantin rantaan ja veistää isoja soutuveneitä, joilla soutaa Ameriikkaan", toinen vastaa.

Tarkoituksella kepeää puhetta. Linnoittajista moni on entisiä sotilaita, joiden kuntoluokka on alle beekakkosen. Takaisin armeijaan joutuminen on kiikun-kaakun. Siellä olisi etuna paremmat vaatteet, mutta haittoja olisi paljon enemmän.

Niin vain sitten kävi, että ikäluokan -26 miehet jätettiin ilman veteraanitunnusta, jonka saivat tuhannet kotiseudun pikkulotatkin. Miksiköhän sekin asia piti niin huonosti valvoa...

Karhumäen matka

Mikon on tarkoitus käydä Karhumäessä ja isäänsä Arvo Kustaata tapaamassa Perälahdessa. Sitä varten on yövyttävä Äänislinnassa. Luotettavasta lottahotellista on tilattu etukäteen hornauspaikka.

"Oletteko ryssä eli karjalainen", hotellin vastaanoton nirppanokkatyttö kysyy Mikolta töksäyttäen.

"Pitääskö mun sitten olla", kuuluu Mikon vastakysymys.

"Paperit! Onko henkilöllisyystodistusta", tyttö utelee edelleen.

"Osaasikko sä sitten lusia niitä?"

Tiskille tulee lottapukuinen vanhempi nainen. "Mene siitä vahtimaan teepannua", hän sanoo hätistellen tytölle. "Olenhan kieltänyt ryssittelyn!" Mikolle lotta tarjoaa anteeksipyynnön tapaista ja mumisee, ettei tuota tyttöä kannattanut kouluttaa yöpyjien vastaanottajaksi. - "Jessoila on siis tilannut yöpymisen nimellänne, asia on selvä!"

Mikko saa kuulla, että tarjoilutuvassa voi tilata teetä, korviketta kántyn kera ja pilsneriä. Ja täällä on sähkövalo! Mikolle osoitetussa huoneessa on kaksi sänkyä. Nuoren miehen päivä oli alkanut jo aamukuudelta. Väsymys lähettää tuttuja signaalejaan, ja yöpyjä on pian vaakatasossa.

Yhtäkkiä huoneeseen astuu koputtamatta sotilashenkilö. Karttalaukku ja leipälaukku roikkuvat miehen olkapäiltä. Sotilas on laiha, vaivoin keskimittainen. Hän ei murahda sanaakaan, tuskin vilkaiseekaan siviilin näköistä makaajaa.

"Herrajumala, kaksi isoa tähteä kauluksissa! Tuon komennoss on tuhat miestä, jos se on rintamaupseeri", Mikko havaitsee. Mies pudottaa vähät tavaransa lattialle, samoin saappaansa ja rojahtaa huoneen toiseen sänkyyn. Pian nenä ja suu muodostelevat vaimeaa univirttä.

"Tuosta ei oo mitään vaivaa", Mikko tuumii ja vajoaa itsekin uneen.

Aamulla Mikko kävelee asemalle. Juna Maaselän suuntaan odottelee ratapihan reunassa. Sen pysähdystoppari tulee olemaan Karhumäessä. Vaunut ovat isoja sotasaalisrotiskoita, tavarankuljetukseen tehtyjä. Penkit on nikkaroitu kuten matkustajavaunuihin ainakin. Kamiina työntää vaunuihin lämpöä, niin että sulilla pysytään.

Silmään pistää monta korttirinkiä. Rahaa näyttää olevan vaikka hehevot söis. Herroille on kai oma toisen luokan vaununsa, koska konnarivaunussa, jossa Mikko lopulta istuu, ei niitä näy.

Radanvarret ovat yksitoikkoisen lumiset. Elämää näkyy vain asemilla. Vilttisaappainen asemamies työntää rautaputkikelkkaa, jossa lojuu vaatimattomia

pahvilaatikoita ja erivärisiä säkkejä. Mahtaa olla suomalaisten ja venäläisten omaisuutta. Köyhiä ollaan, molemmat osapuolet.

Vihdoin höyryhepo hihkaisee, että kohta pysähdytään Perälahdessa. Asemarakennukset ovat tavanomaisen karut, lumivallit talonkorkeiset. Mistähän asemamiehet saisivat apua lumenluontiin? Tarvittaisiin viiden metrin lapiot. No, sellaiset osattaisiin kyllä tehdä, mutta käyttäjistä olisi tullut uupelo...

Siinähan se tuijottelee tulijoita AaKookin. Mikko ei osaa muuta sanoa kuin ihmettelyjä Jumalan selän leveydestä: kaikki Äänislinnasta tänne saakka mahtuu Hänen selkensä taakse! - "Eikä tämä vielä riitä. Koko Afrikka ja puolet Aasia ovat selän takana kans", AaKoo toteaa.

"Nythän mie kummia kuulen", AaKoon työtoveri sanoo ja työntää tassunsa Mikon tassuun. Jessoilan nuorukainen joutuu heti maantiedon tenttiin: "No, missäs ne Aasia ja Afrikka sitten ovat", utelee pikisilmäinen työtoveri, Karjalan poikia. "No, siellä Jumalan selän takana", Mikko laukoo.

"Kympin arvoinen vastaus", hihkuu kysymyksen tekijä ja taputtelee Mikkoa olalle. "Äkkiä sisälle ennen kuin jutut hullunoo", AaKoo ehdottaa. - "Vai 'hullunoo', näin viisaita en oo kuullu sitten ko mie kotont läksin", karjalaispoika Santeri huikkaa.

Käy selväksi, että vaikka Äänisen rantojen varmistusladut ovat lähimmillään vain kilometrin päässä, vanja ei ole aiheuttanut mitään vastusta. Aivan kuin oltaisiin vain vuokramiehiä täällä!

"Mie se aijon lomilla kehuu, et tapoin sata ryssää läkseissään ja sain presitentilt' viien vuuen verovappauen", pistää se pihatenttaaja Santeri väliin. Nämähän on huolettomia ellei peräti iloisia veikkoja; tuo AaKookin tuntuu vai nuortuneen tällä komennuksella, Mikko miettii itsekseen.

Miehillä näkyy olevan käytössään oikea höyläpenkkikin, ja kas kummaa, onpa pari miehistä AaKootakin parempia nikkarimiehiä, sen näki keskeneräisistä töistä.

Santeri innostuu: "Kyllä issäis on hyvä käsistään. Hää tekkee vaik eläviä ihmisiä." (Se on viittaus AaKoon suureen perheeseen.)

"Mistä tämä höyläpenkki ja sorvi on saatu", Mikko utelee. Santeri kääntää päätä vinoon: "Ai, nyt hää Jessoilan mies eppäilee meit rosvoiks. Onk se mitä varkautt, ko mie kysyn vanjalt, et annat sie tämän mull vai lasetank mie siust läpi tämän nikkelipalan?"

"No teistä nyt ei saa selevää", Mikko toteaa naurussa suin. "Mitä, eiks tää penkkiasia tullutkaa selväks", Santeri utelee. "No tuli, tuli", Mikko myöntelee. - Tuolla tyylillä selvittää sodat ja evakot. Me länsipuolen ihmiset murjottaisimme itsemme hengiltä karjalaisten kohtaloissa...

Karhumäen asemalla vilisee paljon saapas- ja tossujalkoja. Siitä selviää usein kansallisuuskin. Huivipäisiä naisia, ei kaikki vanhojakaan, on saman

verran kuin harmaapukuisia Suomen poikia. Näistä naisista oli varoitettu Perälahdessa: toiset vuokraavat itseänsä, toiset kauppaavat armeijalta vohkittua tavaraa.

"Tarvitsetko uusia saappaita? Hinta on..." "Onpa tähtitieteellinen hinta", Mikko tuumii ja pyörittää riuskasti päätänsä.

"Mut nahkapohjat maksavat vain..." - "Niitä otan kahdet parit. Tuotko ne tuonne asemaravintolan nurkkaan." Tämä kaikki oli neuvottu valmiiksi Perälahdessa. Sama paikka sopii tupakan ostoon. Mikko saa puoli milliä Klubia päivän hintaan. Hän tietää matkustavansa kodin kautta Kuopioon kivääriotteita tekemään, ja silloin aukeaa taivas Kallelle, kotiaseman tatsuunamiehelle. Kalle maksaisi helposti tämän "taivasosuuden" nisujauhoilla ja voilla, ellei ollut jo maksanutkin.

Mikko pääsee pelaamaan pajatsoakin. Ja kas vain, onni pysyttelee koko ajan Mikon takana: rahaa tulee joka ikkunasta niin kuin entiselle katulaulajalle. Pahat kielet tosin kertovat, että rahan antajat toivoivat laulun loppuvan; ei sitä kaikenlaista joikua kestä kuulla!

Eipä Karhumäen talvessa paljon silmään sattuvaa löydy. Toista olisi kesällä, kun olisi tivoli ja siellä niitä alttiita naisia. Kovin vain on teoreettista monelle sotapojalle se naisensaanti...

Tienviitat

Jessoilan sotajoulu

Eletään loppuvuotta -43. Ilman kalenteriakin tiedetään, että jouluhan se sieltä pimeähämärän takaa kohta ilmestyy. Siinä ottaa Jessoilan asemapomo puheeksi, että jonkinmoinen tilaisuus pitäisi juhlan kunniaksi järjestää. Oli sellainen saatu aikaan kahtena edellisenäkin vuonna.

No, niille tavanomaisille asioille nyökätään heti: kuusi, joulupukki ja vähän kynttilöitä. Sitten lyhyen tovin jälkeen pomo ehdottaa jouluevankeliumin lukemista. Vapaaehtoista lukijaa ei vaan tahdo löytyä.

"No se on sitten Mikko, nuorin", pomo ehdottaa. "Minä en osaa sitä ulkoa", Mikko vastaa kipakasti, "ja teillä tuskin on Raamattuakaan." Hän on varma, että Pyhää kirjaa ei löydy niiltä tienoilta. Eikä löydykään.

Kuusia on niillä seuduilla valittavissa toinen toistaan komeampia. Joku asemaväestä oli varannut koristeita ja kynttilänpitimiä. Ja naiset, lotta ja venäläistyttö, saavat kuusen näyttämään - joulukuuselta.

Tulee sitten se 24. päiväkin. Mikko on tietenkin työvuorossa, nuorimpana. Joulupöytäkin näyttää jo valmiilta. Lotta Kuosmanen on toimittanut juhlaan perinteiset joulun perustarvikkeet. Tulossa aitoa joulumuonaa: ei puutu kinkkua eikä lanttulooraakaan.

Joulupukin lahjaröykkiössä on kunkin kotoa sama paketti. Mikolle melkein kotoa, sillä Maire-sisko on lähettänyt Tiistenjoelta kinkkua ja kaakkua. Voi, kun on erikoista saada syödäkseen näkkileivän ja mehun sijaan herkkuja ja looraa!

Jossain illan vaiheessa lotta yrittää saada Venäjän Liisaa pukemaan housut jalkaansa – venäläiset naiset kun eivät niitä tapaa pitää. Suomen tytöillä niitä on näin talvella yllä yleensä kahdet. Yrityksen lopputulos ei kuitenkaan tule julki...

Tämä vaatimaton joulujuhla jää paikan ja ajankohdan vuoksi hyvin Mikon mieleen. Suomalaiset ovat vihollismaassa, tulevat hyvin toimeen paikalla olevan väestön kanssa, eikä heitä kiviteta. On melkein kuin rauha maassa ja ihmisillä hyvä tahto.

MIKKO AHONEN

SULOISESSA SUOMESSAMME -
SUKUTARINOITA

LUKIJALLE

Olen kirjannut tähän joukon kertomuksia sukuni vaiheista.

Koosteen ensimmäinen osa ajoittuu 1860-luvun loppupuolelle, suurten nälkävuosien aikaan. Siinä on faktaa lähinnä henkilögalleria: se koostuu todellisista, historiallisista henkilöistä.

Keskimmäisessä osassa elellään jo itsenäisyyden ajan kynnyksellä. Henkilöt ovat tosia ja enin osa tapahtumistakin.

Viimeinen osa kuuluu luokkaan "totta joka sana": niissä tarinoissa kerron omista lapsuus- ja nuoruusajan kokemuksistani.

Kiitän tyttärtäni Seijaa toimitus- ja puhtaaksikirjoitustyöstä. Vaimoani Tellervo kiitän oikoluvusta ja kannen suunnittelusta.

Pietarsaaressa 30. marraskuuta 2005

Mikko Ahonen

Kansi: Tellervo Ahonen

OSA 1. NÄLKÄVUOSIEN AIKAAN

Talvipäivää töllissä

Viimeisenä nälkävuonna 1868 vireä hevonen ravasi jäistä tietä Oriveden kirkonkylää kohti. Suitsia piteli vanhempi mies, lampuoti Henriksson. Hänen vierellään istui vävy, Hasalan Kusti, pidellen käsissään kahta luodikkoa.

Kas kun metsätaipaleella oli uhkana sudet. Pimeys teki ne rohkeiksi. Siitä hevosella liikkuva pelastui luodikon laukauksella, osui tai ei, taikka sytytetyllä tervatappurapallolla. Luodikosta kyllä lähti laukaus, vaan ei helposti osumaa. – Mutta nyt oli susivaara ohi.

Lampuoti virkkoi: ”Niin, ajetaan nyt sun puustelliisi. Kaipa Kustaava tarjoo kahvitkin. Onhan Ruotsin tuliaisia vielä varmaan jälellä.”

”Niin tehdään, ja kyllä kahvit saadaan”, tuumasi Kusti. Hän oli ollut hakkuumiehenä apellansa, joka hakkuutti ja ajatti sahatukkeja paikalliselle höyrysahalle. Sehän oli sopivaa ansiotyötä Kustille, entiselle rengille, nyt jo itselliselle viljelijälle.

Perillä näkyi tuvan akkunasta pärevalkean ja takkatulen kajon. ”Jaa, onkohan Kustaava sisällä, kun on niin hiljaista”, virkkoi Kusti, jolta kuului puheessa harvasanaisuus ja Hämeen puheen hitaus. Pian oli eloa sisällä. ”Ka, isä ja Kusti,

kuinka te nyt tulitta”, hätäili Kustaava. ”Metsästä loppui hakattava, pitää sitten vaihtaa metsää. Asioin nyt samalla kaupassa ja vähän pappilassakin.”

”Mitä siellä pappilassakin”, ihmetteli Kustaava. ”No se ruustinna käski poiketa ennen kelirikkoa”, kuului vastaus. ”Kepittää se kova rovasti teidät vielä”, Kustaava huolestui. ”Ei onnistu, tyytyköön vaan rippikoululapsiin”, tuumi lampuoti huolettomasti. ”Mitenkäs sellainen kynänkäyttäjämä minulle mitään mahtaisi, minulle, jolla on kirves ja leka tavallisimmat työkalut.” – ”No ei mitään mahtaisi”, hymisivät muut tuvassa olijat.

Kehdossa makasi pienokainen, potra poikalapsi. ”Onkos tulokas pysynyt terveenä”, lampuoti uteli. ”On se, ei uskoisi pieneksi vauvaksi. Ei itke juurikaan, ei edes kitaja. Helppoa on”, sanoi Kustaava -äiti. Lampuoti katseli pienokaista ja lisäsi: ”Vaun maksoipa rovasti vain käräjillä ruplan sakot, kun poika Pietariin karkasi”, lisäsi isäntä.

Oli nimittäin käynyt niin, että kun Kustaava oli ollut rovestilassa piikana, talon vanhempi poika oli saattanut hänet ”siunattuun tilaan”. Mitäs, naapurin Kusti oli ottanut kuitenkin Kustaavan emännäksi; reipas vaimoihminen olikin ja kova työntekijä.

Kustaava harmistui Hempan puheista: ”Älkää isä nyt enää!” - ”Kyllä asioista puhua saa, mutta silti väärillä ei sovi”, isäntä puolusteli. Sehän taas oli

kaikille selvää. "Pidä vain, Kustaava, ne ruotsinkieliset kärjäpaperit tallella. Lukekoon Valen ne suomeksi, kun taas täällä poikkeaa."

Valen oli luku- ja kirjoitustaitoinen talollinen, joka hallitsi ruotsinkielenkin. Maarahvas turvautui häneen pulmissaan. Vuosien mittaan moni asia näin selvisikin. Pitäjän parempi väki ei hänen palveluksiaan kuitenkaan tarvinnut.

Lukuisat kahakat tosin käytiin vuosien mittaan Valenin ja nimismiehen välillä, mutta turpakärjiksi ne jäivät. Asetelma näkyi selvästi: voisi sanoa, että toisaalla oli patriisit, toisaalla plebeijit, niinkuin Roomassa muinoin. Tosin ruotsalaisen virkavallan merkitys pieneni vuosikymmenten mittaan ja maarahvas vahvistui. Sangen näkyvä tekijä tuli olemaan "Joutsenen"¹ koululaitos, joka saatiin syntymään svekojen vastustuksesta huolimatta – tai ehkä juuri siksi.

"Tässähän olisi tilaisuus korsata tiima tai pari, koska rauha vallitsee...- "No, niin vain tehdään", totesi Kustaava ja jatkoi vielä: "Otatte sitten pienet 'haukkoot' kun heräätte." Siihen lampuoti kysymään: "Mitäs se sitten meriteeraa?" Kustaava selventämään: "Pappilan pohjalaisilta sen usein kuuli. Se tarkoittaa tässä pientä välipalaa."

"Kelpaa mulle ainakin", lampuoti ilmoitti. "Ja tälle mun työntekijälle kai kans?" - Ja toki Kustillekin kelpasi...

---

¹ Uno Cygnaeus

Rovastilassa

Aikanaan sitten asioiltaan rovastilaan päästyään Henrikssonin Hemppa etsi pihalta hyvää paikkaa hevoselleen. Pihalla kasvava koivu kelpasi, oli näemmä ennenkin hoitanut liekavirkaa. Piika astui portaille paketti kädessään ja sanoi: "Rouva käski tämä isäntä." "Perkele", pääsi Hempalta. "Nyt niillä on vieraspuheinen piikakin", hän tuumi itsekseen. Ulko-oven sisäpuoli kääntyi näkyviin. "Paketti tänne, Fia, sen aioin itse antaa", kailotti talon emäntä. "Miksi toit sen tänne?" "No, kun rovasti käski."

"No niinpä tietenkin. Ei saa rahvas puhutella. Mutta osaa rovasti itse molempia kieliä. Osaan se minäkin joskus kaksi kieli kunnolla", tuumi ruustinna. Sanoi sitten lamputille: "Sain tämän tytön töihin Laihialta, kotipappilasta. On hyvä tyttö, kunhan ymmärtä puhe."

Sisällä pappilassa Hemppa joi hyvät vehnäskahvit. Kehui trahteerausta ja keksi kysyä, mistä kahvi oli hommattu. "Vävy-poika anta se Lappajärveltä, on provastina siellä", vastasi ruustinna. "Voisin hankkia sitä Ruotsista, lähden sinne ensi sapattina", Hemppa ehdotti. "Mitä se maksa, minä anta raha muka", ruustinna innostui. "Ei rahaa mukaan antaa tarvi, kahvi on Ruotsissa halpaa. Siellä ne on myös laarit viljaa täynnä, ihmiset terveitä ja punaposkisia. - Sitä samaa toivotan ruustinnallekin!"

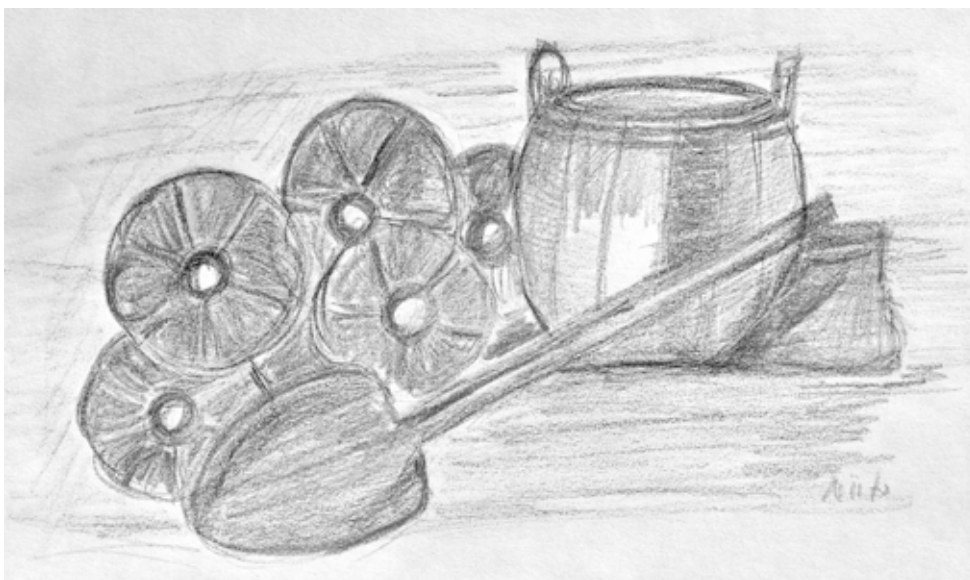
Lampuoti kiitti kahvista, käveli ulos ja lähti paluumatkalle. Vävyntalossa pikku Tobias istui Kustin sylissä, mollotti siinä tyytyväisenä. "Mitäs papintuvalla nyt tuumittiin", uteli Kustaava isältään. "Saitko kahvit juoda eteisessä?" – "Join keittiössä, näkyi tupapiika luuttuavan salia. Tein siinä kahvinhankintakauppaa ruustinnan kanssa, ilmaista. Kuka se sukulaisia köyhdyttäisi?" "Niin, kukapa", Kustaava arvioi isänsä puheen leikkimieliseksi. Hemppa, raskaan työn raataja, osasi keventää elämänsä. Siihen eivät kaikki pystyneetkään!

"Saisiko talosta vielä lähtökahvit", tiedusteli lampuoti. "Jaa, näinkö kiireistä kylästelijää mulla nyt on", Kustaava ihmetteli. "Niin köyhä selviää, kun on aina menossa tai työssä," lampuoti tokaisi. Siihen Kustaava: "Niin se köyhä isäni sanoo...vaikka se köyhyys taitaa olla pelkkää puhetta teidän kohdalla. Kuulemma moni talollinen joutuu maantielle tänä vuonna, vaan ette te."

"En joudu, en", lampuoti myöntää, "Ruotsista tulee viljaa ja Venäjältä jauhomattoja. Olen katsonut eteeni. Että mitäkö mattoihin käärittynä?" – Ei kai isä-Hemppakaan tarkemmin tiedä, onko ne painomittojen vai vetomittojen mukaan Suomeen myyty. Se tiedetään, että jalo romanohvi Aleksanteri II on ilmaiseksi toimittanut Helsingin satamasta Hämeenlinnaan kymmeniä junalasteja viljaa, syötäväksi ja siemeneksi.

”Teillä, isä, on kai aina laareissa ollut elonvaraa?”

”Olin varma, että vilja tarvitaan itselle. Ei ne puheet tietäjäsuvustamme tyhjiä ole. Pari vuotta sitten ostin huutokaupasta itselleni kaiken siellä myyntiin tarjotun viljan. Viime vuonna en haaskannut siementä kylvöön. Tänä vuonna aion kylvää, jos kevät on jotenkintaan suotuisa, sillä minusta tuntuu, että...” Lampuoti keskeytti puheensa, tuijotti tovin seinää ja sai kutsun kahvinjuontiin.

Piirros: Anita Söderström (2013)

Metsäurakka

Hempan ja Kustin hakkuuhomma jatkui toisen tilan metsässä. Polttohalkoja alkoi nousta hakkuupaikalle. Leveä justeerisaha tarvittiin kaatoon, ja metrin tyvi jäi pölkkyihin. Kapeateräistä käytti yksi mies pätkimiseen. Halkaisemiseen viisaat miehet käyttivät paria rautakiilaa ja pajavasaraa. Lopuksi avitti kirves halkomista. Tyhmemmät seurasivat sivusta ja nauroivat työn monimutkaista menoa. Tulokset nähdessään tekivät kuitenkin itse samoin – ei puhettakaan enää akkojen ja vaarin apuun huutamisesta.

Hemppa virkkoi: "Näkyä siinä itse Arttu-isäntä ilmestyvän tänne päin, mitähän on asiaa tällä kertaa?" "Jos se vaikka yrittää pudottaa takkaa", arveli Kusti. "No, otetaan piipun mittainen tauko, eiköhän se tain selviä." Niinpä tehtiinkin.

"Päivää, pojat", kuului tulijan ääni. "Hyvinkö työ sujuu?" – "Aina ahkera saamattoman voittoa. Tiedäthän sinä sen", Hemppa veisteli.

Siihen Arttu: "Katastelin täällä jo eilen. Paksuja oksia jää polettavaksi. Kannot on liian pitkiä. Niin että olen aikonut vaihtaa miehiä."

Lampuoti-Hempalta pääsi rento nauru: "Vai että työ tyhjäksi... Jos ei isäntä huomiseen mennessä peru puhettaan, me teemme kantelun. Ei sovittu kyllä mitään oksista, vaan vain mitattavasta

tavarasta. Niin että sen kantelun te häviätte”. Hemppa naureskeli ja jatkoi sitten: ”Tämähän on iloinen päivä, näin hauskaa mulla ei ole ollut aikoihin. Lopetammeko työt tähän?”

Arttu jätti jutut kesken ja lähti kiiruusti kotia päin. Oli hänelle pian selvinnyt, että häviäjä ja hän olivat yksi ja sama persoona. Huomenissa sitten poika toi Hempalle Artun pyynnön hoitaa metsäurakka loppuun.

Parin viikon päästä mitattiin tukkien latvat, ja halot kuutioitiin. Arttu oli kovin vaivautunut. Hän oli varmasti jotain oppinut metsän myynnistä ja kaatamisesta, ja kuunteli sangen vaikean näköisenä ”höyrysirkkelin” omistajaa. Artun vastaukset tulivat ”määttelynä”: ”Kun mää meinasin, että mää...”

Noin sata vuotta myöhemmin niille seuduille, Vilppulaan, perustettiin suuri saha. Ruoveden naapurit antoivat sille nimen Vilppulan sirkkeli. Uusi nimi oli vallan huumorilähtöinen – kateudesta ei ollut tietoaakaan!

Piirros: Tellervo Paasiluoto (1939)

Kesäisiä töitä

Oli ehditty kesäkuun puolelle, jolloin hämäläisittäin Kustaan päivänä istutetaan perunat. Pientä aatraa vetivät Kusti ja Kustaava. Ainoa hevosta säästettiin illan raivaustyöhön, sillä pelloksi sopivaa maata oli vielä luonnontilassa.

Hemppa virkkoi: "Vaan kylläpä myöhäinen istutuspäivä meillä on. Saisi olla pari viikkoa varempi, niin ehkä säästyttäis halloilta. Taidamme tehdä niin ensi vuonna, ellei kevät ole myöhässä. Asia raapustetaan nyt almanakkaan."

"Ihminen päättää, Jumala säätää. Oikeassa kyllä olet myöhäisen päivän suhteen", sanaili Kusti.

"Mitäs tuo hevonen tänne kurkkii aidan yli", Kustaava ihmetteli.

"Se hamuaa siemenperunoita, ne on suurta herkkua konille", vastasi Kusti.

"Olispa ihmiselläkin ilo niin vähästä. Mutta ei, kahvit se nytkin vaatii. Menenkin järjestämään kahvit nyt", päätti Kustaava. "Tuli se kesä sentään vaan meillekin", hän jatkoi. "Toivottavasti näin paha ja pitkää nälänhätää ei meidän maassa enää koskaan koeta."

"Sen toiveen takana on varmaan koko kansa, möyri maata tai ei", tuumi elämän kouluma

lamputikin. "Vieläkö, Kustaava, muistat sen kiitoksen Herralle, jonka opit lapsena kiertokoulussa?"

Siihen Kustaava: "Kyllä muistan. Näin se meni:
Hyvää paljon sulta sain,
hyvää paljon, hyvää vain.
Hyvää päivin, hyvää öin,
hyvää sanoin, hyvää töin."

"Pääsispä sitä taas ensi suvena ja syksynä noin kiittämään...", tuumivat siihen kuulijat.

Juotiin kahvit. Personkupin jälkeen lamputi ehdotti: "Tuurataan konia vielä hetki, niin päästään seuraamaan kesää perunapellon kautta. Olisko meistä vielä maata kuokkimaan, vai tuleeko jo volnan aika?"

No, volnahan tarkoitti laiskottelua. Toisia nauratti tämä laukkuryssiltä opittu sanonta. Ei kun kuokat ja kettingit mukaan ja hevonen vetämään kantoja ylös. Niitä kävi hyvin polttaa takassa. Tuvan takat kun olivat uuninsuusta kooltaan kaksi kertaa kaksi metriä: ei tarvinnut kantoja paljon pienestä.

"Isä on ollut hevosemiehenä Pohjanmaalla raivaajien ja puukonheiluttajien mailla ja tullut ehjänä takaisin. Olikos henki montakin kertaa heitolla", uteli Kustaava.

Hemppa vastasi: "En nähnyt, en kuullut mitään, niin ei ollut tarvis karkuunkaan juosta. Mahtavia

olivat puheissaan työn tohinassakin, tämmöisiä sanoivat: 'Kyllöot noloo, tairat olla muorien kasvattama juoksupoika. Voi Jesus kun tyhymä. Voi totta jumalauta perkeles...' Mutta eihän ne pelkät puheet pahasti pure!"

"Noista olis kotona saanu heinäseiväskurituksia", arveli Kusti.

Kävi Henrikssonin Hemppa siellä Ruotsissakin, niinkuin oli suunnitellut. Eikä suinkaan ilman Valenia kauppoja tehty. Kahvia tuotiin kolmeen huusholliin. Varakaupat viljasta tehtiin, jos vaikka oma maa ei vieläkään antaisi satoa.

"Miksi kummassa viet kahvia pappilaan, ethän sinä ole jumalinenkaan", uteli Valeeni tulomatkalla ystävältään. "Me olemme rovastin kanssa saman lapsen isoisiä", valisti Hemppa. "Ai perhana, se tyttäresi Kustaava on rovastin pojan polkema", Valen huudahti.

Siihen hemppa: "Nyt Valen manasi taivasosuutensa... Eikä rovastin poika polje, hän vain 'siittää'. Mutta olkoon pappilan pirunpoika omillaan. Tehdään omasta pojasta oikea eläjä, kunnan suomalainen. Katsos, Valen, me olemme eri eläjiä, jääköön tuo herraporukka omiin oloihinsa!"

Valen innostui kertomaan omista vaiheistaan: "Tiedätkö, Hemppa, olen Valen-vainajan ottopoika.

Kun vanhempani kuolivat peräkkäin kulkutauteihin, minut myytiin vaivaispojaksi yhteen perheeseen. Siellä oli minun ikäisiäni lapsia. Tytöstä ei ollut vaivaa, mutta pojan kanssa jouduin usein nyrkkisotaan. Minä ne aina voitin, ja aina sain sen jälkeen oikein isän kädestä. Ei auttanut, vaikka tytär aina rehellisesti tunnusti veljensä kärhämien aloittajaksi.

No, kantelin Valenille, joka järjesti minut omaan perheeseensä, lapseton kun oli. Pari kertaa tuli se kurittajani minua vastaan, silloin kylvetin sen oikein kunnolla! Kun sitten tytär, se puolustajani, pyysi minua jättämään isäparan rauhaan, minä lupasin. – Kasvatusvanhempieni perintö jäi minulle, niin että olen jo kauan ollut omillani. En köyhä enkä kipiä!”

”Sinulla on ollut helpompaa kuin minulla”, Hemppa tuumasi. ”Kaikki, mitä omistan, on tehty näillä käsillä. Ne toimii, niinkuin jalat ja selkäkin. Janokin on hoidettu vedellä ja kotikaljalla. Ja liian pitkää päivää ja hullua työn vauhtia olen yrittänyt aina karttaa.”

”Niin, noinhan se viisas ihminen ajattelee ja toimii”, myönsi Valen ajatuksissaan.

Tobias-pojan ristiäiset

Lupauksen mukaisesti kahvipööniä tuotiin Ruotsista runsaasti kotiväelle ja papintuvallekin. Ruustinna laitatti Hemppalle kahvit. Pienen kahvittelutuokion jälkeen ruustinna otti selville, millä tolalla ristiäisvalmistelut olivat.

”Ei tarkemmin ole ajasta puhuttu, mutta tekonimi on tiedossani. Olen kuullut poikaa mainitun Tobiakseksi”, Hemppa selvitti. ”Mitä, eikö suomalainen nimi kelpa”, kysyi ruustinna. ”Ei se haittaa ruotsalaisuus, minä olen itsekin osittain sitä rotua: germaani. Ne olivat aikoinaan alkukantaista väkeä, ei paljon ollut eroa ugrihin. Nyt, kun germaanit ovat asuneet kauan paikoillaan, ne ovat edellä meistä lähes kaikessa”, mietti Hemppa.

”Nyt on menossa kiinniotto, ei ole Suomi-kansallemme hoono asia!”

”Mitä, onkos ruustinna sitä mieltä?”

”Sanon vain se, mitä olen itse nähnyt. Se on hyvä näin”, vastasi ruustinna.

”Mutta se ristiäinen, kuka kelpa papiksi”, ruustinna jatkoi. ”Eiköhän Antti Kustaa, isoisä, olisi paras valinta”, tuumasi Hemppa.

Niin sitten muutamana sunnuntaina pappilan isossa salissa olivat koolla kahden lapsukaisen isovanhemmat, vanhemmat sekä kummit.

Miksi salissa, sehän kuului rovastiperheen tiloihin? No, siksi kun toinen ristittävästä, nimenvahvistusta kaipaava Tobias, oli rovastin ja ruustinnan pojanpoika. Se isovanhemmuus ei selvästi enää pappilan haltijaväkeä haitannut, kokeneita yhdeksän lapsen kasvattajia kun olivat ja elämää nähneet monelta kantilta ja monessa Suomen kolkassa.

Seurakunnan kanttori lauloi ja soitti ähkyllä harmonilla toimitusvirret. Onneksi ainakin naiset osasivat laulaa, ja osasivat he myös virsien sanat ulkoa. Niin vaimeni sopivasti kanttori-esilaulajan raaka ääni, jonka takanapäin sanottiin olevan "huutavan ääni erämaassa". Mutta näinköhän ne naljailijat itse olivat sen valmiimpia kanttorinhommiin – tuskinpa vaan.

Kahvitarjoilu ja miesten piiputtelu kuuluivat tietenkin asiaan. Kahvit taisivat olla Hempan Ruotsin -tuliaisista. Piipuissa ei kärissyt havannatupakka eikä virginia. Ei, poltettiin oikein Balkanilta tynnöreissä tuotua laatutupakkaa.

Toisen ristiäislapsen isoäiti nousi ylös, niiasi ruustinnalle ja kysyi: " Onkohan J. W. Nellmanni sukua ruustinnalle?" Ruustinna vastasi: "On kyllä, ei oikein läheistä, mutta ei kaukainenkaan suku ole. Minun isä oli Snellman. Oli Laihian provasti loput virkavuotensa. Hän höyli isännille oli, saikin niiltä hyvän palkan..."

Hemppa kysyi: "Onko totta, että annoitte viime nälkävuosina ruokaa nälkää näkeville?"

Rovasti myönsi: "Kyllä ne laarit kolisivat tyhjää jossakin vaiheessa monellakin. En voinut katsoa joutilaana, kun köyhät ja heikot riutuivat. Perustimme fatituvan seurakunnan kanssa, me, joilla oli riittävästi viljaa ja lihaa. Meillä oli siunausta työssämme mukana – hyvin moni pelastui taudeilta ja kuolemalta."

"No, saikos rovasti toukomaat kylvöön?"

"Kyllä, pitäjän isännät antoivat siihen siemenen, on siinä luettelossa Hemppa-isännänkin nimi mukana", rovasti hymyili. Siihen Hemppa: "Minun on mahdollista antaa viljaa rovastille joko lainamakasiinin kautta tai lahjaksi".

"Kiitos, minulle kyllä kelpaa – lainaksi. Siihen minä pystyn. Siunatuksi lopuksi tältä paikalta: Herra sanoo: 'Kun olin nälkäinen ja janoinen, te annoitte minun syödä, sairaana, te kävitte minua katsomassa, koditon, te otitte minut tyköne. Kaiken, minkä teitte yhdelle minun pienimmistäni, te teitte minulle'. Tämä on Herran viisas sana, joka sopii tähänkin tilanteeseen."

Väki alkoi poistua rovastilan salista. "Siunausta teille kaikille", sanoi rovasti lopuksi.

Piirros: Tellervo Ahonen (1977)

Suven satoa

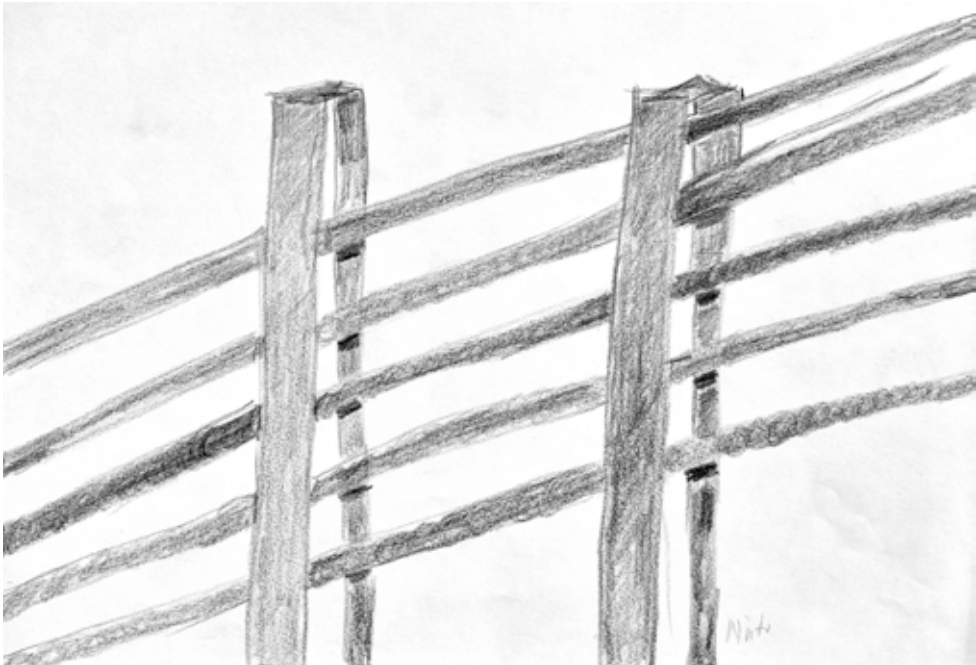
Oli leppeä elokuinen ehtoo. Iltamyöhällä Hemppa päätti viedä katiskat ja verkot järveen. Teki mieli saada kalaa: suolakalaa, paistettua kalaa ja keitettyä kalaa. Muutaman virstan matka järvelle taittui mukavasti hevosella. Kokisihan ne pyydykset sitten aamusella. Koskaan ei Orivedellä jäänyt "munat patahan", niinkuin pohjalaiset olivat saaliittomaa pyytäjää nimittäneet.

Ilta oli lupaava, niin maankasvua kuin kalansaalista ajatellen. Seuraavan aamun reissu ei ollutkaan turha. Yli puolet tavallisen kokoisesta saavista oli kalojen peitossa. Monta kutuhaukeakin juhannuskudun jäljiltä joutui nälkäisten ihmisten kitaan. Ja lisää tulisi, niin olivat Hempan salatiedot ilmaisseet.

Todeksi tulikin, että ruostuneet sirpit haettiin esille ja hiottiin tahkolla ja liippakivellä. Itse sirppileikkuu oli hauska ja äänekäs tapahtuma Hämeessäkin. Kovin vanha tai nuori sirppileikkuri leikattiin "saareen", eli kaikki ruis ympäriltä leikattiin. Se markkeerasi vettä. Sitten joku leikkaajapoika sai vaatia tytöltä pusun.

Jos se onnistui, esiin saattoi astua joku poika, joka oli luonut pitkin kesää hyväksyviä silmäyksiä juuri siihen tyttöön, ja huutaa: "Nyt on mun vuoro!" Sitä saattoi sitten seurata nyrkinisku, joskus pahakin.

Kuhilaat, Hämeessä kokkoset, kuivattiin riihen lämpimässä pari päivää. Sitten jyvät irrotettiin ja roskat poistettiin. Noin - ja naapurit saivat viikon päästä tulla katsomaan, kun talon väki kanto riihestä pois täysiä jyväsäkkejä. Katsoja sai arvioida, oliko tullut se kymmenen jyvän sato, jota oli hartaasti odotettu. Ja tulihan se, tällä kertaa...

Piirros: Anita Söderström (2013)

OSA 2. ITSENÄISYYDEN KYNNYKSELLÄ

Kirje Pietarista

Hyvä kotiväki!

Terveiset täältä Pietarista, vilkkaasta ja levottomasta kaupungista, sinne rauhalliseen kotimaahani.

Aamuisin täällä saa oikean käsityksen kaupungin ihmispaljoudesta, kun kadut täyttyvät töihin rientävistä ihmisistä, laulavista ja marssivista sotilasosastoista ja issikkahevosista, joiden vauhtia ajomiehet ylläpitävät piiskalla. Ei ajomies hevosta piiskaa, napauttaa vain tiheästi kärryn aisaan vauhtia vaatiessaan. Joukossa on aina myös Suomen Karjalan rahtimiehiä. He maksavat kuormistaan tullia, jos pääsevät läpi.

Tumma-asuiset tehtaan työläiset ja rakentajat menevät töitensä kohti. Kaikkea nimittäin eivät aikoinaan suomalaiset sotilas- ja siviilivangit valmiiksi saaneet, vaikka niin Pietari Suuri kai oli suunnitellut. No, rakentaminen jatkuu, kun vanhaa puretaan.

Myöhemmin kadulle tulee koululapsia, joita piikat saattelevat kouluun. Isompia poikia kulkee pienissä ryhmissä heitellen toistensa vormulakkeja kadulle, laulaen ja ilakoiden ennen luokkakuriin joutumista.

Perheestämme on edelleen täällä yksi liikaa, tämä karkuri, pikkuveli. Hänen aikansa kuluu tanssin ja dievusköjen seurassa, niin entinen teologi kuin onkin. Koettakaa hommata hänet Turkuun, yliopistoon, saattamaan loppuun opintojaan!

Itse olen kotiutunut tänne sotakouluun. Joka vuosikurssilla on muutama suomalainen. Puhumme suomea, ruotsia ja venättäkin. Viimeksi mainittu on opetuskieli, jota on pakkokin oppia, ja opinmehan me, vaikka hitaanpuoleisesti. Me *tavaritshi finskij* tunnumme olevan täällä kyllä arvostettuja ja luotettavia. On meillä täällä opettajiakin, jotka ovat kotoisin omasta maastamme.

No niin, jääkää nyt hyvästi ja kirjoittakaa tännekin taas kotipuolen kuulumisia.

Teitä tervehtii

poikanne Gustaf¹

---

¹ Gustaf on Mikon Tobias-isoisän setä. Kirje on kokonaan kuvitteellinen.

Laulutarina

Tahdonpa nyt kertoa teille, kuinka suuren pohjalaissäveltäjän Toivo Kuulan ja äitini Maria Sofia Viinikan tiet sivusivat toisiaan 1900-luvun alussa. Tämä on kyllä kuulopuhetta, mutta vaikuttaa erittäin mahdolliselta...

Säveltäjä Toivo Kuula (1883 - 1918) rakasti kotimaakuntansa musiikkia. Hän keräsi ja sovitti sitä ja sävelsi itsekin musiikkia, jossa on kuultavissa pohjalaisen kansanlaulun kaikuja. Keväällä 1907 lahjakas nuorimies saattoi toteuttaa kansanlaulujen keruumatkan Etelä-Pohjanmaalle. Se oli mahdollista 50 Suomen markan stipendin turvin, joka tuli Etelä-Pohjanmaan kotiseutuyhdistykseltä. Lisäksi tukea ja keräysapua tuli pohjalaisilta ylioppilailta.

Kuula ja hänen matkatoverinsa Artturi Järviluoma tulivat Niemen taloon Kauhavalla. Yksi Niemen pojista lähti heidän kanssaan Ylikylän seurantalolle kattotalkoihin, työn varjolla lauluja keräämään. Aluksi oli tunnelma jäinen. "Vai vielä kiekumaan tuollaisille herroille", oli yleinen mielipide. Piirileikit, Toivon ja ystäviensä säestämät, sitten kuitenkin sulattivat pahimman jäykkyyden.

Siihen aikaan Suomessa oli menossa eräänlainen maakuntakilpailu. Savo ja Karjala olivat kauan harrastaneet omia laulujaan; heille kuulemma oli jäänyt paljon luppoaikaa, koska kaskiviljely ei vaatinut muuta kuin kylvön ja sadonkorjuun. Vai taitaakohan sittenkin olla pohjalaisten puhetta...Kuitenkin pohjalaisten teokset "pantiin

haavin kautta säilöön". Sieltä ne kalojen tapaan puhdistettiin, nuotitettiin vaan ei halkaistu.

Tässä vaiheessa työtä tekivät Saarijärveltä Merunniemi ja Korttesjärveltä ahkera ja boheemi Haudanmaa; kirjoitushommia teki Järviluoma ja nuottimerkinnät Kuula itse.

Sitkeyttä siinä varmaan vaadittiin, että jäyhänoloiset pohjalaiset saatiin sulamaan! Ja konstit oli monet, kuten keruukertomusten ansiosta jälkipolvetkin voivat lukea.

Lajissaan mestarillinen oli Järviluoman hauska kuvaus siitä, kuinka hän yritti saada Isoo-Antin miniältä kerättyä pohjalaisia lauluja. Linaan tähän otteen SKS:n toimittamasta julkaisusta n:o 398 (Eteläpohjalaisia kansanlauluja, koonnut Toivo Kuula). Siinä kyseinen tapaus kuvataan seuraavasti:

"(...)Keskustelu jatkui sitten meidän kahden välillä. Hänen vastauksensa olivat aina ylimieliset ja tiukat. - Mutta osaattekos "Vanhaa loikkaa"? - Osaan kyllä. - Osaattekos sitä hypelläkin? - Osaan kyllä. - Osaan minäkin. - Eppäs osaa. Emäntä sanoi tämän niin korkealla ylemmyydellä, että ellen olisi ollut varma taidostani, olisin häpeissäni mennyt ulos. - - Uskalsin siis jatkaa väittelyä: - Osaan minä- - Et osaakaan. - Mutta jos minä tässä nyt hyppelen teille "Vanhaa loikkaa", niin laulattekos te sitten meille yhden "minuutin"? - Laulan kyllä.-

Minä ryhdyin toimeen. Hyppelin emännälle "Vanhan loikan" niin että ryminä kuului. Emäntä katseli asiantuntijana ja sanoi sitten ihailun väre äänessään:

- Katto tuota räppänää. Osaa se. - Niin pelastin tanssitaidollani muutamia sävelmiä unhoon joutumasta(....)"

Kuulan ja hänen ystäviensä keruutyö ei ollut mikään vaatimaton: tällä vuoden 1907 keruumatkalla pohjalaiselta kansalta kerättyjä lauluja kertyi peräti 362! Rungas sata niistä jäi painamatta "heikkoina" tai "tavallisina".

Äitini, Viinikan Maija, oli kova laulamaan, kuten ystävänsäkin, Maijan palvelustalon Perälän tytär. Molemmat olivat paitsi lauluhaluista myös laulutaitoisia. He myös kuluttivat hanakasti kengänpohjiaan "hyppelöössä", kuten tanssi-sana korvattiin Pohjanmaalla.

"Hyppelööstä" puhuttiin Pohjanmaalla vielä 1930-luvullakin. Mitenköhän "hypeltiin" valssi, parimarssi ja kaakkuri? No, ei niitä mitenkään varsinaisesti hypelty. Mutta parimarssiakin soitettiin, niin että tanssitaidottomat ja aratkin saivat tilaisuuden olla mukana. Osa heistä oppi kuin oppikin aikanaan tanssimaan, vaikkapa naapurin salissa ison peilin edessä. Kuten nyt vaikka minä ja isovelji.

Toivo Kuulan Kauhavan-vierailun aikana äitini oli seitsentoistavuotias. Äitini ja Perälän likkaanen taisivat ottaa elämänsä urakan tanssimalla kaikki keräysvierailuun liittyvät tilaisuudet läpeensä. "Jutinan tähären, ku jalakoja kivistää", tuskittelivat

tytöt. Jalkoihin varmaan hierottiin Perälän emännältä kerjättyä linimenttiä. Löytyihän siitä sitten kaivattu apu.

Hyvä olikin nuorena tanssia, kun kerkesi. Tytöt tapasivat saada sitten aikanaan hyvinkin kymmenen omaa lasta hoitoonsa, oli sitten kyseessä laiska taikka ahkera hyppelijä. Siihen vaimoihmisten kaartiin kuului sitten meidänkin äitee...

Lähde:

Eteläpohjalaisia kansanlauluja. Koonnut Toivo Kuula 1907. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia n:o 398.

Viaporin kapinan aikaan

Venäjällä oli suurta kuohuntaa 1900-luvun alussa. Nikolai II oli hajottanut ensimmäisen duuman. Se oli raskas isku Venäjän kansalle. Kuohuntaa oli myös Suomen suurruhtinaskunnan alueella.

Vuonna 1906 oli Suomenlahden Viaporin saariin sijoitettuna venäläinen jalkaväkirykmentti, muutama miinakomppania ja tykistöä. Saaret oli linnoitettu taannoin Ruotsin vallan aikana eversti Ehrensvärdin toimesta.

Viaporin komendantin toimesta viinan hintaan tuli muutoksia, sotilaille epäedullisia. Sotilaista osa, yksi miinakomppania, kieltäytyi palveluksesta. Seuraavana päivänä komppania jo linnoittautui ja alkoi muutaman päivän kestävä tykistö- ja kiväärituli. Mukana oli myös joukko miehiä Suomen punakaartista. Kaartilaisten teho oli heikko, kuten kouluttamattomalta joukolta sopii odottaakin. Suuren ammusvaraston räjähdettyä kapinalliset menettivät otteensa. Räjähdys oli surmannut kymmeniä kapinallisia, joukossa myös punakaartilaisia.

Jalkaväkirykmentti ei ollut ottanut osaa kapinaan, vaan Viaporin johdon määräyksestä vangitsi kapinallisia ja teloitti osan heistä. Surmansa sai muutama kymmenen kapinallista, heidän vastustajistaan kuoli vain muutama.

Tieto kapinasta levisi nopeasti. Osa kiinnostuneista matkusti oikein Helsinkiin asti tätä tapahtumaa

seuraamaan. Niin Vilppulassakin nuori Arvo Kustaa Ahonen pääsi Tobias-isänsä kanssa junalla Helsinkiin. He pääsivät tärkeälle junamatkalleen vapaalipuilla, jotka kuuluivat rautatieläisten palkkaetuihin. Lähtijöitä olisi kyllä piisannut toki enemmänkin, mutta halukkaat olivat sisaria, joita ei mukaan otettu.

”Saako Arvo ampua ryssiä”, ihmetteli tytöistä vanhin, Fanni. ”Ei missään nimessä”, vastasi Tobias. ”Me vain seisomme kauppatorilla, siitä kuulee ja näkee tarpeeksi”. No siihenpä tytär ihmettelemään, että miten meren yli voi nähdä kunnolla. ”Asiaa auttaa se, että lainataan kiikari Nikkilältä”, Tobias vastasi. Tämä Nikkilä oli Arvo-pojan, luokkansa priimuksen, opettaja. ”Kyllä on puolueellista, aina vaan Arvo pääsee eikä tytöt”, itki Fanni. Johon Tobias: ”Höpö-höpö, tuo ei pidä paikkaansa!”

Junassa Arvo-pojalla oli paljon kyseltävää. ”Miksi juna ajaa välillä hitaammin?” ”Kun on ylämäki, veturi ei jaksa vetää samalla vauhdilla”, vastasi Tobias. ”No se on sitten samalla tavoin kuin hevosella”, Arvo lisäsi. ”Oikeassa olet”, sanoi Tobias. – Arvo-poika oli nopeaoppinen. Tobias oli saanut aikanaan luku- ja kirjoitusoppia vain isoäidiltään ruustinnalta, ja ruustinnan heikko suomen kielen taito oli häirinnyt pojan opintoja.

Sitten perillä Helsingissä ajettiin komeasti vossikalla rautatieasemalta Kauppatorille. Heti oli taistelun tuntua seisojille nähdä ja kuulla. ”Mikä tuo papatus on” kysyi Arvo. ”Se on konekivääri, se

ampuu satoja laukauksia minuutissa”. ”Sillähän ampuisi alas ison joukon teeriä”, Arvo laskeskeli. ”Kyllä, jos siinä olisi haulipanoksia niin kuin haulikossa”, vastasi Tobias. Tobias hymähteli mielessään, että poika se taas käyttää nokkeliä aivojaan - mikähän hänestä isona tuleekaan?

”Lentiköhän ihminen ilmaan, siltä se vaan näytti”, sanoi sitten Arvo jolla oli kiikarin käyttövuoro. ”Saattoi lentääkin, tykinammuksen ilmanpaine on väkevä”, tuumi Tobias.

”Kuolikohan se”, poika tivasi.

”Ei niin aina käy, mutta hoitoon on saattanut joutua”.

Kauan isä ja poika ja muutkin uteliaat jaksoivat seistä ja tuijotella taistelusaariin päin. Välillä syötiin Mantan mukaan laittamaa rievävoileipää ja juotiin pullosta mehua. Illansuussa Tobias sanoi: ”Nyt, poikaseni, ajetaan vossikalla asemalle, jotta ehditään yöjunalle ja takaisin Vilppulaan!”

Vossikoita oli jonossa runsaasti, ja tuota pikaa oltiin jo rautatieasemalla. Tobias joi vielä asemalla kahvit, ja sitten kiivettiin junanvaunuun. Juna vislasi komean lähtömerkin. Ennen Pasilaa Arvo jo nukkui – pitkällään, koska tilaa oli runsaasti.

Seuraavina päivinä Arvon kotona pistäytyi runsain joukoin koulukavereita utelemassa, mitä oli nähty ja kuultu Helsingin rannassa. Kahdentoista vuoden

kuluttua moni poika joutuisi itsekin punakaartissa kuuntelemaan niitä papatuksia ja pamahduksia.
- Onneksi kaikille pojista ei käynyt silloin huonosti: tehtaanpatruuna Serlachius pelasti työmiehiään sotavankeudesta tehtaalleen töihin, ja moni säästyi sen vuoksi jopa nappituomiolta...

Arvon suuri päivä

Vahvarakenteinen 17-vuotias poika oli metsätöissä Lylyn puolessa. – ”Kas, kun ei sentään Kahlussa”, pilailivat kaverit Vilppulassa, kun saivat asian tietoonsa. Lyly ja kahlu olivat näet vanhanmallisten suksien osapuolet, lykkimis- ja liukusuksi.

No siistiä halkoa tulla piti. Latvakäppyröistä ja paksuista oksista sai metsuri pienen lisämaksun, joten kannatti kerätä ne kantotaakan kokoisina läjinä puunmyyjätalon käyttöön. Joskus metsurikin sai pitää lisäpuun, mutta ei tässä talossa. Tämmöinen tarkkuus oli usein pakon sanelemaa: pirttiviljely, huonot, kiviset maat, haltijaväen saamattomuus töissä, perintövelka...kyllähän niitä syitä riitti.

Metsuripoika, tämä Arvo Ahosmäeltä, vilkaisi ankerikelloaan. Oli tehty rieväleivän ja kahvin voimalla töitä jo sen verran, että istumatauko olisi paikallaan.

Puiden välissä alkoi vilahdella ihmisen muotoinen olento. Arvon ensimmäinen ajatus oli, että siinä on Mäntän mies matkalla palstalleen. Mutta ei, sehän oli isä -Tobias. Siivo Arvo-poika ei käyttänyt mitään neljästä sielunvihollisen nimityksestä, vaan uteli:

”Mitähän te täällä hiipparoitte? Onko jotain tapahtunut”.

"Ei mitään mitä pelkää, päinvastoin. Sinähän toivot kai jotakin?"

"Mitä, pääsenkö minä? " – Enempää ei Arvo saanut iloltaan sanotuksi.

"Kyllä, sinusta tulee herra rautateille – ei heti, mutta vähitellen kumminkin."

Äkkiä pojan kädestä lensi pokasaha etäälle komeassa kaaressa: "Tuota en enää metsässä tarvitse!"

"Saahan Aarne-veljesi sen etsiä, jos käyttöä löytyy", arveli Tobias. Ja kyllä ahoslaiset miehet saivatkin työmiehen oppia, ainakin viidessä polvessa.

Arvo, torpanpoika, aloitti rautatietyönsä Lyllyssä. Se tiedetään, että ennen sitä hän oli tutustunut asemamiehen työhön kotiasemallaan Vilppulassa. Työ oli varsin kevyttä metsätyöhön tai ratatyöhön verrattuna. Mikä arvonnousu siitä koituikaan, kun poika painoi päähänsä vormulakin ja pukeutui mustaan pomppaan. "Säähän näytät aivan poliisilta", totesivat kaverit.

Siihen aikaan asemamieheksi pääsemistä edisti hyvä koulutodistus. Arvolla todistuksen numerot vaihtelivat kahdeksasta kymppiin. Sehän riitti rekrytoinnista vastaavalle asemapäällikölle, ja hänen valintojaan ei esimies, jaksonpäällikkö, yleensä perunut.

Arvo teki töitä sittemmin Seinäjoen, Kauhavan ja Nurmon asemilla. Tuli vastaan virkamieskurssi ja herravuodet. Mieluisaa työtä "Rautavaltiolla", niin kuin sitä tavattiin kutsua, kesti kaikkiaan kunnioitettavat 46 vuotta.

OSA 3. MIKKO-POJAN KOKEMUKSIA

Nikkelimarkka oli arvossaan

Kolmikymmenluvun jälkipuoliskolla olin kymmenen vuoden kahta puolta oleva virkeä pojankoltti, kymmenlapsisesta perheestä. Isällä oli valtion virka, mutta hän oli jäänyt yksin rehaamaan lasten kanssa. Kun äiti kuoli, nuorin lapsista oli parivuotias, vanhin viidentoista.

Siinä oli miehelle tarjolla totuuden paikka satoina seuraavina aamuina! Isä opetteli keittämään, leipomaan ja ompelemaan vaatteita. Nikkari hän oli jo ennestään. Muistan tuon nikkaroinnin tapahtuneen aitassa. Sieltä tuli aivan istuttavia tuoleja ja maattavia sänkyjä, ja mikä tärkeintä minulle: kuivia lastuja hellansytykkeiksi aamuisin.

Olin eräänlainen luonnonoikku: minua ei tarvinnut herättää aamulla, sillä olin virkeä keskimäärin viideltä. Minusta tuli siis kahvikokki isälle jo pikkukouluikäisenä.

Joskus kävi tosin niin, että en ollutkaan ensimmäinen herääjä. Joinakin aamuina vuosien mittaan heräsin "Husovarnan" surinaan – räätäli oli yötä myöten loihtinut jonkin tuulitakin tai golffarit, kuten sen ajan muoti vaati. Ei räätälin enää kannattanut nukkumaan alkaa. Kahvit siinä keitettiin ja juotiin.

- Saako näitä golffareita kokeilla jalkaan, kysyin.
- Mikä ettei, kotiräätäli myönteli. - Jospa vaikka olisit lihunut eilisestä.

Vilkaisu melkein tyhjään leipävartaaseen toi uuden mielteen.

- Vaikka eipä liene pelkoa lihomisesta.

- Hyvä, nyt mulla on kivitasku, kaksikin, ihastelin.

- Mitä sinä linnuista puhut, isä uteli. Taputin taskujani:

- Ei kun kerään kiviä taskuun, tappelen kumminkin taas Jaskan kanssa.

- Mistä tiedät, että tappelet? isä kysymään.

- Piilotin Jaskan kenttälapion, ja se arvaa minut syylliseksi.

Isä ei sanonut tuohon sitä eikä tätä. Jostakin syystä. Hänellä oli sitä paitsi kiire työmaalle kuudeksi.

Sisarukset kyllä kadehtivatkin minua, sillä olin näköalapaikalla, missä heltisi nikkelimarkka ihan ansiosta ja vähin kerjäämisin.

Voi sitä kolmikymmenluvun markan ostovoimaa! Sillähän sai vaikka mitä. Useimmiten vaihdoin sen possuun. Ja vuorostaan: voi sitä possun efektiä, kun se jo kotipihassa siirtyi ostajan vatsaan. Parasta oli näet syödä jo pihassa. Sisällä olisi ollut liian monta "pienen palan" kerjääjää – kuin sääskiä sateen jälkeen, ja ostajalle jäävä pala olisi ollut turhan pieni.

Olisivat vain itse keittäneet aamukahvit, niin olisivat silloin tällöin päässeet possunautinnosta

osallisiksi. Mutta ei löytynyt minulle vartenotettavaa kilpailijaa! Jos joku tasapuolisuuden nimessä pääsi yrittämään, niin kyllä yrittäjä jo muutaman kerran jälkeen alkoi uudestaan arvostaa aamu-untaan, ja vanha kokki palasi innokkaana virkaansa.

Aikaa myöten tuli minulle syntyä sitten uusia tienestimahdollisuuksia. Varsinkin kesät olivat puuhapojalle nikkeliäikää; kaikki tulos mitattiin nikkelimarkoissa.

Paikkakunnalle oli perustettu romukauppa. Sinne toimitettiin rautaromua, kuparia, joka oli harvinaista jalometallia, ja tyhjiä viinapulloja, joita löytyi kortinpeluupaikoilta ja aseman puistosta. Pitäjän harvat komennusmiehet viettivät puistossa viikonloppujaan paikkakunnan "helposti puhuteltavien" naisten kanssa. Heistä seurojen mustahattuiset tädit käyttivät nimitystä "sellaiset syntiset tytöt".

Minä myin sitten Romu-Eemelille isoveljen toimeksiannosta piikkaritkin. Ilmeisesti sekä myyjä että ostaja olivat tyytyväisiä, sillä seuraavalla kerralla Eemeli uteli:

- Onko sulla poika vielä piikkikenkiä myirä?

Ei ollut, eihän piikkareita puussa kasva.

Kesäsade tuli tuolloin suoraan pikkupojan ja miksei -tytönkin kukkaraan! Sadepäivän iltana nimittäin kerättiin kastematoja purkkiin, ensin omasta ryytimaasta, sitten muiden puutarhoista. Mato

nousi pintaan sateen jälkeen joutuakseen heti purkkiin meidän nokkelien sormiemme kautta. Loppukesällä piti käyttää työkalua, tasku- tai öljylamppua. Jälkimmäinen oli edullisempi, mutta edellinen finimpi.

Myimme sitten ne kasiaiset naapuripitäjän pitkäsiimakalastajille. Saimme alkukesästä maksuksi viisi markkaa sadalta madolta, loppukesällä ja syksyllä hinta kohosi kymppiin. Ei siitä yli, vaikka joku kyllä väitti saaneensa kallisarvoisesta loppuvarastostaan kaksi kymppiäkin. Olisi nyt valehdellut vähemmän! Hänet kyllä teilattiin ja leimattiin satusedäksi. Mutta ehkä joku sittenkin niin ison hinnan sai? Emme vain suostuneet uskomaan sellaista onnenpotkua.

Aamukahvittelu poiki minulle vähitellen melkoisen lisäedun. Olin taipuvainen ja suostuvainen pieneen lisäkokkaukseen. Parina perättäisenä kesänä olivat oman suurperheemme ja naapurin pienperheen äiti Bertta ja lapset maalla. Minun väkeni oli isän ja äidin kotona.

Hyvähän heidän oli maalla olla, varsinkin äidin kotona, missä oltiin talollisia ja ruokaa piisasi. Käskettiin syödä niin paljon kuin ikinä jaksoi.
- Syötte niin paljon, että vatta on niin kuin otta. Näin tapasi isoisäni sanoa.

Näissä oloissa siis pääsin kokkaamaan isälle, naapurin Ukulle – Bertan miehelle – ja Backan Leeville, joka ei ollut kenenkään mies. Kokkasin

meille priimuskeittimellä herne- ja kaalisoppaa, sekahedelmäkeittoa ja puuroa. Ruokani tuntui kelpaavan, ja mikä tärkeintä, minä poika kuvaannollisesti kylvin rahoissa.

Se, että pääsin kokiksi, ei johtunut siitä, että taidonnäytteen perusteella olisin virkaan kelpuutettu. Jokainen isosiskoni ja toinen vanhemmista veljistäni päihittivät minut keittotaidossa. Kukaan muu ei vain halunnut tuota tointa, sillä Uku ja Leevi olivat molemmat viinaanmeneviä. Vain isä oli raitis.

Nämä viinamäen miehet olivat sitten minulle tutumpia kuin sisaruksilleni. Istuin joskus Leevin takapiruna jokirannassa – pientä korvausta vastaan tietenkin. Olipa minulla Leevin ankkurikellokin kanissa, kun mies hävisi rahansa ventissä.

Isä hiukan kuulosteli, etteivät nämä ruokavieraat vain panneet minua asialle Mustan-Saaran tykö. Tämä myi viinaa ja jotain muutakin, kuten vihjailevasti sanottiin. Vain kerran Leevi kysäisi, että ottaako poika huikat.

- Ei ole jano, minä vastasin, eikä juomarintie koskaan auennutkaan.

Arpoja sain myös myydäkseni. Ne maksoivat markan kappale ja tekivät hyvin kauppansa, kunhan kulki kuppiloissa niitä myymässä rapakaljan juojille.

Noilla arvoilla voitin perheemme ensimmäisen radion, Kadette-nimisen, ja Novise-nimisen kellon.

Aikarauta kerran varastettiin. Vihjeitten perusteella konna löytyi. Tämän isä toi kiukkuisena kellon ja korvasta taluttaen poikansa meille ja käski vetämään varasta turpiin. Poika oli minua pienempi, mutta ilo aarteeni löytymisestä oli niin suuri, että voron kuritus jäi minulta. Isältään hän tuskin säästy, kunhan paluumatkalle ehtivät.

Puutteelliseksi jäi elämä pienistä lasten puuhasteluista huolimatta. Harvoin, ehkä vappuna ja alkutalvesta, saimme uusia vaatteita ja kenkiä. Minä en aina silloinkaan, sillä isoveljeni oli siivo, rauhallinen eläjä, jolta eivät kengät liiemmästi kuluneet eivätkä puserot ratkeilleet. Hän on ilmeisesti tullut hämäläiseen isäämme, minä taas en. Sain siis ehjiä, vanhoja kenkiä ja vaatteita käyttööni, mutta seuraavalle ei niistä enää ollut.

Muistan hyvin, kun tilipäivän lähestyessä joskus jopa nälkäkin oli hiipinyt kotiimme. Kerran isän tultua kotiin isosisko kysyi:

- Tuliko tili jo?

- Ei vielä, oli isä-Arvon totinen vastaus päänpuhdistuksineen. Oli isän vapaapäivä, mutta seuraavan työmaalla käynnin jälkeen isä astuikin jo rivakasti sisään.

- No tuli se tili sentään, käy ostamassa, mitä puuttuu, isä sanoi isosiskolle.

Ruvettiin hommiin, tehtiin valkea ja pantiin vesi valmiiksi tulelle. Kohtalaisen pian kaupasta

kotiuduttiinkin. Ja pienen odottelun jälkeen soosiperunat ja voileivät siirtyivät reippaasti tyhjiin vatsoihin.

Toisenkin nälkärupeaman muistan. Sillä kertaa tuli kuin johdatuksesta eno-Matti ja maksoi satasella isälle jonkun velkansa.

- Meidän pitää ostaa mannaryyniä, huikkasin ennen kuin isä oli pistänyt satasen laihaan lompsaansa. Isää ja enoa vähän huvitti, kun poika tiesi missä ollaan ja missä mennään. Minähän sinne kauppaan sillä kertaa pääsin, eikä ostoslista ollut vain mannaryynipaketin mittainen.

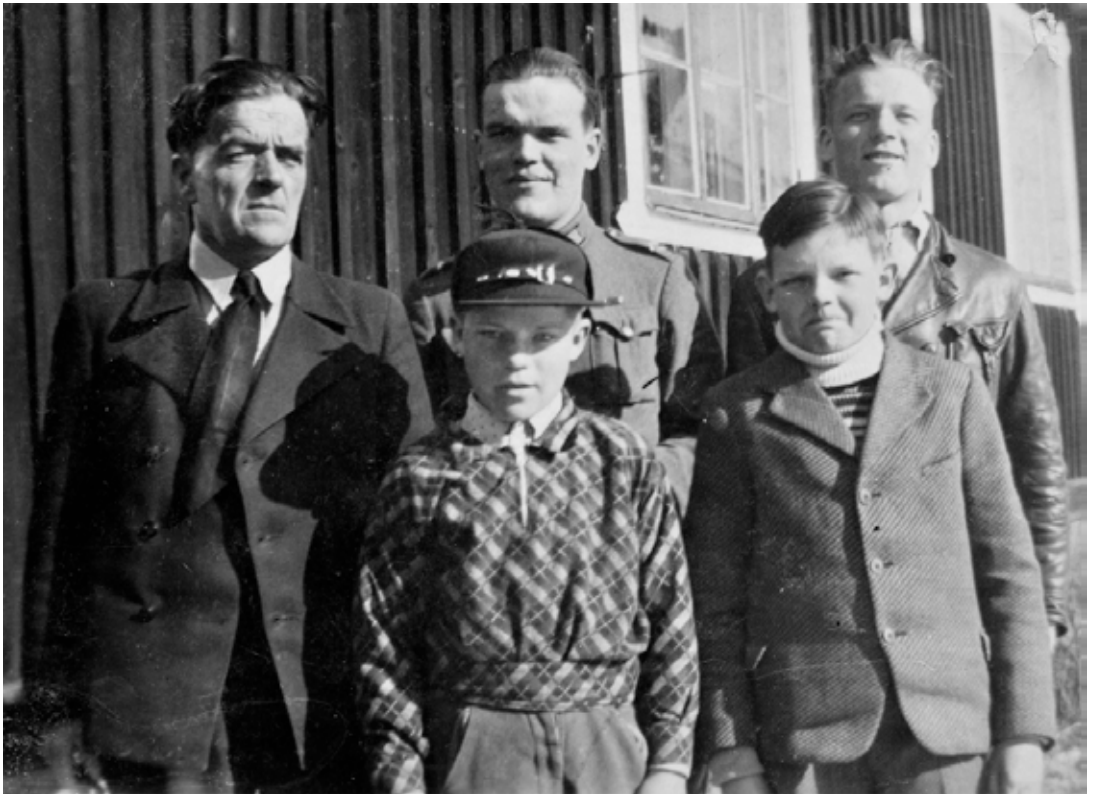
Mutta näin jälkeenpäin olen ajatellut, että eikö tämä asia kuulunutkin jo johdatuksen piiriin. Eihän satasen antaja välttämättä tiennyt, että nyt se lankomies sen satasen todella tarvitsee.

Muistan vielä erään loppiaisen tienoon. Leipävartaat olivat taas kerran tyhjää täynnä. Joka paikka, jossa piti jotain ruuan puolta olla, näytti punaista. Vaistosin, että nyt isä saa pitää ylpeytensä kurissa ja mennä velkaostoksille.

Niin lähtikin mies päätöksen tehtyään rivakasti tutun ja ymmärtäväisen kauppiaan puheille. Meillä ei koskaan ostettu vastakirjalla. Siinäpä iso, nälkäinen sakki olisi vuosiksi jäänyt vatsastaan kiinni. Niin meilläpäin velkasuhdetta nimitettiin. - Isän oli siis oikeastaan helppo tehdä kerrallinen velkaostos, jonka hän sitten kantoi kotiin reippaasti kuin halkosylyksen.

SEIJAN JÄLKI-KIRJOITUS (2013):

Isän Mirja -sisko on kertonut minulle, että nuorempana Mikko -poikaa joskus matokaupoissa höynäytettiin. Mikko oli ehkä viitisen vuotta vanha, kun hän myi Mirjan sata kastematoa jollekin miehelle kahdella markalla normaalin viiden markan asemesta. Mirjan siitä kovistellessa Mikko puolustautui, että kun se mies ei voinut maksaa madoista enempää; hän oli sanonut tarvitsevänsä autoonsa bensaa...!

Arvo Kustaa Ahonen ja pojat: takarivissä Arvo, Matti ja Mikko, edessä Markku ja Mauri

Pikkurengin elämää

Vietin muutamia lapsuuden kesiä tätieni Helmin ja Idan luona Vilppulassa. Siellä minun ja Mauriveljeni, pikkurengin ja vielä pienemmän rengin, tehtäväksi annettiin pienistää uunipuita, hakata havuja maanparannusaineeksi ja tehdä paperipuuta Serlachiuksen tehtaalle. Kaikki se toki tapahtuikin. Meitä käytiin kylältä joskus ihan katsomassakin.

Omat tädit taisivat pitää enemmän evakkoperheen pojista, jotka istuivat silloin tällöin tätien sylissäkin. Siihen me emme syylistyneet! Minä varsinkin olin tarkka suvereeniudestani. Evakkoperheen mummo puolestaan piti minusta. "Häähän on valmis työmies, elättäiskin itsensä työllä", kuului arvio. - No, vattapalkallahan me itsemme elätimme.

Tädit olivat meihin yleensä tyytyväisiä: "Taas selvittään vuosi, tarvitsee vain siirtää puita sisään", selitti vähäpuheinen vaan ei vähätöinen Helmi. Hänellä oli säännöllisiä tuloja kudontakoneen ostamisen jälkeen. Olisin saanut villasukat minäkin, mutta olisi pitänyt antaa kutojalle langat. Mistäköhän minä kirkonrotta olisin lankoja saanut...

Ida -tädin käynti kotonani oli aina toivottu tapahtuma. Silloin suu vietti makean juhlan,

kukkarossa kilisi markka, parikin, kunnes ne munkkipossuiksi muuntuneina löysivät tiensä vatsaani.

Rengintöissä jouduin usein riitaan Idan kanssa, joka halusi olla sekä isäntä että emäntä. "Emäntä hän kyllä saa puolestani olla, mutta älköön puuttuko miesten töihin! Ne sujuvat munkin taidoilla", jupisin mielessäni.

Muistan hyvin viimeisen kärhämän pikkurenkiajoilta. Se päättyi niin, että juoksin vintille edellä ja tulistunut Ida -täti perässä. Sain siinä tuoksinassa kuitenkin lyödyksi keveän ohrajauhosäkin tädin päähän. Idasta tuli hetkessä jauhoeukko, joka osasi manatakin. Alhaalla hän ilmoitti siirtävänsä minut kotiin, kunhan Arvo-isäni lähettäisi veeärrän vapaalipun.

Lippupyyntö peruuntui kyllä jo seuraavana päivänä. Joku sivullinen, ehkä Helmi, oli kysynyt Idalta, että aiotkos maksaa heinäkasakan palkan, kun ajat pojan pois. No, järki otettiin käteen ja ilmainen renki jäi heinätöihin.

Heinähommaan piti vielä suorittaa tutkinto. Olin saanut kotonani niittää saranpäitä pohjalaisella suoravartisella "vikathella". Hämeessä viikatteessa oli loiva, ässänmuotoinen varsi, jolla otettiin leveä luoko lyömällä viikate vuoroin oikealle ja vuoroin vasemmalle. Yritin selittää hämäläisille, miten pohjalainen viikate toimii. Äijät pistivät nauruksi.

En siis onnistunut yhtä hyvin kuin puun halkomiseen tarkoitetun rautakiilan käytön mainostamisessa.

Haasiakuivatuksen suhteen en ilmaissut kantaani - mitäpä enää olisin hauskuuttanut kiittämättömiä kuuntelijoita. Yritin teroittaa "vikatettani", mutta aina maltillinen Aarne-setä keskeytti yrityksen sanomalla: "Poika, poika, älä sillai laavi". Vein työkaluni Aarne-sedälle ja tokaisin: "Laavi sinä!"

Hevoshommissa olin kuitenkin suvereeni. Haasiakuivatuksen aikana minut lähetettiin Mäntän myllylle täyden jyväkuorman kanssa. Tie kulki asumattoman metsätaipaleen läpi. Piti kuunnella tarkkaan, missä suunnassa tehtaan koneet kolkkasivat. Pääsin kuin pääsinkin aikanaan perille.

Mylläri arveli: " Jo on nuori suittimies, en olisi hommaa antanut noin nuorelle".

"Ei ollu varaa parantaa miestä, talossa on vain mua nuoree veli, muut on akkoja", minä vastasin.

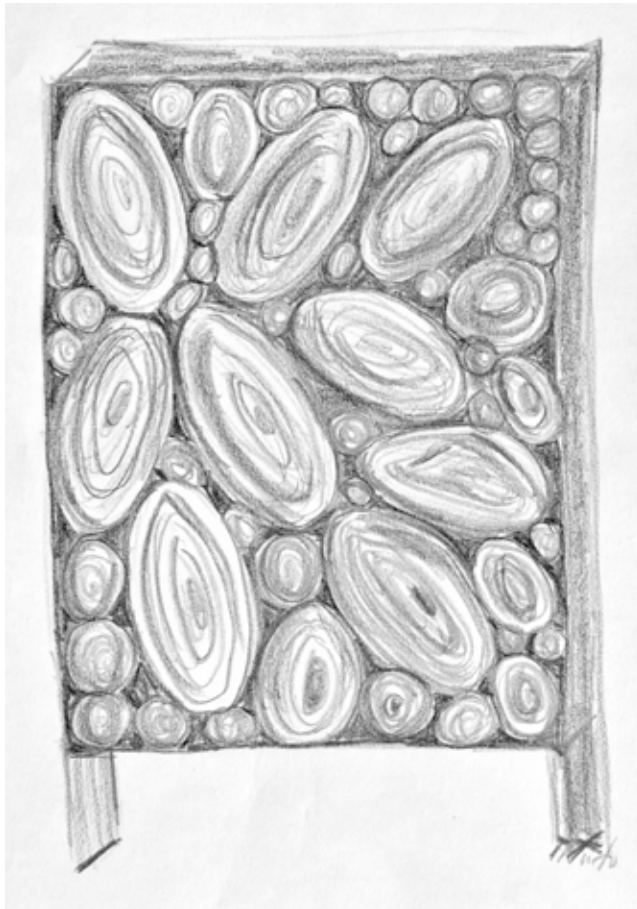
"Mitä murretta puhut", uteli mylläri.

"Eteläpohojalaasta", vastasin.

"Kauheaa, ethän lyö mua puukolla", ilakoi myllärin apulainen.

Kohtahan minut myllyllä hyväksyttiin, kun kerroin isä-Arvon olevan syntyjään vilppulalaisia. Helppo oli palata myllyltä takaisin, kun tiekin oli tuttu ja hevonen täydessä kunnossa. Ei haitannut kuskin nuoruus...

Oli meillä Mauri-veljen kanssa renkiaikoina eräs hengen harrastuskin. Akat pyysivät meitä laulamaan jotakin, jota Jumalakin kuuntelisi. Osasimme vain jouluvirren, jota kailotimme voimiemme mukaan aamuisin. Olisiko se tehonnut? Ainakin aikuisena, kun keskusteltiin siitä, kuinka kummassa Suomi voitti talvisodan, väitin tuon reippaan virsilaulun tehonneen. Oikea syy kuuluisi: "Ystävällisten kansojen tiukka rauhanlinja, jonka yli Stalinkaan ei päässyt".

Piirros: Anita Söderström (2013)

Tienrakentajat

Sain tietää sodan jälkeen kotona oleskellessani, että Peräpohjolassa ilmeisesti tarvittaisiin raakaa työvoimaa maanteiden korjaamiseen. Olin jättänyt hiljakkoin VR:n työt taakseni. Muutaman päivän laiskottelin kotona ja sitten nousin pohjoisen junaan.

Matkan määränpää oli Kemi. Olisi pitänyt hankkia oleskelulupakin kotipaikkakunnalta, mutta sellaisesta en tiennyt mitään. Kemissä neuvottiin ohittamaan demarkaatio vaivihkaa metsän kautta. Näin teinkin. Sen jälkeen ei kukaan kysynyt mitään papereita.

Pian löytyi TVH, jonne mahtui vielä sekatyömiehiä hommiin. Turun murretta puhuva mies totesi ensin, että kaikki Suomen persaukiset on kohta täällä töissä. Tuumin itsekseni, että sittenhän meitä oli kerrankin tarpeeksi...Aamun kokoontumispaikka näytettiin, ja siitä se homma sitten alkoi.

"Niksmanni", kuten me saksalaista kutsuimme, oli ajanut kuormureilla ja tankeilla rikki maanteitä, kai ihan Käsivarteen saakka. Pahimmissa kohdissa pintamaa siirrettiin ojan yli. Me uudet persaukiset lapioimme kuormurit täyteen hiekkaa montusta. Pianhan maantie alkoi kestää liikennettä! Nähtiin sekin ihme, että oikein vetisiin kohtiin levitettiin levyjä, jotka oli naulattu kokoon kakkosneloslankuista.

Ruuan saimme kenttäkeittiöstä, joka ajoi luoksemme nopeasti muutaman kilometrin matkan. Työmailla

olisi kuullut sotajuttuja paljonkin, mutta pomo kielsi uskomattomien juttujen kuuntelun.

"Jos nuokin olisivat olleet noin rohkeita ja onnekkaita, niin Tali olisi polvillaan itkien pyytänyt palaamaan kotiin."

Pomon puhe nostatti hirmuisen naurunremakan:
"Vanja pyysi armoa, vaan sitä ei annettu", urhot toistelivat.

- Tämä asia ei ollut kyllä niin eikä näin. Siinä oltiin oltu lähellä tappiota, niin himpun verran vailla kaiken menetystä.

Helpompaa olikin puhua naisista. Sitä pomo ei kieltänytkään. Kaverit kyllä saattoivat keskeyttää jonkun tarinoijan sanomalla "Nyssä kyllä valehtelet, ei sellaisia naisia ookkaan!"

Vaan työmme oli tosi tehokasta. Loppuun kulunut maantie näytti jo liikennekelpoiselta. Me vaihdoimme kortteereita ja lämmittelimme saunoja. Jotkut "Lapin elinkautiset" eivät tykänneet ruuhkasta lauteilla. ne vihtoivat meidät ovensuuhun jäähyllä. Olikohan niiden selkä Åströmin pohjanahkaa?

Pomo tuli kerran minun ja lapualaisen pojan luo. Meidät hän kai arvioi naaman puolesta viattomiksi. Meille oli tarjolla iltatyötä 100 prosentin lisäkorvauksella.

"Hypätkäähän työmaan autoon. Kuski osaa jättää teidät pois ruotsalaisten lahjoitustavaroiden varaston tienoilla, sitä ei aina vahdita. Siepatkaa kumpikin

nippu uusia lapiota. Niitä kun ei valtiolle anneta." Varaston sisälle kuulemma pääsi sivuovestakin. Jos sisällä kuitenkin oli joku työhullu, sinne ei kannattaisi yrittää.

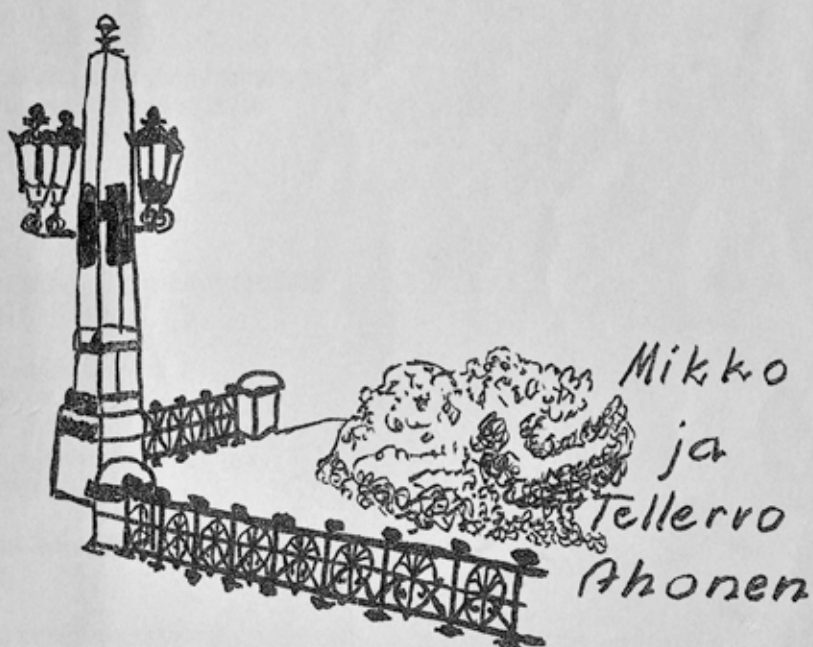
Reissuun lähdettiin - ei ristin sielua paikalla eikä varaston sisälläkään. Saimme niput käsiimme ja juoksimme kohti autoa, joka odotti lähistöllä. Niin tuli kymmenkunta uutta lapiota hyvään käyttöön, vaikkakin varaskonstilla.

Töissä kului muutama viikko. Kukkarokin oli tarpeen, sillä kaikki palkka säästyi! Ei ostettu kallista tupakkia, kun vissiin oli märkä suu...Viinaa ei trokattu, vaikka kai Kemissä Alkokin oli.

Kotona udeltiin, että onkos sulla sitä rahaa. Isän selän takana ne puheet pidettiin. Niinpä Martta-siskon kanssa todettiin, että tuleepas vastakirja täyteen maksuun. Ei ollut kyse vipistä, vaan elantoni maksamisesta etukäteen - olinhan jo sentään aikamiehen ikäinen.

Raha olikin hyvään tarpeeseen: eräs suuri suunnitelma piti toteuttaa. Oli ajatus lukea herraksi. Aikanaan minusta kyllä tulikin opettaja, siis eräänlainen puoliherra. Ja se oli jo paljon se!

Sinun kaduillas,
koulutie

Muisteluksia

Lukijalle

Kädessäsi on kokoelma pikku kertomuksia kouluvuosiltamme. Niitä vuosia on karttunutkin pitkältä aikaväliltä: omien koulunkäyntivuosiemme lisäksi meillä on takana yhteensä enemmän kuin 70 palvelusvuotta kansankynttilänä.

Kiitämme Seija-tytärtämme toimitus- ja puhtaaksikirjoitustyöstä.

Mukavia lukuhetkiä!

Pietarsaaressa elokuussa 2004

Mikko Ahonen ja Tellervo Ahonen

Lounaalan koulun väkeä (1963)

Kouluun, kouluun oli meikäpojan mieli

(Mikko Ahonen)

Alle kouluikäisenä seurailin, kun perheemme isommat lapset tekivät lähtöä kouluun. Etsittiin vaatteet ylle, nujakoitiin jalkineista ja käsineistä, jotka siihen aikaan olivat yksityisten mestareiden ja kotiväen tekemiä. Entäs kirjat, jotka eivät meikäpojan käyttöön koskaan ehtineet...Ehkä kiinnostavimpia olivat kuitenkin maitopullo ja voileivät. Miksi minä en niitä saanut?

No, kerran yritin varhentaan kouluunmenoikäni päästäkseni osalliseksi kaikista noista kouluriemuista. Tein huolella pienet voileivät ja sulloin ne paperipussiin. Ja sitten asetuttiin päättäväisenä lähtöviivalle, joka sijaitti lähellä olevan sillan puolivälissä.

Mutta, mutta – ilmeisesti eväspussini pompotti taskusta liikaa! Aina valpas isosisko Marjatta katkaisi oitis yritteliään koulustarttini. Jouduin sisälle alta aikayksikön. Muistan saaneeni obligatorisen ”pläsityksen” – siitä ei yleensä pelastuttu.

Koittihan sitten viimeinkin se oikea syyskuun ensimmäinen. Marjatta istutti minut pyörän selkään, ja niin ihka ensimmäinen matkani Kosolan kouluun alkoi. Tuota pikaa se runsaan kilometrin pituinen taival taittuikin.

Perillä pyöränojan luona sain vielä viimeiset ohjeet Marjatalta: "Kun kulu soi, niin juokse tuonne portaille. Minä vien sinut sitten sieltä Lahden rouvan tykö."

Ihan toisin kuitenkin kävi!

Tunsin näet erään Toivo-nimisen pojan, joka ilmeisesti myös oli pyrkimässä ekalle. Tämä epeli houkutteli minut hernevarkaisiin Haarakoulun ryytimaalle. Taskut täyttyivät huippuvauhtia herneenpaloista – ja samassa koulun kulu rämähti soimaan! Korkeimmat voimat puuttuivat puuhasteluihimme: opettaja Lönnroth tarrasi meihin kiinni ja suunnilleen korvista talutti sisälle. Siellä Lahden Fanni-rouva, erinomainen opettaja, tutkiskeli meitä pojankoltiaisia hyvän tovin.

"Tämän toisen eli Toivon minä kyllä tunnen, vanha tekijä. Mutta kuules, Marjatta, tämä toinenhan on teikäläisiä! Teiltä ei ennen näitä kärejä ole käytykään."

Marjatta katsoi minua kiukkuisesti: "Ei ole, ei!" Mitä minä tein – tuijotinpa vain maalattua lattiaa puhekykyni menettäneenä. Oli selvää, että kotona odotti piiskasauna...

Voitteko kuvitella: parinkymmenen vuoden kuluttua seisoin kuin seisoinkin Turun väliaikaisen opettajakorkeakoulun jonossa saadakseni hartaasti

odotetun todistuksen Se todistus antoi minulle
muodollisen pätevyyden kansakoulunopettajan
virkaan!

Ja siitä hommasta minä sitten luovuinkin vasta
vuosikymmenten kuluttua, eläkkeellä.

*Koulupoikia 30-luvulta, Mikko henkselihousuineen
keskellä*

Kello-Ulla ja tavauskone

(Tellervo Ahonen)

Lapsuuttani muistellessa tuntuu kuin olisin lapsena elänyt jollain toisella planeetalla, lempeämmällä ja paremmalla kuin nykyiseni on. Kun silloin kauan sitten aukaisin ovia, niin satuja vierähti vastaan joka suunnalta. Ja aurinko, aurinko paistoi aina.

Pienelle alokkaalle koulu oli ilman muuta myös arkea, mutta ei siellä paha ollut olla, vaikka opettajalla olikin joskus tiukka ilme ja nuttura ja lornjetti ja pari selkeää lelliä.

"Saitko tänään vastata?"

Äiti näytti huolestuneelta. Ei, en saanut, ei se kysynyt minulta, vaikka viittasin kyynärpää pulpetilla koko ajan. Mulla silmissä sumenee, kun pitää katsoa opea koko päivän silmiin...

"No, oliko siellä sentään jotain mukavaakin?"

"Juu, kun laulettiin aamulla virttä, niin se oli niin hieno, että vatsanpohjassa kihersi ja selässäkin kutitti. Siinä oli se kaunis kohta, kun se soitti ihan matalaa, semmosta tummaa ääntä..."

"Mitäs te piirsitte tänään?"

Isä, piirtäjä hänkin, osasi kysyä oikeaa asiaa. No, minä piirsin vihreälle paperille Kellomaan Ullan kuvan. Ullalla oli punainen tukka, paksut letit, ruskea

pusero ja sininen hame. Se kanssa piirsi jotain. Kun sain ison kuvan valmiiksi, opettaja otti sen ja näytti sitä kaikille.

"Katsokaa, näin sitä meillä piirretään."

Minä istuin vain siinä ja ihmettelin, ja moni hymyili minulle. "Toi on ihanku Kello-Ulla!"

Yhtenä päivänä opettaja katsoi minua lornjettinsa takaa ja pyysi seisomaan. Kateederin etuosaan vedettiin aika iso musta laatikko, jolla oli neljä jalkaa. Se oli tavauskone.

"Tässä tulee sinulle vaikea sana tavattavaksi, kun osaat jo lukea." - Opin lukemaan viiden vanhana. Ensi kerralla luin isän sylissä jotakin joutsenjuttua Helsingin Sanomista.

"No niin, annetaan mennä." - "Vee-aa-VAA-es-aa-SA-VAASA!"

Mutta totta kai tuli eteen semmoistakin, josta en millään tahtonut selvitä. Askartelussa piti leikata saksilla punaisen talon musta katto - pieleen meni. Kotona kun en saanut käyttää saksia, piirrellä vain. "Siinä on näköjään tainnut istua joku jättiläinen." - Niin varmaan oli, ja opettaja ei yhtään pystynyt lohduttamaan, ainakaan niillä sanoilla.

Ennen koulua en ollut myöskään kutonut tai virkannut.

"Koetapas nyt vielä kerran. Pura pois pari kierrosta."

Taisto punaisesta rannekkeesta väikkyi mielessä monta vuotta. Neljä puikkoa ja virkkuukoukku kummittelivat joskus unissanikin pahoina olioina...

Mutta eivätpä kyllä kummittele enää. Nyt lapsuusmuistot ovat selvästi plussan puolella.

Teinityttö Tellervo äiti-Fannyn ja isä-Brunon välissä

Olipa maata kaatavat synttärit

(Mikko Ahonen)

Vajaat seitsemän vuosikymmentä sitten saimme me viitos-kuutosluokkalaiset tietoomme, että Laharen Vikki täyttää 50 vuotta.

Miesopettajan, tässä tapauksessa Vikin, tehtävä oli perinteisesti vahtia tuota isojen ja temperamentikkaitten koulukkaitten luokkaa. Mehän tunsimme olevamme peräti aitiopaikalla: Viken synttärit olivat maata kaatava tapaus. Olihan hän menestyksekkäästi monessa Kauhavan asiassa mukana.

Sysilammen Ilimi oli aikanaan opettanut meille vetävän virren "Vanha on kirkko paikoillaan". Luokassa oli epävirallinen aivoriihi, joka löi pöytään tämän virren Vikin synttärionnitteluksi - sehän sitten laulettiin!

Äänen volyymissä ei ollut vikaa: virsi kaikui ainakin viiden forten voimalla. Sen sijaan paikoillaan se ei pysynyt, vaikka runoilija aikoinaan niin luvannut olikin. Säkeistöä kohden siirrettiin kirkkoa sävelaskel tai puoli...Onneksi tämä vakavaksi tarkoitettu ohjelmanumero loppui, ennen kuin laulu muuttui nauruksi.

En muista, että kukaan olisi juhlassa soittanut millään pelillä. Toisin kuin nykyään soittimia oli

tuolloin kouluilla varmasti vähän, vaikka kuoroa, torvisoittokuntaa ja haitaria kyllä Kauhavalla löytyi. Nehän eivät meille lapsille avautuneet.

Kaipa joku likkapari siellä ojensi Vikille kimpun, vaikka en saakaan nyt sitä hetkeä silmiini.

No, lauluesityksen jälkeen Vikki-opettaja ilmoitti pilkettä silmäkulmassaan, että juhlijat voisivat siirtyä mehu- ja pullatarjontaan. Iso pöytä suorastan notkui näitä herkkuja. Me pojat, me luonnonlapset, ryntäsimme pöydän luokse ensimmäisinä - tytöt tulivat sitten meidän jälkeemme ja paljon tyylikkäämmin kuin me.

Kuinkas muuten! Pöytä tyhjjeni ennätysajassa, ja kovasti tiedettiin, mitä sitten tuleman piti: oli annettu lupa PARIMARSSIIN!

Herraisä siunakhon, elikkä lyhyesti 'susnakhon', niinkuin mummat tapasivat sanoa, miten rohkeaa ja ennakkoluulotonta! Likathan olivat silloin vielä väärää rahaa ja kovasti tarpeettomia - saivat kuvaannollisesti ongenvavasta! Kesti vielä vuosia, ennen kuin tämä meidän täysin väärä asenteemme muuttui.

Oli etukäteen kuulemma sovittu, että Merikallion Erkki aloittaisi parihaun. Tuskin Erkin ponteva marssi tyttöparvea kohti pääsi alkamaan, kun ao. lauman rohkeus petti. Naurunkikatusten kera tytöt perääntyivät eteiseen, osa ulos asti.

En muista, uusittiinko yritys ja kuinka monta kertaa. Tarvittiinko siinä Liisan, päivänsankarin tyttären apua, vai menikö yritys sekahauksi? Monet meistä ujoimmista ainakin juoksentelivat tielle viettävällä koulupihalla. Karhattiin likkoja! Sehän nyt toki korvasi läskipohjia kuluttavan parimarssin.

Mitään varsinaista dramatiikkaa siis ei sekoittunut meidän synttäriesitykseemme ja siihen liittyviin hyödyllisiin toimenpiteisiin - saatiinpahan Laharen Vikki kunnialla miehen ikään!

Rippilapsi Tellervo (1942)

”Kaksituhatta pommikonetta tulossa” eli tarua ja totta sota-ajalta

(Tellervo Ahonen)

Sota-aika on kertautunut mielessäni voimakkaina kuvina. Ne eivät ole vuosien mittaan vaalenneet, vaan rajoiltaan vain vahvenneet, pelkistyneet.

Sinä marraskuun lopun aamuna armon vuonna 1939 me tyttönorssin kolmannen luokan tytöt opiskelimme matematiikan tunnilla ahkerasti liuoslaskuja. Lehtori selitti tehokkaalla tavallaan, kädet kaartelivat tuttuun tyyliin. Äkkiä lehtorin kädet retkahtivat alas ja hän kalpeni...mikä tuo ääni on...ei, se ei voi olla totta!

Mutta se oli totta. Karnea, vatsaa kouraiseva hälytyssireenin ujellus se oli, ja se kuului selvästi, vaikka ikkunat olivat kiinni.

”Se on...ilmahälytyksen merkki. Nyt se sitten alkoi.”

Me tiesimme yhtä hyvin kuin mieslehtorikin, mistä oli kysymys: sota oli alkanut. Rehtori kutsui luokat juhlasaliin ja määräsi meidät heti kotiin. Sota oli raaka tosiasia.

- - -

Tuli kiire. Sydän jyskytti ja pelko tunki mieleen. Kävelin ja juoksin Runeberginkatua ylös Töölön torille, alas Topeliuksenkatua. Kotiin, kotiin. Jossain takana joku huusi, että pommikoneita oli tulossa

kaksituhatta. Se tieto siivitti askeleita. Vastaan tuli vaimo kermanekka kädessään – hän läikytti puolet kermastaan koneista kuullessaan.

Isä oli tullut työstä. Hän rauhoitteli äitiä ja minua. Se mitä hän esitti, tuntuu tänään uskomattomalta ja absurdilta. Silloin se oli ohje, jolle ei löytynyt vaihtoehtoa, vakavasti ja hartaasti lausuttu, isän lempeään tapaan.

”No niin, tyttöseni, kyllä me tästä selviämme. Menkää tuon vastapäisen kerrostalon yleiseen saunaan, pukuhuoneen puolelle. Minä tulen sitten hakemaan teidät pois, kun tulee ohimerkki.”

Helsinkiä, meidän rakasta kaupunkiamme, pommitettiin, ja siellä me istuimme nojaten toisiimme suuren kellarisaunan uumenissa. Ketään muuta emme siellä nähneet. Brynolf- isäni, joka toimi väestönsuojelutehtävissä, tuli sitten hakemaan meidät. Ikuisuuden päästä, siltä tuntui.

Tosiasia on, että kellarisauna ei sellaisenaan, ilman mitään tukirakenteita, olisi voinut meitä toden tullen pelastaa, ei edes sirpalesuojana.

Mutta vielä erikoisempaa oli tulossa. Isä oli saanut ylemmiltään uuden ohjeen: seuraavan pommitusuhan vallitessa meidän piti kiirehtiä lähimmälle isolle aukiolle! Ja toden totta, me kannoimme patjat ja teevarusteet Topelius-puiston loppupään aukiolle. Aivan rauhallisina me sitten

kuuntelimme koneiden kumua ja ilmatorjunnan ääniä, sillä meillehän oli osoitettu turvallinen alue.

Sattui onneksi niin, että koneet eivät poikenneet Setä Topeliuksen puistoon meitä tervehtimään. Jos toisin olisi käynyt, kukaan ei olisi siitä hengissä selvinnyt...

Tyttönormaalilyseosta tuli sitten sotasairaala. Jatkosodan helmikuun pommitusten jälkeen ylimmät luokat joutuivat evakkoon Sysmään. Me kahdeksannen luokan sysmäläiset valloitimme työväentalon yläkerran. Rattoisat puiset kerrossängyt nököttivät siellä vierä vieressä.

Me opiskelimme ahkerasti: lehtorit valvoivat vuoronperään meidän opiskeluamme. Kevätauringossa siellä istua paasattiin pihalla seinänvieriä koristaen – lehtori jonon jatkeena.

Mitä me muuta harrastimme kuin koulua? No, yhden näytelmän saimme aikaan. Ja paras ystäväni kertoi viikoittain uutisia kirjailija Yrjö Kokon kotoa, missä hän opetti Kokon tytärtä pianoa sormeilemaan.

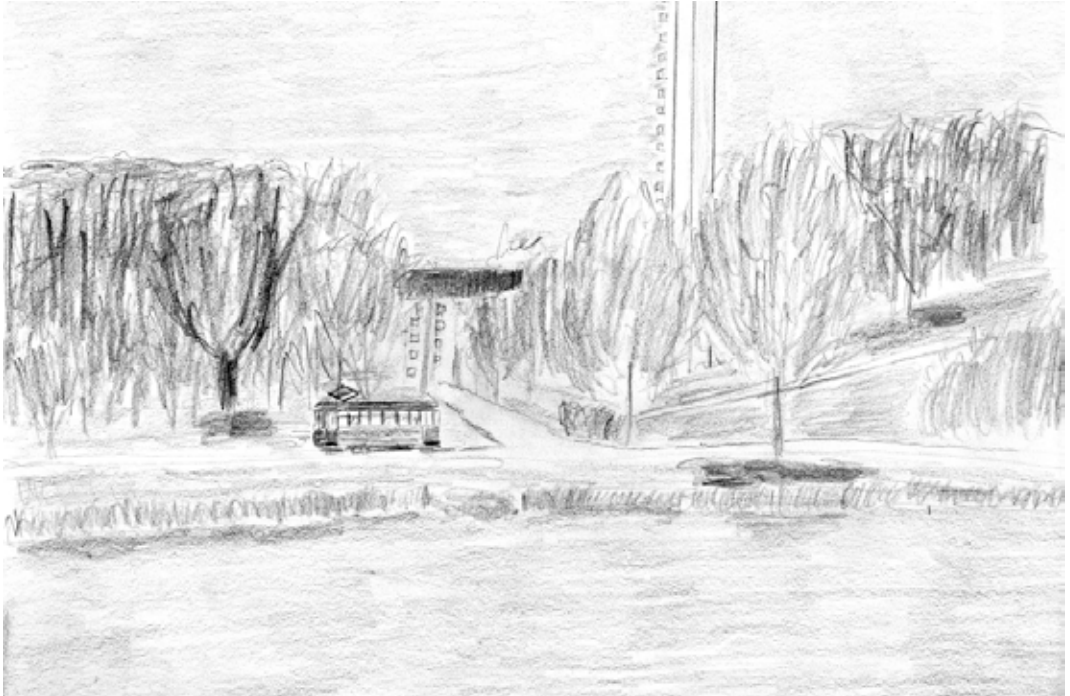
Sitten koitti se päivä, jolla oli tilillään hieno voitto minulle. Valitettavasti kateus vei asiat sitten myöhemmin aivan päälaelleen.

Sinä nimenomaisena päivänä majoittui työväentalon alakertaan rintamalle lähtevä sotilasjoukko. He panivat pystyyn tanssit ja kutsuivat myös meidät yläkerran asukit tangoilemaan. Ja kuinka kävikään, minä olin meidän luokasta ihan ainoa, jota pyydettiin

tanssimaan. Miten ollakaan, siitä illasta lähtien tupamme lämpötila pysyi pakkasen puolella. Päivittäin sain kuulla naljailua "menestyksestäni" luokan kovasuulta. Olin ujo ja varautunut, enkä osannut antaa takaisin. Mutta miksi muut eivät avanneet suutaan ja pitäneet puoliani, ihmettelin.

Mutta Neiti Kovasuu käyttäytyi tietenkin tylymmin ja tylymmin, kun maaperä oli suosiollinen typeryyksien kylvölle: hänpä pani eräänä päivänä pystyyn eräänlaisen minikabareen, jota varten hän pihisti hattuni ja jopa käsilaukkuni ja leikki niiden kanssa löyhäpäistä pitkin työviksen pihaa...

En kyllä oikein löyhäpäinen voinut olla, koska satuin olemaan luokkani primus. - No, sitten aikuisena Neiti Kovasuu pyysi minulta anteeksi ja kovasti kiitteli uutta runokirjaani...Että sellaista se on, elämänmeno.

Piirros: Klaus Otto Burmeister (2013)

Työssä kului koulupojan sotavuodet

(Mikko Ahonen)

Tuli syyskuun ensimmäinen vuonna 1939. Saksan ylivoimainen armeija ryntäsi kohti Varsovaa ja itään niin kauas kuin Venäjän kanssa oli sovittu. Me pojat makailimme auringossa ja povasimme sodan pituutta. Lyhyt siitä tuli, kuten nyt tiedämme.

Koulutyö oli silloin mitä sattui, vaikka lehtorit kyllä yrittivät. Olivat silti kovin neuvottomia ja paitsiossa. Kirjoja kyllä saatettiin ostaa vanhemmilta koululaispolvilta, elleivät heidän vanhat irtolehtipainoksensa olleet joutuneet jo valkeanviriksi.

Mutta sitten tuli suuri muutos: ylimääräiset kertausharjoitukset alkoivat. Miehet kutsuttiin armeijaan. Kaikki lehtorit olivat lähtijöiden joukossa. Oli komeaa nähdä ja kuulla, kun Järvikylän miehet marssivat ja lauloivat Sillanpään marssilaulua yhä uudestaan ja uudestaan. Nopeasti lotiksi muuntautuneilla naisopettajilla ja -lehtoreilla oli sitten hyvin runsaasti työtä, kaikenlaista.

Perheemme eli olemassaolonsa vaikeinta aikaa niihin aikoihin, kun sota alkoi. Töitä ei isälleni tahtonut millään löytyä joka päiväksi. Perheenjäsenten lukumäärä oli sama kuin pienin kaksinumeroinen luku - kymmenen. Olisi varmaan pitänyt pyytää apua kunnalta, mutta ajatuskin oli kauhistava. Se tie sulkeutui meiltä mahdottomana.

No, yhtä ja toista työtä löytyi. Tämä Miska-poikakin löysi leivän jatkeen, ja aivan sellaiseksi sopivankin. Paikkakunnalle oli tullut "kiertäväksi karjalaiseksi" nimetty leipuri. Naapurin Uki esitteli minut hänelle. "Se poka pian krapaa sun paistinpellit ja voitelee ne. Hakee halootkin liiteristä!". Niin kuin sitten tekikin.

Työtä ei ollut siinä paljon, mutta paljolta tuntui siitä saatu palkka! Muutama limppu, pussillinen särkyneitä pikkuleipiä, joskus katkennut ankkastukkikin. Mitä nyt vielä haluaisi?

Yksi palkankanto oli muita komeampi. Joku tilaaja ei hakenutkaan limppujansa, kymmenen niitä oli. Tämä poika kulki uljain askelin kotiin leipäsäkki selässä. Ei siitä kovin suurta meteliä eikä kiitosta nousut. Osattiin kätkeä turhat positiiviset tunteen, pohjalaisia kun yritettiin olla. Saattoi joku jäyhästi ajatella: "Kattos vain pirun poikaa, kun on lykästännyt!"

Oli joskus useammallekin tilapäistä ansiota. Lastattiin kerran tavaravaunuihin halkoja. Siihen hommaan oli kahdet rautaiset kottikärryt. Niitä käytti isä ja isovelji. Me muut olimme lastaajia ulkona tai pinontekijöitä vaunussa. Lopuksi pääsimme sitten me pienemmätkin lykkimään kärryjä puoli kuormaa kerralla. Se oli mahtavaa hommaa: pois alta ja apua, tavattiin sanoa. - Palkka tästäkin työstä maksettiin ruokatavarana.

Sota-aikoina koulunkäynti oli siis aika lailla toisella sijalla, kun jokapäiväisen leivän hankkiminen vei paljon aikaa ja opetuskin oli välillä vähän niin ja näin... Kesälomat ne vasta työntäyteisiä olivat, kun kaukana Aunuksessa hommattiin veeärrällä särvintä. Mutta sisulla niistäkin ajoista selvittiin!

Vaikeuksien kautta voittoon

(Mikko Ahonen)

Kuuluin nuorimpaan sodan ikäluokkaan, niihin "perkeleen paimenpoikiin". Meidät kotiutettiin sodan päätyttyä ensimmäisinä, nostomiesten kanssa. Kouluopintojen jatkaminen normaalilla tavalla olisi ollut mukavaa, mutta puuttui kolmea: ruokaa, rahaa ja vaatteita. Vaatteilla tarkoitan tässä kohtalaisia ja paikkaamattomia vetimiä, ei sellaisia kuluneita rytkyjä, joihin tämäkin poika sai turvautua. Työstä ei onneksi ollut puutetta: sitä löytyi rautateiltä, Lapin maantietyömailta ja puolukkametsästä.

Lukioluokkien tenttimisasiassa sain kuin sainkin itseni vihdoinkin rehtorin, Annan, puheille. Ei minun olisi pitänyt häntä niin kovasti jännittää, mutta niin kumminkin tein. Perheessäni oli jo viisi keskikoulun todistusta. Niistä arvokkain oli isämme yksityisesti, yhdeksän lapsen huoltajana suorittama.

Kielistä aloitin tenttimiset. Ne olivat helpoin asia reaaliaineiden jälkeen. Saksankielestä olin saanut käytännön tuntumaa, kun olin tulkannut kielitaidottomien kaupantekoa "niksmannien" kanssa sodan aikana. Hitlerin pojat ostelivat mielellään pilsneriä, puukkoja ja pieniä kumiesineitä, joista meillä nuoremmilla oli aika hatara käsitys. Voittotulot katosivat Osulan kassaan perunasopan hintana.

Reaali meni helposti läpi; keskikoulu oli vain kahden vuoden päässä takanapäin. Muisti taisi

toimia mukavasti. Olisiko se parhaassa vireessä alle 20-vuotiaana? Joka tapauksessa minä elin muistin suhteen parasta aikaani.

Opintojen välissä olin töissä. Omat perunat, normaali sarka eli 60 m x 15 m = 900 rivimetriä, piti kaivaa pellosto syksyllä; eivät ne yhden miehen toimesta nousseet, mutta ahkerin taisin olla.

Puolukkaakin piti repiä metsästä. Onneksi kyseinen vuosi oli runsas marjavuosi. Sain myös olla "heinäkasakkana" talollisilla. Voi miten "haukkaasia" jotkut isännät olivat päiväpalkan suhteen. Kulunut kukkaro vedettiin vaikean näköisesti esille ja irvisteltiin. Tämä tapa oli vanha. Kuka päivämies halusi sen uudelleen kokea? En minä ainakaan!

Jouduimme Martta-sisareni kanssa pestautumaan pilketehtaalle. Heti työt aloitettuumme tuli naapurin reipas emäntä meille jauhosäkki selässä. "Toin teille jauhoja. Saatte sitten hyviä leipiä ja puuroa." Niin kuin sitten saimmekin. - Tämä Oloka oli hyvien vihjeiden antaja, kun korttijauhot meiltä loppuivat. Vain kananmunat olivat säännöstelyvapaita. Ja niitähän kyllä Olokan navetasta tuppasi löytymään. Sanokaamme siis: hyvät naapurit ovat elämän ilo ja rikkaus. Eivät sen vähempää.

Tätä pilkkeen tekoa riitti muutaman viikon ajan, en siksi saanut aineita tenttikuntoon. Junnasin hitaasti "aliaa ja jommaa". Kirjat saivat etusijan vasta

töiden loputtua. Joulukin oli trigonometrian aikaa. Siinä sain kovasti apua pikkuveli Maurilta, ammattikoululaiselta.

Muistan saaneeni ensimmäisen lukioluokan tentityksi ennätysajassa, alle puolessa vuodessa. Toinenkin lukioluokka kelautui kotiinpäin aluksi kohtalaisella vauhdilla. Myöhemmin ahnehdin työnteon ohessa turhan pitkää päivää, mikä hidasti lukutahtia.

Välillä isänmaa kutsui ysiykkösen hommiin. Olimme olleet siihen mennessä pari vuotta siviilissä. Palvelu oli nyt varsin muodollista, kunhan oleiltiin. Jotkin pojat loistivat yhden tai kahden natsan voimalla. Se oli sitä alkavaa sotaherruutta se...Myöhempinä aikoina asiat paranivat armeijassa, kuten muuallakin.

Mutta vielä oli lukio kesken, ja olin vapaa lukemaan. Opintoja mahdollisti parin vuoden opettajansijaisuus; päteviä opettajia puuttui siihen aikaan. Voi, mikä arvonnousu minua odotti! Maalla oli silloin sanonta: "Kun itse yrittää, niin Jumalakin auttaa". - Talossa, jossa olin kesäenkinä, joutui vanhaemäntä käsityskykynsä ääri rajoille, kun kuuli onnenpotkustani. "Mikkoko, renkikö, pääsi opettajaksi!" Siitä asiasta meinasi muorilla mennä maailmankirjat sekaisin.

Kun lukio oli tentitty, vuosi 1950 oli tulossa. Niska kipeänä istuin keväällä juhlasalissa eväslautasen kanssa. Väsäsin ainetta, jolla yritin todistaa olevani

riittävän kirjallinen henkilö. Taitoni riitti omalle lehtorille, mutta ei ylioppilastutkintolautakunnalle. Onneksi sitten syksyllä sentään vakuutin jo sen lautakunnankin.

Voi sitä onnea, kun meikäpoika luki lehdestä, Kemijärveltä ostetusta, olevansa osa Gaudeamus-parvea. Se onni löytää minut vieläkin joka vappu ylioppilaslakkiaikana, tosin lievempänä, mutta kumminkin!

Me vuonna -50 kirjoittaneet koimme merkillisen vaiheen. Olimme viimeiset, jotka käyttivät ylioppilaslakkia parina kirjoituksia seuraavana kesänäkin. Mutta miksi siitä tavasta luovuttiin, miksi ihmeessä? Sitä olen monesti ihmetellyt.

Nuori opettaja Cygnaeuksen poluilla

(Mikko Ahonen)

Armeija-aikani päättyi vuonna 1947. Kaksi natsaa olin saanut olkapäille, niin että laumasta oli erotuttu.

Elettiin sitten seuraavaa vuotta, ja Lontoon olympialaiset olivat juuri loppusuoralla. Suomalaisten menestys oli kohtalaisen hyvä. Entä oma menestykseni? Työtä, työtä piti löytyä. Onneksi olin suorittanut keskikoulun jälkeen lukion ensimmäisen luokan kohtalaisen hyvin arvosanoin. Se oli tärkeä valtti tarkastajan virkahuoneessa, jonne menin opettajan virkaa katsastamaan.

Oli opetuksen historian ehkä suurin pula opettajista. Muukin kuin opettajan koulutus riitti pestin saamiseen. Kauppa- ja keskikoulun käyneitä oli joskus aivan parijonossa töitä hakemassa. Minua onnisti heti ensimmäisessä etapissa. "Saatte viran kolmiopettajaisesta koulusta", sanottiin. "Kaksi naisopettajaa on jo kiinnitetty. Toinen on pätevä alakoulun opettaja, ja toinen tämän kevään ylioppilas."

Muutaman päivän kuluttua olinkin jo pyöräillyt koululleni. Meijerin auto seisoj pihassa: ylioppilastytön isä, meijerinhoitaja, oli tuonut tavaraa tyttärensä tulevaan huoneeseen. Alakoulun opettaja tuli taksilla muutaman kapsäkin kera. Ja

minä, köyhä poika, saavuin siis samaiselle paikalle ainoalla mahdollisella kulkuvälineelläni, tahtoo sanoa: vanhalla ja natisevalla väkisinpoljettavalla, iso matkalaukku pyörän jopparilla¹.

On sanottava, että alkuun kontaktit olivat jäykänpuoleiset. Pätevä alakoulun opettajatar esiintyi ensimmäisinä päivinä varmana. Vähän vain hänen suunsa mutruili, kun minusta, kokemattomasta pojasta, tehtiin pomo eli johtajaopettaja. Suomi ei vielä silloin ymmärtänyt nostaa naisia siihen asemaan.

Oli velhoa astua luokkaan, jonne kaikki oppilaat olivat kerääntyneet virsikirjoineen. Sain kunnian toimia harmoninsoittajana. Taidoissa taisin olla korpakuulolta soittavan kansansoittajan luokkaa. Mutta eivätpä lapset olleet parempaankaan tottuneet, onneksi.

Kun lukukautta oli kulunut kuukauden verran, kouluun ilmestyi puoli tusinaa isoja tyttöjä ja pienikokoinen poika. Heillä oli edessään muutaman tunnin iltakoulu viiden viikon ajan.

Isoja olivat neidot, puolen emännän kokoisia! Kävi ilmi, että he kuuluivat vakain mielin kirkon tyttökerhoon. Siispä väen saattoi sanoa olevan jopa

---

¹ Pohjalainen murrenana joppari tarkoittaa pyörän tavaratelinettä!

parasta mahdollista ainesta...Siitä pojasta en paljon tietoa kerinnyt saamaan, sillä hänen perheensä muutti pian paikkakunnalta pois.

Penttilän koulun väki. Mikko takana vasemmalla

Lapin lasten laitumilla

(Mikko Ahonen)

Viisikymmenluvun alku oli monitoimista aikaa Lapissa. Kouluja valmistui joka syksyn alkuun sakujen polttamien tilalle ja asutuskyliin, ja ei kun karttakepit paukkumaan. Muistanpa sellaisenkin vuoden, kun vanhat pulpetit saivat kirvestä. Sen mahdollisti Lapin läänin rajaton koulumääräraha kyseisenä vuonna. Sain se minäkin uusia kolmiopettajaisen kouluni koko kaluston.

Lapissa ainakin oli jo silloin kouluissa hiihtopäiviä. Kun meillä kerran oli lähellä oikea tunturi, Pyhätunturi, me pojat ja miehet naulitsimme siihen katseemme. Tunturille hiihtämään! Pyhän koulutalo oli vapaana majoittumista varten. Sovittuna aikana yhteen luokkaan tungeksi kolmisenkymmentä noin kaksitoistavuotiasta poikaa. Koulun kattilasta, joka veti puoli hehtaota, katosi oikeisiin suihin kaikki syötäväksi kelpaava ja vadeilta vielä sata voileipää. Maitoa kului tonkallinen.

Kukin opettaja tarkasti ennen lähtöä poikiensa sukset ja sauvat. Heikkojakin välineitä löytyi, ja silloin koulun ruuvimeisselit kaivettiin esille: ne pääsivät ruuvinkiristykseen.

Vihdoin päästiin matkaan. Ensin ylitettiin Pyhäjärvi. Ladut olivat paikallisen kyläseuran ansiosta auki ja opettajille tuttuja. Taukoja ei tarvittu, sillä

menohaluja piisasi. Pari jälkipään valvojaa, miehiä tietenkin, sai tuon tuosta pientä askareta hiihtimien kanssa.

Karhunjuomalampi oli matkan ensimmäinen tavoite. Siitä noustiin sitten vähitellen palovahdin kesämajalle. Siellä nikkaroitiin parit valkeat, laavut olivat vielä ehjät edellisten kävijöiden jäljiltä. En muista, pääsivätkö kaikki käristettä syömään, omaa tai kaverin. Toivottavasti!

Takaisinpäin hiihdeltiin samoja reittejä. Yksi pojista urheili suksineen syvän kurun reunalla. Lähin opettaja huomasi vaaran ja hiihti pojan kumoon! Kuruun ei ole hyvä lasketella.

Vielä poikettiin Malan majalle. Majalta sai ostaa jotain pientä natusteltavaakin. Se oli kova paikka muutenkin laihoille kukkaroille. Majan pihamaalla oli silloin kävijöiden ihmeteltävinä kaksi karhunpentua, suunnilleen porsaan kokoista. Olen ikäni katunut, kun en kuvauttanut siellä itseäni karhunpentu sylissä!

Väsynyt mutta onnellinen joukko majoittui Pyhän koulun entiseen asuntolaan. Hyvin uni maittoikin! Seuraavana päivänä, kun oli ensin saatu nämä sikeänukkujat ylös, hiihdeltiin samat ladut uudelleen. Näin tuli keskeisin tunturialue pojille tutuksi. Illalla kukin keräsi koululla vähät kampeensa kasaan ja nousi linjuriin. Hauska yhdessäolo päättyi sitten Pelkosenniemen kirkolle.

Viime vuosina jotkut lappilaiset ysiluokan oppilaat ovat ryhtyneet tekemään bisnestä. He ovat hiihtolomiensa aikana majoittaneet ja ruokkineet etelänvariksia, siis hiihtoturisteja. Näin he ovat saaneet mukavan läjän "rahnaa" hienon ulkomaille suunnatun opintomatkinsa kustannuksiin.

Talvimaisema Pelkosenniemeltä

Nuori opettajapariskunta Tellervo ja Mikko (1954)

Ja niin pykättiin nobelistin torni

(Tellervo Ahonen)

Varhaisilta kansankynttilävuosilta muistuu mieleen monia merkillisiä sattumuksia. Kun olet nuori, et pelkää epäonnistumisia. Kaikki tuntuu sujuvan, mihin vain ryhtyy. Koko maailma on edessäsi...!

Lapissa jouduin kyläkouluun ainoaksi opettajaksi. Siinä sitten oli haastetta koko rahan edestä, kun olin opetushommissa ensikertalainen. Kaikki luokat istuivat samassa tilassa, ja joka ryhmälle piti kehitellä oma tekemisensä. Nykyistä yläastetta, silloisia jatkoluokkia, oli muutaman oppilaan verran.

Siitä seurasi, että minun oli opetettava myös maatalouteen liittyviä asioita. Siis minun! Kaupungissa kasvaneena olin maatilán töistä yhtä kaukana ja ulkona kuin joulupukki juhannusjuhlasta.

Mutta töihin, siitä vaan. Tartuin härkää sarvista ja upposin tuntikausiksi paksuun maatalouden tietokirjaan. Ulkona valkeni jo aamutaivas, kun sain päätökseen tiiviit opintoni: heureka, siinä se oli, Virtasen AIV-torni! Sen minä annan läksyksi Lapin pojille. Moista tornia ei heidän kylässään ainoatakaan.

Piirsin ensi töikseni taululle puolitoistametrisen suurennoksen tietokirjaan painetusta Artturi Ilmarin maailmankuulusta tornista. Innolla oppilaat kuuntelivat selvityksiäni ja piirsivät samalla ruutuvihkoihin omat kopionsa. Lopuksi sanelin tiivistelmän, ja sen sitten annoin läksyksi.

- Kirjojahan jatkoluokkalaisille ei vielä oltu keritty hankkia. Ne jatkoluokat olivat siihen aikaan ihan uusi asia.

Voitte vain arvata, miten pojat selvisivät AIV-rehun säilönnästä torneineen päivineen. Aivan niin, loistavasti, kerta kaikkiaan!

Rehunkäsittelyn saloja selvitellyt tuore opettaja tunsikin ihan pikkuisen ylpeyttä ja kiitteli mielessään professori A. I. Virtasta. Herra Nobelisti oli pelastanut opettajanplantun todella kiperästä tilanteesta. Muistan asian varmaankin niin kauan kuin henkeni pihisee.

Tulkoon valkeus!

(Mikko Ahonen)

Elettiin vuotta 1950. Minulle se oli kolmas lukuvuosi epäpätevänä opettajana - pätevyyden sain sitten kahden vuoden kuluttua.

Aamulla oli ollut kuusijuhla ohjelmiseen, joka tietenkin oli ollut hyvä. Senhän takasi viisikirjaiminen sana - JOULU.

Olin postinhakumatkalla, ja takaisin koululle tullessa mietin, mitä vielä puuttui pakaasistani. Edessä oli matka kotiin, Pohjanmaalle. Matkan aloittaisi nousu Mällärin linja-autoon.

Sinä vuonna oli tehty asennustöitä sähkön saamiseksi Lapin tunturipitäjiin. Hehkuvat lamput oli luvattu ensin syyskuussa, sitten loka- ja marraskuussa. Kattolamput olivat vain edelleenkin samannäköiset kuin ostettaessa.

Olin jo lähellä Saunavaaran koulua, kun silmiini erottui jotakin valon tapaista. Herranen aika! Koulu palaa, miksei kukaan sammuta? Juoksin parasta Emil Zatopek -vauhtia koulurakennusta kohti. Sitten järki voitti. Läähätin moniaita sekunteja portaitten edessä. Herra Jumala, S-Ä-H-K-Ö!

Sisällä oli muutama koulutyttö Tilda-tädin kanssa.
- Opettaja, näkeekö opettaja?

No, näkihän se. Luokissa oli jo pantu sähköt päälle - naps.

- Onko opella loput lamput?
- Onhan ne.
- Saako sytyttää?
- No, saa!

Muutama kenkäpari oli tuota pikaa parin metrin korkeudessa.

-Täällä jo loistaa valo, kailotti muuan lapinhattuinen.

Olikohan se Kemijärven herrain mukava juoni, että selkosten kansa sai sähkön juuri jouluksi...

Mikko opetustyössä

Viidellä puikolla opettajaksi

(Tellervo Ahonen)

Näinä kuumina kesäpäivinä tulee mieleen samantapainen helleaalto 50-luvulta. Olin valmistumassa kansakunnan talikynttiläksi erityiskurssilla Oulussa, kun helleaalto päätti iskeä meikäläiseenkin, odottavaan äitiin.

Joka on moisen tilanteen kokenut, tietää, että lämmintäkin voi olla liikaa. Meillä tehtiin kuusi viikkoa töitä huohottaen - ihan totta puhuen yön ja päivän kanssa. Olisi pitänyt saada muutama otos meidän rouvien puurtamisesta! Ne kuvat olisivat olleet vetävää katsottavaa. Lampun valossa poljimme Singeriä yön hämärinä tunteina, hiki otsalla, sormet vapisten.

Tuli essua! Tuli kullekin meistä ahertajista - meitä oli kolme samojen seinien sisällä - myös yksi villasukka kudotuksi. Ynnä vielä muitakin käsitöitä, joiden laatua en enää löydä muistini lokeroista.

Harmaan, paksun villasukkan muistan erityisen hyvin siksi, että se pilkistää edelleen silmääni erään vaatehyllyn takaosasta.

Näinä muistelujen päivinä olen tosissani suunnitellut ihan kunniapaikkaa asianomaiselle sukkaselle. Luultavasti kiinnittäisin sen kullanväriselle alustalle ja naputtaisin tauluksi seinälle. Onhan se muisto eräiden helleöiden toimeliaisuudesta kaukaa, puolen vuosisadan takaa...

Hammastarhat syynillä

(Mikko Ahonen)

Elettiin syyskuun alkua kuusikymmenluvun Laihialla. Koulussa oli juuri välitunti loppumaisillaan. Keräännytettiin kulukelloa totellen riveihin. Oppilaani soljuivat juuri ovesta sisään, kun esiin ajoi auto, ei mikään romu.

”Anita”, huusivat muutamat pojat ja suuntasivat pakojuoksun ”liiveriä” kohti, jonka takana odotti pelastus. - Anita oli hammaslääkäri. Häntä olivat monet pojat edellisenä syksynä kartelleet metsässä ja jääneet ilman hoitoa.

Juoksin liiverin taa. Siellä oli tuumaustauko. ”Ei ole viisasta karata, menetätte vielä hampaanne kovin nuorena”, sanoin pojille. ”Mulle on isä luvannu, ettei tarvitse mennä Anitan rääkättäväksi”, väitti muuan Erkki. ”Päinvastoin. Isäsi käski pitää huolta, että saat hammashoitoa”, sanoin.

No, saatiin pojat siitä sisälle ja Anitalle oma soppi, johon hänen apulaisensa kutsui hammastarhan omistajia tarkastukseen. Mitään työkaluja, kuten poria ja ”hohtimia” ei vielä käytetty.

”Mitä se teki”, kysyttiin usein Anitan luota tulevalta. ”Ottiko kipiää”, oli kaikkein tavallisin kysymys. Jos sanoi siihen, että ei, epäiltiin valehtelijaksi.

Seurasi pari viikkoa hammaslääkärissä käyntiä. Kysymykset vähenivät. Potilasjoukko oli siis ”ajettu sisään”, jos niin voi sanoa.

Tellervo-ope Seija-tyttären silmin (1964)

Kunnanisien tekemä päätös ilmaisesta hammashoidosta oli tarpeellinen ja oikea. Olisipa meilläkin 30 vuotta vanhemmilla ollut aikanaan samat hienot mahdollisuudet!

Virkkuumies nimeltä Jussi-Matti

(Tellervo Ahonen)

Vielä 70-luvulla saattoi koulusta poimia monia mukavia piirteitä. Tänään niitä tuntuu löytyvän yhä vähemmän. Syitä on monia. Yksi tärkeimmistä lienee perheiden hajaannus. En kuitenkaan ole sitä mieltä, että opettajan tulisi vain opettaa - se ei oikeastaan ole mahdollistakaan, sillä silmien ummistaminen ei ole viisasta: asioihin törmääminen on vaikeampaa kuin niihin avoimesti puuttuminen. Seuraavassa on lempeä otos avoimesta puuttumisesta oppilaan asioihin.

- - -

Kolmisenkymmentä vuotta sitten oppilaani, kahdeksankesäinen Jussi-Matti, toi kerran oman virkkuun mukanaan käsityötunnille.

- Ope, mulla on tämä nyt mukana. Saisko tätä tehdä, kun tällä jutulla olis vähän kiire?

Tutkin asiaa. Siinä Jussi-Matti pisteli menemään virkkuutaan - peitonpalasta perheeseen syntyvälle vauvalle!

- Kun se syntyy ihan pian, sanoi äiti. Ja mulla on vielä monta palaa virkkaamatta...

Jussi-Matin äiti oli kyllä sanonut, ettei peitteellä ollut kiire. Mutta poikapa oli toista mieltä:

- Kyllä minä tahtoisin tän valmiiksi, kun tää on lahja sille peipille!

Mietin asiaa. Tuloksena oli, että Jussi sai virkata sen tunnin, ja sitten:

- Kuules, Jussi-Matti. Mitäs jos tehdään niin, että minä jatkan, ettei sinulle tule liikaa ylitöitä?

Jussi-Matin kirkkaat silmät kirkastuivat entisestään.

- - -

Loppu hyvin, kaikki hyvin. Eihän siinä kulunut kuin pari iltaa ja jokunen iltayön tunti, kun pehmeä, vihreä vauvanpeitto oli valmiina vastaanottamaan Jussi-Matin perheen uutta jäsentä. Se oli tyttö, ja se syntyi tasan kymmenen tuntia peitteen syntymisestä!

Tellervo, Mikko ja Pietarsaaren Itälän koulun oppilaita. Eläkkeellepääsyjuhlrat 1986

Oppilaiden jälkikirjoitus - muistopuhe Mikko Ahoselle 2.2.2013

(Pirkko Hautamäki ja Maria-Leena Kuivanto)

Tässä seisoo kaksi keski-ikäistä naista, mutta samalla tässä on kaksi lasta, jotka muistavat opettajaansa lämmöllä ja rakkaudella.

Olimme Ruusulehdon koulussa Pietarsaassa Mikon luokalla neljä vuotta, kolmannesta kuudenteen 1970-luvun alkuvuosina.

Ensimmäinen kohtaaminen oli Ristikarin koulun pihamaalla. Vuosi oli 1970 ja olimme 10-vuotiaita. Olimme menneet Ristikarin kouluun aloittaaksemme siellä kolmannen luokan. Koulun pihassa odotti kaksi linja-autoa, ja mieshenkilö alkoi huutaa niiden lasten nimiä, jotka jatkaisivat matkaansa toiseen kouluun autoilla. Jännittynein mielin kuuntelimme, keiden nimet sanottaisiin.

Nimeni mainittiin, ja olin tavattoman huojentunut, kun kuulin myös ystäväni nimen. Olin hyvin onnellinen päästessäni samaan kouluun ystäväni kanssa, sillä olimme olleet ystäviä ekaluokan ensimmäisestä päivästä

lähtien. Linja-autossa alkoi matkamme kohti Ruusulehdon koulua, ja opettajamme oli Mikko.

Mikolta kuulumme myöhemmin, että vielä keväällä, kun päätimme toisen luokan, ei tiedetty, missä kaikki tulevat kolmoset jatkaisivat koulunkäyntiään. Meille tuli hankkia lisää tilaa, sillä meitä oli niin paljon ja sen takia päätettiin ennen koulun alkua, että Ruusulehdossa avattaisiin kaksi luokkaa: Mikon ja Tellervon luokat. Myöhemmin kouluun tuli vielä yksi luokka lisää.

Mikko oli meidän luokanopettajamme, ja Tellervo opetti meille kuvaamataittoa ja liikuntaa. Ja meillä oli yhteisiä laulutunteja. Mikko säesti ja Tellervo antoi alkuäänet; olihan hänellä mahtava laulunääni. Mikko soitti urkuharmonia antaumuksella, polki tahtia niin, että hiustupsu heilui ja harmoni tärisi. Muistamme vieläkin lauluja, joita lauloimme yhdessä: iloisia, mukaansa tempaavia lauluja.

Meillä on lämpimät muistot noilta kouluajoilta. Mikko oli meille isähahmo. Hän viljeli paljon huumoria ja oli leppoisa. Ytyä ja jöötä löytyi tarvittaessa, mutta luontainen auktoriteetti piti yleensä asioista huolen. Emme muista, että hän olisi koskaan jättänyt ketään jälki-istuntoon tai että hän olisi huutanut meille. Päivät sujuivat omalla painollaan. Mikko oli koulun rehtori, mutta meidän ei tarvinnut ajatella sitä. Hän ei tehnyt asemastaan ja itsestään numeroa.

Välitunneilla Mikko usein leikki kanssamme, piilosta ja lumileikkejä. Syksyisin ja keväisin rakensimme ”koteja” koulun takana olevaan metsään. Niissä saattoi olla montakin huonetta. Noita asumuksia ja meidän leikkejämme sanoivat Mikko ja Tellervokin ihailleensa.

Talvisin rakensimme suuria lumilinnoja, joihin laitoimme havuista kattoja ja istuimia. Monta lasta asui aina yhdessä linnassa.

Aamuisin haimme toisiamme kouluun. Vanhempamme tunsivat toisensa ja tiesivät tapamme, kuten sen, että pikkutyttö saattoi ilmestyä oven taakse varsin aikaisinkin: pitihän aamun kuulumiset vaihtaa ennen koulun alkua, ja asiaa riitti myös pyörämatkalle. Ja ajaahan piti rinnakkain, sillä miten muuten olisi voinut jutella tärkeistä asioista?

Aika usein sattui Mikko tulemaan kouluun samaan aikaan tuota kapeaa ja mutkaista Pirilöntietä punaisella Fordillaan. Ohitse päästyään hän jatkoi matkaansa, mutta totesi koululla, että taas olisi tullut kaksi jauhelihakasaa, jos hän olisi ajanut lujaa... Muuta hän ei sanonut, mutta tiesimme, mitä hän tarkoitti.

Mikko oli lämmin ja yritteliäs ja hänellä oli luja usko huomiseen: kyllä tästä selvitään. Asenne oli varmasti

paikallaan koulussa, joka oli kyllä toiminut kouluna aiemminkin, mutta jossa oli juuri ennen tuloamme ollut Dahlqvistin nahkatehdas.

Kun menimme luistelemaan, niin ensi töikseen Mikko aurasi ensin meille luistinradan Sorsalammen jäälle. Kun meillä oli hiihtoa, niin taisi vain olla Mikko, joka oli tehnyt valmiiksi ladut, jotka johtivat koulun takana olevaan metsään.

Eräänä vuonna keräsimme paljon sanomalehtiä, ja niillä rahoilla ostettiin kouluumme teevee, josta vuonna 1972 katsottiin Sapporon talviolympialaisia. Televisiot olivat tuohon aikaan kalliita ja lehtiä piti kerätä paljon. Koulun maakellarikin oli niitä täynnä. Keräyshommissa olivat vanhemmatkin mukana. Nykyään puhutaan paljon yrittäjyyskasvatuksesta. Tämähän jos mikä oli sitä parhaimmasta päästä.

Huolehtivasta ihmisestä kertoo sekin, että eräänä vuonna Mikko oli hankkinut punaista, paksumpaa muovia, jolla sitten koko luokka päällysti matematiikan kirjat.

Vaikka koulumme ei ollut puitteiltaan läheskään niin hieno kuin Ristikarin koulu, koulussamme oli kuitenkin lämmin tunnelma ja me viihdyimme siellä. Kouluun oli aina kiva lähteä. Saatoimme jäädä koulun jälkeenkin auttamaan Mikkoa pyörittämällä sprüiltä tuoksuvia

monisteita monistuskoneella. Toisinaan saimme hakea Rannan kaupasta possuja opettajille kahvinisiksi.

Mikko keitti usein pannukahvit pienellä sähkökeittolevyllä. Siitä leijui luokkaamme hyvä kahvintuoksu. Kahvit piti keittää luokassa, koska opettajanhuoneessa ei ollut sähköpistorasiaa. Meidän onnemme!

Muistamme, miten Ristikarilta tuli rinnakkaisluokka kouluumme pyöräillen luokkaretkelle. Me taas olimme ylpeitä siitä, että pääsisimme pitemmälle luokkaretkelle kuin paikkakunnan toiseen kouluun. Vierailun kunniaksi otettiin tietenkin ystävyysottelu pelaamalla jalkapalloa ja neljää maalia.

Me teimme luokkaretkiä Ouluun, Jyväskylään, Tampereelle ja Kuopioon. Jyväskylässä kävimme ainakin suklaatehtaalla maistiaisissa ja Kuopiossa Puijolla. Rahaa keräsimme pitämällä ainakin diskoja ja puffetteja. Vanhemmatkin varmasti avittivat matkakustannuksissa. Jos lapsen kotona ei ollut rahaa matkaan, niin Mikko otti tämän tekemään työtä kanssaan, ja näin lapsi sai matkarahat kokoon.

Koulussamme, joka oli aikaisemmin toiminut tehtaana, ei ollut kovinkaan paljon opetusvälineitä ainakaan ensimmäisenä vuonna. Ei niitä varmasti siihen aikaan ollut muissakaan kouluissa, mutta Mikon

käyttämiä opetusmenetelmiä käytetään nykyäänkin. Teimme ryhmätöitä, lehteä, josta löytyivät maan mainiot vitsisivut, suunnittelimme tansseihin koreografioita ja mainoksia, kirjoitimme ja esitimme näytelmiä ja esitimme tiernapoikia sekä tyttöjen että poikien voimin. Mikon koulu oli yhdessä tekemistä.

Meillä oli mukavaa, nauroimme kovasti. Mikko muisteli meitä myöhemminkin nauravaiseksi pariksi.

Myöhemmin olemme ajatelleet, että samaan aikaan kun koulussa Mikolla ja Tellervolla oli aikamoinen huiske meidän kanssamme, niin heillä taisi olla samaan aikaan kotonakin aika lailla touhua. Sitähän me emme siihen aikaan osanneet ajatella.

Noina kouluvuosina saimme olla omia persooniamme. Aineellisesti aika ei ollut niin rikasta kuin nyt, mutta toimimme ja leikimme paljon. Mikko antoi meidän olla sellaisia kuin olimme, meidän ei tarvinnut pelätä mitään. Meidän annettiin olla lapsia.

Meillä on ilo myös siitä, että saimme kertoa Mikolle aikuisina, kuinka paljon Tellervo ja hän olivat meille merkinneet. Lapselle on onni ja siunaus saada hyvät opettajat, turvalliset aikuiset. Se perintö kantaa pitkälle, tähän päivään ja huomiseen.

Viimeisen kerran, kun puhuin Mikon kanssa, puhuimme arvostuksesta. Jokainen ihminen, iso ja pieni, tarvitsee arvostusta. Sitä me Mikolta ja Tellervolta saimme – kiitos siitä.

Mikko 85-vuotisjuhlassaan v.2011 (Kari Siivola)

ISÄLLE

Hän nukkuu.

Hän näkee unta. On lapsi. On kesäkuu,
ja käkikin metsässä kukkuu
ja on lehdessä nuori koivupuu.

Mikä onni on herätä aamuun, kun on kirkasta, rauhaisaa,
kun on edessä sunnuntaipäivä ja kaikkea mukavaa.

Hän herää.

Hän onkin siellä, missä kaikki kadonneet rakkaat on!
Kotiperheen saa tavata vielä...

se ihme on vallan suunnaton.

Nyt kieli taas laulaa ja kiittää, nyt on kirkasta, rauhaisaa –
ja sitäpä riemua riittää: on ikuinen Taivaan maa!

Kuva: Seija Ahonen-Siivola

Mikko kesällä 2009 (Sami Ahonen)

Ol' se kelpo pohjalainen,
Mikko, mainio isäni:
arkitöissä ahkeroitsi,
jutut juohevat jupisi.
Missä kulki, kaikui laulu,
hymykin huulille herahti.

Tuonilmaisiin muutti Mikko
keralle Tellervo-vaimon,
mammani manalle menneen...
Vaan on meillä vanhemmista
muisto ikuinen, ihana:
lahjaks' saimme heiltä laulut,
soitot, sanaset soreat!

Seija Ahonen-Siivola